GEORGII FLORI MEDIOLANENSIS I.C. DE BELLO ITALICO, ET REBUS GALLOR...

Giorgio Fiori, Hugues Picardet

GEORGII FLORI MEDIOLANENSIS I. C.

De bello Italico, et rebvs Gallor. præclare gestis libri sex.

Ex Bibliotheca Hvg. Picardeti, *sacri Regij Consistor. Consiliar. & in supremo Burgundionum Senatu Procuratoris generalis.*

Ad amplissimum virum Dn. Nic. Brvlartvm, Sillerivm, Franciæ Cancellarium.

LVTETIÆ,

Ex Typographia Roberti Stephani.

M. DC. XIII.

Cum Priuilegio.

AMPLISSIMO VIRO,
DN. NIC. BRVLARTO, SILLERIO,
FRANCIÆ CANCELLARIO
HVGO PICARDETVS, S. P. D.

INCIDIT *manus in meas Georgij Flori Mediolanensis, de bello Italico liber manu scriptus ante annos centum: quem in publicum proferre iustum existimaui; tum quia autorem ipsum debito præmio fraudare iniustum: tum quia nostros, & rem vniuersam litterariam opere hoc spoliare duxi nefas. Scripsit pro ætate, industriè, & inquisitè, si non eleganter, & scitè. Multa in eo bona iudicia: multa libera. Et si non ita sit Florus iste multis floribus ingenij, multæ tamen in eo veritates, quæ ad Guicciardini, & aliorum, qui Gallicas partes oppugnant, commenta, & cauillationes confutandas operæ pretium forent his qui historiam nostram meditantur. Hunc qualemcumque ad te mitto: nec si mittere aliò vellem, possem: nec si possem, vellem. Agit de*

Gallis rebus, & Italis. Vtraque te natio suum sibi patronum asserebat; & lucem hanc nominis tui præscribi adfectabat. Italia, in qua, tam multa egregia, & Galliæ, imo orbi toti vtilia; imo denique necessaria peregisse te notum est; Gallia, quam ab ineunte ætate, optimis consilijs, cum Regibus regis: & cuius nunc, vt alter Atlas, axem humeris torques, eâ curâ, industriâ, constantiâ, & quæ propria tua laus est, prudentiâ, vt eam, (prudentiam tuam dico) almæ pacis, quâ Dei Opt. Max. beneficio fruimur, ab H ENRICO *Magno, alteram parentem, & nutricem, altâ omnes voce conclament. Sed quid ad te libros cogito, inter seria tua, & tot negotia,*

Quæ caput, & circa saliunt latus? ——

Cogito verò, qui scio te cogitare. Quicquid enim temporis à Regiis occupationibus vacui habes, huc confers, huc diuidis,

—— animumque vicissim
Aut curâ impendis populis, aut otia Musis.

Scio inquam; Memini enim, sæpe, cum in sacro Regis consistorio sentẽtiam diceres, è locupletioribus doctrinæ thesauris, locos plures tractare, eloquentiâ tantâ, & illâ comitate, per quã verè es

—— superis Deorum
Gratus, & imis;

vt intelligeremus ex eo omnes, non modò ad culmen dignitatũ, verùm etiam ad eruditionis, & scientiæ omnis fastigium, DEVM, & tuam virtutem tibi ducem fuisse. Accipe ergo, omnibus nominibus tibi debitum Florum, vtinam virtutis tuæ tam perpetuum, quàm mei affectûs, cultúsque sincerum monumentum. Si eum tibi gratum fore sciam, aliquid è nostro penu, fortè non magis ingratum dabo, otium DEVS cum dederit. Otio tantum opus est. Otio, heu tam & toties cupito, petito, vtinam & largito. Nosti enim me iam diu à Rege multoties rudem postulasse, nec ab eo, nec à te, impetrare potuisse; imò toties in hac statione manere iussisse clamantem, Satis cursum hunc cucurri: Solue senescentem. Nihilominus aliter obsibilatum est à quibusdam, qui me bis rupti super eo fœderis initi, insimulare tentassent, & his calumniis obruere, nisi mea Pallas Ægide texisset. Testem te aduoco: imo iudicem appello. Meministi impedimẽtum illud, non ex meo interdicto, sed ex Edicto Regis, & tuo descendisse, nullâ meâ noxâ: multâ meâ noxâ. Quidam enim eâ tempestate proceres, ad tuam aulam, non dicàm cõpellare, sed penè cõpellere curabãt,

—Et me terris subductum,
Stellis inserere, & concilio Iouis.

Verùm me fata mea hic ſeneſcere iubent; vereor ne & vileſcere. Infœlix ingeniis, (pace tuâ dixerim,) infœlix hoc æuum, & quo ægrè ſe attollant, aut exſerãt rectiores mentes. Valet apud me illud Brutianum, ſi quando valuit, ὦ τλῆμον ἀρετὴ, λόγος ἄρ᾽ ἦσθα ἄλλως· ἐγὼ δ᾽ ὡς ἔργον ἤσκουν, σὺ δ᾽ ἄρα ἐδούλευες τύχῃ. *Larga querelæ materies: non ſapienti, qui altiorem in his cauſſam proſpicit; & ſcit, hæc, etſi leuia, ſequi Prouidentiæ currum. Sequar igitur, & feram*

Quicquid corrigere eſt nefas.

Feram, quandiu humeri ferent. Sed nulla validior impotentia, quàm animi ſatietas, & auerſatio mentis. Huic mederi autoritas tua poteſt. Miſsio veteranis ſemper data eſt, poſt confecta legitima ſtipendia: quæ viginti annorum in pedite erant: decem, in equite. Vtraque penè compleui, in vtraque militia. Agitur enim ſextus, & viceſimus annus, ex quo, & pace, & in fluctuum vlnis ipſis Regiæ cognitioni; Regiæ ſemper inquam, vt ipſe vidiſti, operas, animúmque integrum integrè dedi; in officio laborioſo, addam inuidioſo, & in quo non dicam gratiam mereri, ſed odium vitare, probus vir haud potis eſt.

Sit modus laſſo maris, & viarum,
Militiæque.

Emeritis honoraria; militibus donatiua dabantur: Sit mihi præmium honesta missio, quæ viro bono, sine malo exemplo negari non potest. Absit à bono Principe, quod de Tiberio legitur, qui missiones veteranorum rarissimas fecit: ex senio, mortem: ex morte, compendium captans. Vacationem non illam plenam postulo; sed exiguam: ab hoc tantùm genere muneris. Et hanc quidem, non ignauiæ, aut inertiæ amore, sed animi langore. Quæ si tuâ mihi beniuolentiâ contigerit, in alias sedes, animosiùs, & fortasse vtiliùs Regi inseruiam: vel saltem studiis, posteritatem cogitans, curas meas non vni æuo impendam. Et quoquò me vertam, spero, & quasi spondeo cum bono DEO, *non minus commodum ex otio meo, quàm ex quorumdam negotiis Reipub. venturum. Interim,* DEVM, *vt bono cui natus es, publico, te diutissimè incolumem seruet, obnixè rogo, & animitus opto. Diuion. 1. Kalend. Ianuar.* M. DC. XIII.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS *auctoritate cautum est, ne quis hos* Georgii Flori De bello Italico, siue &c. *libros à Roberto Stephano excusos, aut eorum versionem Gallicam seorsim, vel cum aliis libris intra decennium absque eiusdem Stephani permissu excudat, aut alibi excusos diuendat. Qui secus faxit confiscatione librorum, & ducentorum aureorum pœnâ multabitur, prout amplius in Regio diplomate expressum est. Lutetiæ Parisior.* XVI. *Decembr. Anno Sal.* M. DC. XI.

POTIER.

GEORGII FLORI MEDIOLANENSIS I. C.

DE EXPEDITIONE CAROLI VIII. IN NEAPOLITANVM REGNVM.

LIBER PRIMVS.

GALLIA omni pacatâ, crebri à Ludouico Sfortia oratores ad Carolum mittebantur, qui otiosum & quietum Regem contra Alfonsum Aragonium concitarent: quòd Neapolitanum regnum successionis iure sibi debitum à patre atq; auo is per vim diu occupatum possideret. Nam hi, etsi longis itineribus dissitum esset, facilè in eius ditionem potestatémque venturum edocebant, nec multo milite, aut maiore apparatu opus esse: infensos ob diram diuturnioris tyrannidis crudelitatem omnes regni principes, quos populi vltro subsequerentur: finitimos, si qui eius partes amplexarentur, fidem non seruaturos: quòd metu potiùs quàm gratia & amicitia cum

eo ſocietatem aut fœdera coiuiſſent: Ludouico, quòd pro Io. Galeacio ex fratre nepote imperium adminiſtraret, longè latéque in Italia auctoritatem ſummam viréſque patere; cuius ditionis fines ad Hetruſcos & Florentinos protenderentur: tot auxiliares copias & ſubſidiarias ex bellicoſiſſima & audaci gente præſtò comparaturum quot expoſceret: commeatum, & quæ vſui forent militi affatim ſubminiſtraturum: Longobardiam fertilem eſſe, & omni pabulo & annona vbique abundare: adeſſe Genuam maritimo & terreſtri bello opportunam: Bononienſes ad radices Apennini, & Ferrarienſes ad omnia iuſſa non parua manu adfuturos: Sabaudienſes, (etſi eorum Dux Io. Carolus Amedeus in tutela Blancæ, raræ prudentiæ ac pudicitiæ matronæ, ob ætatem eſſet) facilè tamen Regias partes ſecuturos, liberóſque per anguſtas Alpium fauces aditus Gallico militi in Italiam permiſſuros; hoſpitia quoque benignè paraturos; modò tutas res pupilli, cuius eſſent dedititiſſimi, cognoſcerent; intercedere antiquas neceſſitudines, & continua gentis ob vicinitatem commercia: quibus idem ferè ſermo, idem habitus & mores haberentur. Monsferratenſium & Saluciorum regulos nunquam à Regia voluntate diſſenſuros: Venetos item, quòd longè ab omni itinere cæteróque regni commercio diſtarent, quidquam in eum non moturos. Nec tanti eorum potentiam eſſe

faciendam, quæ par Longobardorum viribus nullo modo esse posset, vt expeditionem, vel si aliquid attentarent, omitteret. Cæteros Italiæ populos, quòd tum varijs studijs contumeliæ maximè obnoxij agitarentur, in eius partes vltro descensuros. Turpe esse gentem bellis assuetam, & continuis victoriis claram otio torpescere. Plerosque Reges & nationum Duces bellorum caussas ex industria quæritasse, non tam dilatandi imperij fines gratiâ, quàm vt lasciuientis militis ignauiam excitarent. Quantò honestiùs is, cui plus quàm iusta inferendi belli occasio pro recuperandis, quæ per vim iniustè occupata detinerentur, posset contra oblatum hostem, cuius certa & in manu esset victoria, arma mouere? Contra perditum & effeminatum hominem, nullius fidei, deorum religionísque contemptorem bellum gerendum esse, cuius impietate iam exinanitæ essent regni vires, qui à sæuissimo patre non degeneraret, qui cruenta cæde omnes ferè regni proceres sustulisset, cuius immanis crudelitas toto orbe decantaretur. Sanctissimos olim Francorum Reges in huiusmodi truculentos tyrannos, vt miseros populos tam dirè vexatos liberarent, vltro semper pro eorum innata religione arma mouisse; nullam potiorem causam belli gerendi inueniri posse existimantes, quàm quæ esset ad communem omnium bonorum conseruationem. Arbitraretur sibi pro honore, pro gloria,

pro religione, pro cōmuni omnium commodo, nedum pro vindicatione regni decertãdum esse: cuius fertilissima arua, opimi colles, amplissima pascua, fluuiorum amœnitas, aëris saluberrima temperies, vrbium elegantia, virorum erudita ingenia; mulierum præstantior forma, quemcunque vel ignauum & desidem, vt arma sumeret pro his recuperandis, maximè excitarent. Hæc & multa huiusmodi, quibus animum Caroli in dies magis atque magis sollicitarent, à Legatis adducebantur; plerisque ex primoribus, qui Regem in eam sententiam traherent, blandiri; alios muneribus capere, nonnullos pecuniâ tentare. Tanto studio Ludouicus, cui maximè formidolosa erat Alfonsi ferocia, conabatur eum externo terrore ab instituto retrahere. Quippe qui iam diu exploratum haberet ab eo contra se clam arma parari; magnos exercitus vndique contrahi; nouas in Italia societates iniri, vt administrationem rerum Ioanni Galeacio illius genero remittere cogeretur. Quùm enim ætatis iam adultæ is esset, ingenióque promptissimo, ac præstanti animi & corporis virtute, cuius forma & mores magni Principis auctoritatem præ se ferrent, nec à patruo in principatum reponeretur, sed tãquam priuatus ab omni Reip. cura alienus ætatem ageret, non poterant vxor, quæ magni esset animi, amici atque eius studiosi non ægrè ferre, quòd Lodouicus sub velamento guberna-

rionis eum imperio ditionéque priuaret. Itaque quòd viribus impares essent, nec tantum facinus apertè aggredi auderent contra eum, qui non parua iam potentia se muniuerat, Alfonsum in dies hi magis clam sollicitabant, vt genero quantis posset copijs succurrere properaret, ne per fraudem regno, quod breui, nisi subueniretur, amissurus erat, tam ignauè spoliaretur. Hinc continuæ filiæ preces, querelæ & lachrymæ, quòd non regulo aut principi nupta videretur, quum maritus, cui nulla in administratione rerum auctoritas esset, perinde ac priuatus in tutela patrui tam grandis natu ignominiosè degeret. Hinc amicorum adhortationes, qui multa ad rem perpetrandam seorsum pollicerentur, modò maturaret; animum soceri impulerant vt omni conatu generum expulso patruo in regno tueretur. Quod sine ingenti exercitu fieri posse non arbitrabatur. Nam Ludouicus qui à nepote stabant paulatim sublatis, arcibúsque impositis suæ factionis nouis custodibus, præfectos magistratúsque, & qui in vrbibus in omni Mediolanensi ditione, quos sibi fidos existimaret, ius dicerent suo nomine creat, Senatores conscribit, qui exigerent vectigalia & rei pecuniariæ præessent, constituit; legationes solus suscipit: quos dubiæ fidei & noui alicuius consilij suspectos habebat, interim quoquo modo tollere parat. Nihil publicè gerebatur quod non eius auctoritate fieret; Ioannis

Galeacij nomen in diplomatis tantum recipiebatur; cui pauci admodum comites libidinibus dediti adſiſtebant, qui potiùs exploratores, quàm miniſtri erant. Hi omnia eius conſilia & cogitationes patruo aperiebant: nihil præter quod animum effeminaret, obiectabant. Quibus artibus iuuenilis animus à boni propoſito facilè dimouebatur. Ita ille quod iam diu affectaſſet regnum ex ſentẽtia adminiſtrabat: hic per ignauiam atq; ſocordiam ex mala conſuetudine in otio ætatem conterebat. Nam quadam velut oſtentatione elatus Ludouicus quaſi ſuo ductu ſuáque virtute ac prudentia res Mediolanenſes aliquot annos in tanta rerum conflictione ſatis proſperè ſucceſſiſſent, eò ſuperbiæ & arrogantiæ progrediebatur, vt qui antè mercenariam adminiſtrationem longa prece ſibi procuraſſet, & ſub alterius nutu & auſpicijs victitaſſet, pari iure ſe accipi in regni partem non pateretur, atque cedendum eſſe non arbitrabatur nepoti ex fratre, qui natus eſſet antequam pater eam dignitatem aut imperium obtineret. Sibi ex iure primogenituræ eum Ducatum pertinere, quòd primus ex patre Duce progenitus fuiſſet, clam interim oſtentabat. Itaque quum iam videret diuerſa populorũ ſtudia, quibus cognitus eſſet eius animus, præter externos apparatus, in vrbibus ob ſuſpicionem paulatim excitari, qui taciti vel leuem motum expectarent, vel quantulacunque accelerata auxilia, vt ab ad-

ministratione deponeretur; etsi plerosque ex potentioribus multa pollicendo & largiendo in partes suas attraxerat, arcésque muniuerat: domesticis tamen viribus tot turbinum motus sustinere posse diffisus, nihil sibi magis conducere existimabat, quàm Gallicam potentiam, sine qua, quum omnia ei in Italia suspecta essent, tutus in imperio tunc esse non posset, hosti obiectare. Ita enim externis armis Alfonsi conatus reprimi posse arbitrabatur. Nihil igitur prætermittere, quod animum Regis impellere maximè videretur. Magnum auri pondus pro militari viatico despondere, ingentem & validam classem ad tantum bellum necessariam ex omni mari Ligustico collectam polliceri. Nouas legationes ad diuersos diuersarum regionum principes suscipere, cum quibus vel societas coëunda, vel fœdus percutiendum pro tempore esset: vetustissimas tabulas tunc Genuæ repertas ostentare; quibus contineretur, Neapolitanum regnum Francorum Regibus successorio iure deberi. Plerosque ex regni primoribus, quos Alfonso infensos, aut nouarum rerum studiosos esse sciebat, magnis pollicitationibus sollicitatos acciuerat, qui Regem supplices adirent, toleratam diu ac perpessam sub tyrannis miseram & calamitosam fortunam collachrimantes; se & sua, si in immanem tyrannum arma moueret, sponte offerrent: pecunias præterea quantas potest congerit; omnes

naues & triremes, quibus Genuenſes vltro citróque mercibus vterentur, Genuæ collectas conducit, omnia expromiſſa accuratè expedit. Et iam rumor percrebuerat Regem breui cum ingenti exercitu in Italiam deſcenſurum, atque in Alfonſum terra maríque ducturum. Accelerandum enim Ludouicus eſſe arbitrabatur, & interim famâ perterrendum hoſtem, ne antequam Carolus cum copiis deſcēdiſſet, noui aliqui motus in Italia contra ſe excitarentur, qui non ita facilè eius aduentu reprimi poſſe videbantur, niſi ſe priùs imperio abdicaſſet: quippe quòd ſuſpicaretur optimum Regem, ſi cum nepote in apertum certamen (quod aliàs futurum erat) de ſumma rerum deſcendiſſet, illius partes potiùs, quàm ſuas ſponte ſuſcepturum: ſiue quòd ei arcta neceſſitudine deuinctus eſſet & æqualis; ſiue quòd ita benigno diceretur animo, qui neminem per fraudem regno ejici pateretur. Addebat itaque Alfonſum huius rei fama perculſum non paruas copias citra Apenninum in agrum Ferrarienſem ſub Ferdinando filio iam tranſportaſſe; quæ iter accelerarent ad occludendos Alpium aditus, niſi obuiaretur; vt potiùs extra regni fines belli fortuna periclitaretur: ſiue quòd ſuis parum fideret; ſiue quòd id aliena ditione commodiùs geri poſſe arbitraretur. Se hactenus Io. Galeacium nepotem in partes ſuas continuiſſe; vereri, ſi differatur, ne prece vxoris, vt eſt natura iuuenum facilis, à pro-

proposito dimoueatur; cæteróſque Italiæ principes aut ſpe, aut metu in partes ſuas trahat: eſſe ad eam rem conficiendam deſtinatos ad ſingulos legatos. Videret ne cunctatione irriti apparatus fierent. Conſtantem iam eſſe in omni terra Italia famam de eius in Neapolitanum regnum expeditione. Quæ ſi omitteretur, non ſine ignominia id fieri poſſe: ſi ſuſcipienda eſſet, accelerandum eſſe: ne interceſſione temporis vires hoſtium augeri poſſent. Omnia Mediolani & Genuæ parata pro eo eſſe; modò in Italiam deſcendere feſtinaret. His aut ſimilibus Carolus commotus, etſi conſtituerat bellum aduerſus Alfonſum mouere, ne animo inferior maioribus ſuis videretur, niſi recuperato regno fines imperij ad extremas Italiæ oras protraheret: conſilio tamen primorum totius Galliæ conuocato, ſententias exquirere cœpit: vt quod communibus auſpicijs gerendum eſſet, omnium ſententijs comprobaretur. Quo in conſilio quum multa in vtramque partem adducerent; vicit tandem ea pars quæ expeditionem in Alfonſum parandam eſſe cenſebat. Non enim omittendam tam opportunam belli gerendi oblatam occaſionem aiebant; tum maximè quum omnia in Gallia quieta eſſent. Non eſſe tot duces, tot milites, qui hactenus in bellis verſati fuiſſent, deliciis & ignauia abſumēdos. Aliquid deeſſe tot victorijs, ſi reliquam ætatem in otio voluptatibus dediti contererent.

Non parua eſſe, quæ à Ludouico Sfortia offerri dicerentur; qui veluti clauſtra Italiæ adeuntibus patefacere poſſet. Licere quæ per vim ab hoſte occupata detinerentur, vi & armis recuperare. Id ſæpe ſuperiores Reges attentaſſe: ſed vel domeſticis diſcordijs, aut finitimorum vexationibus diſtractos; aut eorum qui regnum tenerent, blanditijs delinitos rem imperfectam reliquiſſe. Nullam iuſtiorem belli indicendi cauſam inueniri poſſe, quàm quæ non pro dilatandis imperij finibus cupidine dominandi, ſed quæ pro recuperandis à graſſatore ablatis excitaret. Non referre quòd tanto locorum interuallo à finibus Galliæ diſtaret Neapolitanum regnum, in extremis Italiæ collocatum: quum in eo plures ſint ex Gallia oriundi principes, & non paruæ vbique nobilium familiæ; quibus gratius accidere poſſet nihil, quàm aduentus Gallici exercitûs: quo velut à parente expulſa tyrannide in priſtinam libertatem reſtituerentur. Imo verò cùm ſenſerint Gallicas copias Alpes tranſcendiſſe, ita omnes regnicolas ab Alfonſo vltro defecturos, vt cogatur ante earum aduentum relicto regno fugam parare. Domeſticis armis, non externis aut Gallicis bellum conficiendum. Si Alpium accolæ, ſi Longobardi, ſi Genuenſes, vt ferebatur, à Rege ſtarent, cæteros Italiæ populos non repugnaturos, quin terra maríque oppugnari poſſet Alfonſus. Nec tanti eſſe Hetruſcorum & ſummi

Pontificis potentiam, vt tantillùm tantos exercitus remorari possent: qui cùm senserint se aliqua ex parte vrgeri, ne alienâ causâ iacturam faciant, illico cedent; suísque ipsi, & non alienis rebus consulere festinabunt. Itaque liberos aditus aut vi, aut gratiâ facilè relicturos. Qui ex Gallia exercitus in Italiam descendissent aliàs, parua etiam manu, semper primo impetu victores fuisse. Quod si postea prostrati aut deleti fuissent, id incuriâ ducum, aut eorum quibus credidissent, accidisse; non adfuisse ipsos Reges; non quorum res gerebatur: sed conductitios imperatores, quorum discordia res attriuisset. Hoc Alexandrinam cladem, & apud Genuam, & in Sicilia acceptam demōstrare. Meminissent Gallicum equitatum tanti roboris esse, tantáque cæteris virtute præstare, vt nulli vnquam cesserit: peditatum nunc adesse vbique robustissimum. Quis melior iaculo & gladio, Vascone? balistis, Vocontio? arcu & bipenni, Normano? framea & scorpionibus, Heluetio? Non scribendas esse nouas legiones: omnes veteranas laborum patientissimas, belli scientissimas integras esse (paucos proximis bellis desideratos) quæ numerosissimum & validissimum quemque exercitum profligare, aut atterere possent: qui superioribus victorijs gloriâ & honore accensæ, alias superaddere summo studio efflagitarent. Non esse interim tempus frustrà contentionibus at-

terendum: ſed properandum dum omnia bello neceſſaria, & occaſio, & vires, & otium, ac rerum copia vbertim ſuppeditarent. His Principum animi accenſi in ſententiam Regis frequentes deſcendere, vt in Alfonſum duceretur: etſi plerique à ſuis vrbibus ad id miſſi oratores diſſuadere conábantur. Iuſſit itaque Carolus omnes duces milites ſuos è ſtationibus educere, in armis paratos habere, ac Italiam verſus agminatim viam ingredi: pedites ex Vaſconibus, Normanis, Attrebatibus, ac Heluetijs ad multa millia conſcripti. Cæteri neceſſarij ad tantam expeditionem apparatus in dies maiore cura accelerabantur. Miſſi interim legati ad Ferdinandum Aragonium Regem, & item ad Henricum Anglorum Regem ſeptimum, ad cæteróſque finitimos principes, cum quibus vel antiqua fœdera firmarent, vel noua percuterent: ne aliqui, dum ad remotam expeditionem cum maiore parte copiarum proficiſcitur, eius fines defenſore ac præſidijs ſuis ſpoliatos ingredi tentarent. Hiſpano Regi Ruſilio cum Parpiniaco reſtituitur, ſiue quòd ita (vt rumor erat) Ludouicus pater Carolo moriens mandauerat, ſiue quòd eo munere ſibi Ferdinandum aduerſus Alfonſum conciliare poſſe Carolus maximè confidebat. Sabaudienſes vt Regij exercitus per eorum fines tranſirent liberè permiſere; modò ab iniurijs ſubditorum & maleficijs abſtinerent. Electi magnæ au-

ctoritatis viri, qui transeuntibus copijs loca partirentur, vt commodiùs hospitari possent, & commeatu vbique abundarent. Legionibus itaque ex omnibus hybernis ad fines Lugdunensium aduocatis, Carolus eò profectus est, ibíque exercitum lustrauit; Ioannem Borboniorum ducem sororium toti Galliæ præfecit, Ludouicum Aurelianensium item ducem cum quingentis catafractis militibus, mille sagittarjis equitibus, decem millibus peditum, qui classe Genuæ parata imponerentur, præmisit. Cæteræ copiæ cum tormentis & munitionibus, quum Alpes transcendissent, ipse tantum itineris faciebat, quantum satis esse ad mutationem locorum propter salubritatem existimabat. Vbi verò Taurini de eius aduentu renunciatum est, aliquot è primoribus patrum à Blancha designantur, qui Carolum Alpibus appropinquantem magnificè & lautè in omnibus oppidis & castellis exciperent, Taurinúmque deducerent: inter quos Sebastianus Ferrerius quæstorum præfectus non paruæ ex Sub-alpinis proceribus potentiæ, & apud Blancham auctoritatis, cuius consilio & prudentia res pupilli plurimùm administrabantur, principatum obtinebat. Exceptus est Caroli aduentus ab omnibus oppidanis & ciuibus incredibili honore atque obseruantia. Quo enim primùm aduentare nuntiabatur, nihil relinquebatur quod ad ornatum portarum, itinerum, lo-

corúmque omnium, quà is transiturus erat, excogitari posset: cum liberis omnis ferè multitudo obuiam procedebat. Tanta erat visendi Regem apud omnes cupiditas, apud potentiores excipiendi cultus & magnificentia. Quum omnes Alpinas & submontanas regiones eo honore atque amore Carolus percurrisset iustis itineribus, ad postremum Augustum anno CCCCXCIIII. à Natiuitate Saluatoris supra millesimum Astam peruenit. Ibi Ferrariensium Dux & Ludouicus Sfortia cum plerisque alijs Italiæ regulis ei prestò obuiam adfuêre. Interea Ludouicus Aurelianensium Dux, quem Genuæ classi præpositum diximus, per exploratores & nuntios certior factus eos pedites, qui in agro Pisano scripti erant, Neapolitanam classem, quæ apud Liburnum iam diu nihil mouerat, iam conscendisse, statim coniectari cœpit eam contra se parari: quum satis constaret duces Genuenses esse, & iampridem Orientalem oram clam sollicitasse, vt eorum partes sequeretur. Is itaque intentiùs vigilare, hostium consilia per exploratores frequentiùs perscrutari, omnia per eam oram præsidia augere, tela mittere, munitionibus ac omni commeatu oppida & castella firmare, in vrbe quoque circa littus excubias disponere: non quòd vis aliqua aperta timeretur; sed vt ab insidijs omnia tuta essent. Militem è stationibus ad se vocatum in armis pro vrbe esse iubet; ac

nautas classem structam paratámque habere, vt hostem terra maríque, si moueret, aggredi possent. Dum hæc Genuæ à Ludouico gererentur pararentúrque, per ignes ex promontorijs depositos signa edita classem aduentare, móxque præcipites per dispositos equos nuntij retulere eam in sinum Rapalli iam declinasse; quòd vicus ille præsidio Ioannis Ludouici Flisci munitus solùm teneretur, cuius frater Ibletus Alfonsi classem ductitabat. Ibi expositis omnibus in terram copijs, quietis accolis, quasi nihil tale timerent, siue quòd Ibleti auctoritate & præsentia deterriti portas occludere non auderent, intra oppidum duces cum omni exercitu se receperũt; ídque communire summo studio conabantur. Inde paruis lembulis ad explorandum (vt creditum est) Rechum vsque processerunt: vbi frustrà tentatis, qui suæ factionis erant, vt arma caperent, iterum Rapallum redierunt. Classis in altum se recepit. Interea Genuæ nec magno tumultu parata classe, & militibus arma expedire iussis Ludouicus postero die in hostem terra maríque ducere cõstituit; ne temporis cunctatione popularium animi ad aliquem tumultum à factiosis incitarentur. Octauo igitur Idus Septembris in ipso crepusculo signa canere, & classem vela dare fauentibus ventis, leniter tamen flantibus, iubet. Terrestre agmen paulò pòst incedere. Classi præerat ipse Dux Aurelianensium. An-

tonius Maria Sanseuerinus cum terrestribus copijs, & Io. Adurnius haud procul ab hoste eadem die apud Rechum consederunt. Classis tardiùs processit: vt ægrè leuibus vētis postero die onerariæ naues in sinum Rapalli penetrare potuerint. Neapolitana classis, quæ nusquam postea conspecta, ea die in conspectu erat, vt ægrè ferret stomacharetúrque Ludouicus, quòd eam tam propinquam ob maris malaciam & ventorum, imò auræ potiùs lenitatem insequi non posset. Interim qui Rapalli erant molem veriti intra vicum, quem fossa claustrísque cinxerant, se continebant, vt cum hoste eruptione facta congredi, & intra munimenta, si vis aliqua inferretur, sese tueri possent. Erat natalis Mariæ Virginis, & dies ibat in noctem, cùm Alfonsiani milites ex oppido erumpentes Ludouici terrestres copias appropinquantes sublato ingenti clamore inuadunt. His Heluetiorum cohors paulatim occurrit, quæ prælio tentato ad primum certamen aliquantulùm repulsa, maiore postea impetu in hostem immissa prælium acrius commisit. Classis Regia interim quàm maximè potuit, ad littus applicuit; vt ex nauibus in terram ac in hostes tormenta excuteret. Et à tergo iam aduentabat Io. Ludouicus Fliscus cum peditibus circiter quingentis: sustinuere impetum Alfonsiani impigrè, & diutiùs sustinuissent, nisi repentè suborta trepidatio esset, ne vndique circum-

circumuenirentur. Quum enim classem littori instare, & cæteras copias veluti expansis alis circumfundi intuerentur, omisso prælio ad fugam versi, sese pars ad proximos montes, pars in syluas præcipiti fugâ receperunt. In eo prælio, quod & fuga & nox diremit, ex hostibus circiter quingenti cecidêre, multis vulneratis, plurib. captis, inter quos Fregosinus & Rolandius Fregosius, & item Iulius Vrsinus: hic ad Io. Ludouicum, illi ad Aurelianensium Ducem deducti magno honore habiti; adeo vt non captiui, sed hospites viderentur. Ibletus cum plerisque aliis belli ducibus per fugam elapsus, in Hetruriam ad reliquas Alfonsi copias proficiscitur. Quæ quum intellexissent iam amissam classem, & maritimos exercitus profligatos, omniáque in Hetruscis metu ac terrore tantæ cladis concussa suspecta esse, ad suam regníque tuitionem acceleratis agminibus se recipere contendunt. Postridie cùm illuxisset, qui in syluis se abdiderant, conquisiti, ad vnum inuenti, spoliati; præterea inuiolati dimissi sunt: vicum nemine repugnante ingressi Heluetij, quasi hostium esset, diripuerunt. Quod non paruum Genuæ tumultum cõcitauit. Nam cùm Heluetij ingentem prædam in oculis Genuensium, tanquam iure belli captam, in vrbem referrent, tanta repentè indignatio circa littus & in portu orta est, (quòd iniquo animo ferrent amicos & socios belli spoliari) vt qui primi circum-

ſteterãt, ſpolia eripere, & reluctantibus vim inferre cœperint. Ad eum itaque tumultum cùm magnus hominum concurſus vndique fieret, in vulgúſque ibidem editæ voces eſſent, Heluetios trucidare Genuenſes, confeſtim ad arma conclamatum eſt, clauſæ vbique tabernæ tota paſſim vrbe, Heluetij rerum ignari, qui diſgregatim deſcenderant, aut in vrbem redierant, tanquam hoſtes trucidabantur; plerique in tanto populari furore ab optimis ciuibus quoquomodo erepti occultabantur. Interea qui ex Rapallo agminatim redibant, cognito Genuæ in ſuos excitato tumultu, acceptis ſtatim armis inſtructi ad ſigna quiſque ſua ſeſe recipiunt, in vrbem acies conuertunt, vt ſuis ſuccurrerent, & impiè occiſorum necem vlciſcerentur. Sed accepto à Ludouico nuntio, quem paruo lembo, factus certior de eorum in Genuenſes animo, confeſtim præmiſerat; ne vlterius progrederentur, ſedatóque Genuæ per eos qui præerant, tumultu, quum plebem arma deponere coëgiſſent, non longè à Genua duobus millibus paſſuum cõſedere, ibíq; velut caſtra poſuere, donec renuntiatum eſt omnia Genuæ quieta eſſe: Ducem Aurelianenſium in vrbem magno procerum & ciuium comitatu ex claſſe, domúmq; honorificè deductum. Nam ea die claſſis tota ſupra portum in ancoris ſtetit; quòd Ludouicus ſeditionis cauſam ignoraret, nollétque militem in amicos & belli ſocios emit-

tere, donec certior factus esset, quo consilio id Genuenses attentassent. Et ob id terrestres Heluetiorum copias, vt suprà demonstrauimus, in Genuam mouẽtes, supersistere iussit. Qui tumultus causa fuerant, postridie quàm Ludouicus vrbem ingressus est, de duobus tantùm supplicium ceptum: cæteri clementiâ dimissi. Non abs re esse, imò operæ pretium me facturum existimaui, si paucis hoc loco recensuero quæ & quot in portu & extra Genuæ in ancoris pro Rege naues essent. Tanta enim & tam valida classis fuit, quantam maiorum nostrorum nulla ætas vidit vnquam. Conductæ erant onerariæ naues duodecim, & pergrandes quidem constitutis in eis equitijs ac præsepibus, quæ equos M D XCVI acciperent: minores naues, quæ Barchæ vulgò appellantur, XXIII, in quibus equi D LXX imponi commodè poterant. Galeoni (ita vulgus appellat) XVII quibus vehi poterant equi D C XX. Minora nauigia D LXXX equorum capacia: triremis oneraria equos centum captura; agiles triremes XXX, inter quas Regia vna maior aliquantùm, miro profectò ingenio ædificata, & Regio ornatu cõposita: Totam classem, quam item conscensura erant ad decem peditum millia, præter eos equites, quos recensuimus, C XXVI nauibus constasse comperimus; vt si iuncta fuisset, cuique vel magnæ classi formidolosa esse facilè potuerit. Interea Carolus certior factus de suorum ad Ra-

pallum victoria, ac Alfonsianæ classis fuga tumultúq; Genuæ suborto, ac repentè sedato; etsi constituerat omnem exercitum terra Neapolim deducere; optimum tamen ratus si classis Genuæ instructa contineretur, ne ab alio interim in se conduci posset: magistris ac ductoribus nauium efflagitantibus missionem aut abeundi commeatum, facere recusauit. Itaque persolutis in duos menses futuros stipendijs solidam classem, præter vnam tantùm onerariam, quæ ex Sicilia recèns superuenerat; exaggeratis multorum dierum precibus diuectandis ex negotiatione mercimonijs permissam; Genuæ interim hyemare iussit. Et iam verebatur ne in se ex Hispania aliqua classis pararetur, quòd crebri rumores spargerentur Hispanum ab Alexandro VI. Pontifice sollicitatum, in fide non permansurum: Cui accedebat, quod ex antiqua & Regum illustri Hispaniæ Aragonia familia Alfonsus originem traheret. Exercitum igitur citatis agminibus per Hetruriam accelerare iubet, vt regnum, priusquam noui aliqui in se apparatus fierent, recuperare posset. Ipse cum Prætorianis militibus ac proceribus Papiam ad Io. Galeacium, qui tunc aduersa valetudine, qua intabescente paucis diebus post decessit, grauiter laborabat (ita erat humanissimus) diuertit: cúmque is quereretur ac ægrè ferret, quod non satis officio suo facere potuisset, quum obuiam propter morbum non

prodiiſſet, nec aliquid de more, quòd omnia penes patruum eſſent, obtuliſſet: ſe tamen & liberos quaſi lachrimans offerret: hortatus vt bono eſſet animo, curarétq; valetudinem; pollicendo eius & filiorũ rationem in regreſſu ſe habiturum, torque, quem humeris magni auri ponderis geſtabat, eum alacriter donauit. Inde Placentiam profectus eſt. Interim qui primos ordines ducebant, cùm iuga Apennini cum maiore parte copiarum iam tranſcendiſſent, optimum rati ſi ante aduentum Caroli, quædam caſtella, quæ à Florentinis erant in finibus Genuenſium, arte, loco, munitionibus ſatis firma, reciperentur, aut quoquo modo vi expugnarentur, ad eorum oppugnationem ſummo ſtudio conatúque contendunt. Et Florentinum, ſi his locis amoueretur, quod Lucenſes intercederent facilè ceſſurum arbitrabantur, nihilque obſtare quin liber per omnem Hetruriam aditus pateret. Sarrazana itaque & Sarrazanellum, quæ arces primæ in finibus hoſtium occurrerant, quibus Petrus Medices cum valido præſidio præerat, cum crebris tormentis quaterentur; ſiue quòd Petrus aduerſam pactionum Florentiæ factionem, quæ tunc magis poterat, manu Regia ſe poſſe opprimere arbitrabatur; ſiue quòd tanti exercitus molem ſine ſubſidio diutiùs ſuſtinere poſſe diffidebat, deditione facta à noſtris recipiuntur. Idem qui in Petra-ſancta, & ad portum Liburni infra

Lunam in præſidiis erant, fecere. Piſani ſe item Carolo dedidere; qui libertati poſtea reſtituti, nulla vi à Florentinis ſubigi vnquam potuerunt. His rebus perterriti Florentini legatos ad Carolum, qui iam Pontremulum deſcenderat, ſui purgandi gratiâ miſere, qui dicerent ſe contra eum arma non ſumpſiſſe, vt Alfonſi partes ſequerentur, ſed vt ab incurſionibus militum omnia tuta forent; nec in animo habere ei velle quoquo modo aditus occludere; quos liberos Alfonſianis militibus reliquiſſent. Se obſides, ſi dubitaret, daturos, & imperata omnia vltrò facturos; rogare ſolùm & obteſtari vt militem ab iniuriis & maleficio contineret. His Carolus, etſi animaduertebat vnos ex omnibus Florentinos eſſe, qui nihil earum rerum facerent, quas pollicerentur, niſi coacti; quòd metu potiùs quàm gratiâ talia oſtentarent: reſpondit tamen, eò ſibi minus dubitationis dari, quòd eas res, quas offerrent, ſponte facturos prorſus confideret. Se autem in Italiam deſcendiſſe, non vt quempiam iniuria afficeret, ſed vt Neapolitanum regnum ſibì debitum ab hoſtili manu vindicaret: qui reluctari conarentur, quum maximos & firmiſſimos in armis ſecum haberet exercitus, inultos non relicturum. Itaque ſi militi commeatum ſuppeditarent, ſi liberos aditus permitterent, nihil obſtare quin tuti domi eſſe poſſent. Se tamen cum omni exercitu velle Florentiam ingredi, ne aliqui

in tam populoſa vrbe tumultus fierent. Dimiſſis his conditionibus Florentinorum legatis, Ludouicus Sfortia amicorum litteris à præcipiti nuntio certior factus, Ioannem Galeacium, quem valetudinarium in diſceſſu Caroli ex Papia relictum docuimus, non ſine ipſius Ludouici ob ſuſpicionem propinati veneni, vt rumor erat, ingenti infamia, vita functum ad ſuperos cōceſſiſſe, impetrata à Rege miſſione cum paucis ſuorum (cæteris ſe ſequi iuſſis) per diſpoſitos equos Mediolanum quàm ocyſſimè poteſt reuertitur. Nam cum aliquot equitum auxiliaribus turmis Carolum ſubſequebatur, vt in regnum, ſi iuberet, proficiſceretur. Mediolani igitur in aduentu Ludouici inauditum ſpectaculum. Nam dum Ioannis Galeacij funus non ſatis ſolemni pompa effertur, Ludouicus attalicis & oſtro inſignis per medias ciuium turmas in Ædem maiorem, vbi aderat iam tumulandum cadauer, deductus à primoribus, conuocata concione Dux conſalutatur: vt hinc mœroris & luctûs, hinc lætitiæ & gaudij omnia plena eſſent. Variæ tamen in vulgus querimoniæ iactabantur, quæ indignitatem rei planè teſtarentur. Quod nepotem ex fratre veneno ſuſtuliſſet. Quod filium eius pupillum tam impiè per ſcelus imperio priuaret. Quod optimum Regem & credulum in Italiam traxiſſet ſuis delinimentis, non vt regnum adipiſceretur, ſed vt circumuentus detineretur; vel cum omni exer-

citu deleretur. Prudenter Regem facere ſi omiſſa in regnum expeditione in eum cum omni exercitu rediret, eúmque vi ditione priuaret, quam per fraudes nepoti eripuiſſet. Alij diras clam imprecabantur; nonnulli calamitatem, qua poſtea afflictus eſt, apertè ominabantur: adeo vt qui eum ſequebantur ſatellites maledictis popularium concitati alios cæderent; alios terrore & minis concuterent. His artibus rerum potitus Ludouicus Sfortia ſummo ſtudio conabatur vt popularium animos, qui ſibi alienati viderentur aliqua ſimultate, reconciliaret; aut terrore & metu reprimeret. Nam conuocata concione, alios blandè appellare, aliis priuilegia & immunitates polliceri, nonnullis ſacerdotia & magiſtratus, quoſdam minis deterrere. Sparſus ſtatim rumor non tam ſua ſponte, quàm auctoritate & ſuaſu Senatus & procerum Ludouicum Ducem creatum eſſe, quòd tali viro, magnæ auctoritatis, ſummæque prudentiæ & rari conſilij ea tempeſtate, qua omnis ferè Italia externis armis concuteretur, non pupillis aut tutoribus, qui nullam rerum experientiam callerent, aut animo imbecilles reluctantibus facilè cederent, opus eſſet. Res in maximo diſcrimine verſari, quòd à Carolo Rege Ludouicus Aurelianenſium Dux magni animi ſummæq; prudentiæ vir, qui iam diu ad Mediolanenſium imperium aſpiraret, Aſtæ in preſidiis non parua manu relictus eſſet:

qui

qui maiores copias in dies contraheret, eo consilio, vt re ad Neapolim à Carolo bene gesta, ipse cum expeditis militibus Mediolanensium fines inuaderet. Hæc, etsi plerisque verisimilia videbantur, non tamen popularium odia in Ludouicum concitata extinguebant; sed magis atque magis excitabant; vt cuiusvis externi iussis parere mallent quàm Ludouico: sed metu & terrore taciti rerum euentum expectabant. Et iam vndique ex finitimis suppositis vrbibus legati Mediolanum mittebantur, qui Ludouicum ducem consalutarent; & nouo regulo, etsi non sponte, congratularentur. Soli Papienses, quòd in eius acta iurare diutiùs reluctarentur, antiquum morem & priuilegia adducentes, quibus noui principes creati ad eos, vt publicam fidem reciperent, proficisci tenerentur: causantes præterea id præter iusiurandum Io. Galeacio & hæredibus iamdiu interpositum fieri non posse, ingenti pecunia mulctati sunt. Ipse interim nihil prætermittere quod ad tutelam occupati imperij pertinere arbitraretur: cum finitimis populis & principibus noua fœdera percutere: maiores exercitus conscribere; castella omnia & oppida præsidiis, commeatu ac munitionibus augere: missi ad Maximilianum legati, qui in eius acta suo nomine iurarēt, à quo inuestituram (quam appellant) Ducatûs ingenti pecunia mercarentur. Nullo enim iure à patre atque fratre; sed vi

atque armis occupatum imperium ſibi Imperiali auctoritate ac priuilegio perpetuò firmatum iri exiſtimabat. Itaque Maximiliani decreto Archidux appellatus, eò ſuperbiæ atque arrogantiæ proceſſit, vt omnia in dies miſcere ac perturbare audaciùs conaretur. Nam Genuenſes monet vt legatos ad Carolum mittant, qui Sarrazanam cæteráque caſtella, quæ antea Genuenſium ditionis fuiſſent, repetant. Ipſe etiam per oratores à Carolo, qui iam tum Florentiam tenebat, (nam eam vrbem dirutis, quà incedendum erat, mœnibus cum omnibus copiis inſtructa acie ingreſſus erat) ſe rerum Piſanarum ac Florentinarum adminiſtrationi præfici expoſcebat. Quæ vbi à Rege obſtinatè ſibi denegari animaduertit; (nolebat enim Carolus quempiam ſuo iure ſine cognitione priuare, nec par eſſe videbatur vt Florentinos, qui facilè ceſſiſſent, alterius poteſtati ſummitteret;) ſtatim omnes Italiæ principes in Carolum concitare cœpit, inquiens quòd in Italiam deſcendiſſet, vt eam omnem libidine dominandi ſubigeret, ac tributariam ſibi faceret, aut depopularetur & funditus euerteret, nedum Neapolitanum regnum recuperaret. Hoc ſuo periculo deprehendiſſe, ac exploratum habere quàm auida gens eſſet imperij; cuius cauſa nullum ius ſeruaret. Sibi & Genuenſibus, qui omnia pro militari viatico ac auxiliares copias hactenus abundè ſubminiſtraſſent, clauſtra Ita-

liæ aduenienti terra maríque aperuissent, classem instructam iamdiu cum maxima totius Reipub. iactura pro eo in portu continuissent, datam fidem non seruasse: imò castella pleraque & oppida vi, aut dolo capta diripuisse; nonnulla etiam munitionibus impræsentiarum obtinere, mutuam datam pecuniam abiurare: non vt socios, aut amicos; sed pro seruis ac dedititiis habere. Id esse consilium Caroli, vt quos coniunctos superare posse diffideret, hos omnes in varias ac diuersas partes, contrariáque studia distractos faciliùs opprimeret. Iam paratum esse iugum, quo Italia omnis summitteretur, nisi statim totis viribus occurrerent. Se voluisse in regnum cum omnibus copiis traducere, vt omni præsidio spoliatum Mediolanensium imperium Aurelianensium Dux à tergo relictus nemine repugnante occuparet. Quod vbi deprehendisset suis prætimens se cum omni exercitu Mediolanum recepisse; vt quoquo modo integris rebus consuleret. Itaque omnes sollicitare, peruertere singulos, hortaríque cœpit: vt imminentem ruinam ab eorum capitibus omni conatu auertere procurarent. Non sine causa fieri, vt recuperato Neapolitano regno & deuictis Longobardis, cætera Italiæ loca imperio dignitatéque spoliarentur. His commoti Italiæ Principes, siue quòd sibi & rebus suis prætimerent, siue quòd nollent externum & potentissimum

Regem in Italiæ finibus imperium ſibi quærere, præter Sabaudienſes, Salutios ac Monsferratenſes, qui datam fidem ſine cauſa violandam eſſe non arbitrabantur, vt arma in Regem pararentur vltro coniurarunt. Et pleráſque ciuitates, quæ ad Caroli amicitiam acceſſerant, deficere famâ rei permotæ clam moliebantur. Fidem igitur omnibus interponere, iuſiurandum poſcere, vt quæ eſſe ex vſu Italiæ cognouiſſent, communi conſilio adminiſtrarent. Hæc à compluribus delata cùm Carolus cognouiſſet, rebus Florentiæ compoſitis, quàm maximis poteſt itineribus Senas peruenit; vt fines regni priuſquam alij conuentus in Italia fierent, inuadere poſſet. Interea legatos ad Alexandrum ſummum Pontificem mittit, cuius legationis Philippus de Sabaudia ex illuſtriſſima & peruetuſta Ducum familia ortus principatum obtinebat, qui dicerent ſe in Italiam cum ingenti exercitu deſcendiſſe eo conſilio, vt Neapolitanum regnum ſucceſſorio iure ſibi debitum vindicaret: nec ſibi in animo eſſe quempiam maleficio aut iniuria afficere, modò iter ad fines regni facere liberum liceret. Sibi iter per vrbem faciendum eſſe, propterea quòd nullum aliud commodius haberet. Rogare vt eius voluntate id facere liceat. Non decere ſummum Pontificem, qui Chriſtianis principibus contẽdentibus diſceptator controuerſiarum eſſe deberet, vt ab armis diſcede-

rent, cuiuſpiam gratia aut amicitia in alios concitari. Exiſtimaret ſe à maioribus ſuis non degeneraſſe, qui meritò Chriſtianiſſimi nuncupati ſunt, quum nihil magis cupiat quàm Chriſtianem religionem augere, & Apoſtolicam ſedem quàm maximè venerari. Non tanti eſſe faciendum Alfonſum tyrannum, vt ſibi tam iniuſtè iter, quod aliàs ferro & armis aperiendum eſſet, occludere conaretur. Hæc vbi accepit Alexander conuocatis in conſiſtorium patribus, ſiue quòd memoriâ tenebat Alfonſum, & eius patrem Ferdinandum Romanam Eccleſiam continuis perturbationibus hactenus agitaſſe, ſiue quòd tutum eſſe non putabat contra potentiſſimum Regem partes eius ſuſcipere, qui proceres & populos regni iam diu infenſos haberet, hortante maximè Aſcanio Sfortia Cardinali; etſi non deerant qui Alfonſianas partes acerrimè tuerentur, non repugnandum Carolo, ſed concedendum eſſe decernit. Ferdinando igitur iubet, vt vrbe Roma cum omni exercitu diſcederet: tametſi ibi velut caſtra ei metari hactenus permiſerat, vt Carolum Pontificia auctoritate deterritum ab incœpta expeditione retraheret: ſibi tamen in animo non eſſe, quum Carolus pertinaciſſimè in eum infeſtis ſignis ducere perſeueraret, nec longè cum copiis abeſſet, vt in vrbe decertarent ac confligerent; quod ſine maximo & totius R. Eccleſiæ detrimento id fieri non

posset. Oportere summum Pontificem pro communi Christianorum salute ex officio & Apostolicæ sedis auctoritate inter Principes contendentes medium & velut parentem optimum esse; non partium fautorem. Si vterque ab armis discederet, de controuersiis, vt iustum pastorem decet, se cogniturum. Quod si bello decernendum esse ex re arbitrarentur, alibi quàm Romæ, quæ esset communis omnium patria, prælium cōmitterent. Cognito Alexandri Pontificis decreto, Ferdinandus cum omnibus copiis itinere duorum dierum in sanctum Germanum, primum oppidum in finibus regni, non longè à Liri fluuio communitum se recepit; eo consilio, vt inter angustas fauces, quibus iter in Campanos & regnum patet, aduenienti Gallico militi commodiùs repugnaret. Interim Carolus ab oratoribus de Ferdinandi ab vrbe discessu certior factus, confectis per Senensium fines itineribus, Romam citatis agminibus ire contendit. Quò vbi appropinquatum est, etsi aliquamdiu reluctatus Alexander, ne cum omnibus copiis vrbem intraret, quòd in tam diuersa militum multitudine ab iniuriis & maleficio vix temperari posset; ne tamen maiore discrimine res agitarentur, si vi & armis, quod aliàs necesse erat, prohibere conaretur, quum Carolus instructa acie pertinacissimè irrumpere festinaret, permisit etsi inuitus, vt militi in vrbe hospi-

tia finirentur. Ipse in arcem S. Angeli indignabundus se recepit. Carolus igitur Romam ingressus, dispositis per vrbem præsidiis, ne aliqui tumultus ex improuiso in se concitarentur, maximè intentus esse, vt alienatum Pontificem sibi reconciliaret. Nec abeundum sibi ab vrbe arbitrabatur, donec Alexander deposito metu aut odio in Vaticanum ad ædem D. Petri rediisset, ibíque copiam sui palam fecisset, perfectáque re diuina secum fœdera pacémque firmasset. Nam aliquot dies, velut positis castris in ædibus D. Marci cum prætorianis cohortibus fuit. Frequentes itaque oratores mittere, qui vel timentem, vel iratum Pontificem pacarent, aut bono animo esse hortarentur, ab eóque pauorem excuterent. Non enim sibi in animo esse Pontificiam auctoritatem in aliquo per se læsum iri. Hoc solum petere, vt eius bona gratia liceret sibi regnum vindicare. Nec ægrè ferendum esse quòd vrbem cum omni exercitu ingredi voluerit, quum id non fecisset, vt ei iniuriam inferret, sed vt omnia sibi tuta essent aduersus tam propinquum hostem; cui quum hospitia in vrbe permisisset, non videre cur sibi deneganda essent. Animaduerteret Alfonsum non esse sibi præferendum, qui nihil sanctius duceret, quàm maiorum suorum instituto Romanæ Ecclesiæ iura propagare. Interea vrbis facies immutata & miseranda videbatur, & rapinis & cæde inuito

Rege omnia fœdari, bona ciuium diripi, Pontificis poteſtas ceſſare, plerique furore quodam omnia pro arbitrio regebant; vt quiſque vel vlciſci, vel deprædari conſtituerat, graſſabatur: adeo mali licentia vagabatur, bonos pauor & trepidatio paſſim inuaſerat.

GEOR-

GEORGII FLORI MEDIOLANENSIS I. C.

DE EXPEDITIONE CAROLI VIII. IN NEAPOLITANVM REGNVM,

LIBER SECVNDVS.

VARIA & anceps humanarum rerum conditio plerosque mortalium in eam sententiam facilè traxit, vt omnia fortunâ & casibus regi arbitrarentur; nec quicquam in homine virtutis, siue ad prudentiam, siue ad fortitudinem, siue ad temperantiam, siue ad iustitiam respexeris, inesse, quo illius impetus & vires commodè vitari possent. Tantum fortunæ in his infimis iuris esse dijudicabant, vt agitari omnia ac misceri, & alia aliò pro arbitrio transferri eius vi atque impulsu pro constanti haberent. At mihi quidem singula diligentiùs contrà mecum reputanti, illud in primis visum est certissimum in manus

hominis positum esse qualem sibi fortunam (vt ille ait) formare malit: nec eum egere fortuna: nec magis regi casibus, quàm ipse regat casus. Tum demum omnia quæ accidunt, siue prospera, siue aduersa recto Dei iudicio ad puniendum, aut emendandum, aut ad remunerandum prouenire. Quod alibi cùm de ea perdifficili, & nondum satis explicata quæstione disputaremus, quare mala bonis, & bona malis accidunt, satis abundè, vt potui, comprobauimus. Nam in omni cuiusvis facinoris negotio, siue in bello, siue in pace prosilientes causas inuenies, quibus posteaquam euenerit, ita fieri debuisse facilè deprehendes. In alio enim vigilantiam, in alio solertiam extolles; hic callidus, aut vafer ac astutus; ille hebes atque ignauus nuncupabitur: hic bonis artibus, ille fraude & dolo gloriam quærere contendet; ita diuersa quidem via bonus & malus ad vnum finem peruenire nituntur: sed illi laus, huic vituperium ac ignominia debetur. Vbi labore & virtutis viâ quis ad honestas diuitias, aut iustum imperium graditur, omnia ei prosperè succedunt. Contrà verò qui perniciosis libidinibus dediti per socordiam, cùm ætas ferè defluxerit, probitatem cæteráſq; virtutes abjiciunt, siue capti prauis cupiditatibus ad inertiam & voluptates corporis deferuntur, frustrà culpam suam ad negotia transferunt. Nec impij, qui violenta exercent imperia,

diuitiásque ad malos vſus conuertunt, vnumquemque ſine diſcrimine vexationibus exagitantes, ac omnia pro arbitrio promiſcuè miſcentes, dum corruunt, fortunam habent vllam quam meritò incuſare poſſint: quum eorum nefanda ſcelera omnes in ſe cōcitauerint, & ſuæ ruinæ cauſam ſibi ipſi præbuerint. Et qui parua manu ingentes exercitus fuderunt, & qui numeroſiſſimis copiis deuicti hoſtibus ceſſerunt, non remotiores, aut extra ſe cauſas relinquunt, quare illi victores, hi ſuperati fuerint. Illorum ſtratagema, virtus, ſcientia, prudentia, induſtria, conſilium, rei bene gerendæ temporis & loci opportunitas; horum ignauia, deſidia, imprudentia, trepidatio, diſcordia, imperitia, temeritas, rerum difficultas ſtatim ſuboriuntur, quibus ita rem geri oportuiſſe dijudices. Qui diuitias cumulant, aut ſupra modum ſeruant, ſolemus parcos aut auaros, ſolertes, diligentes & induſtrios appellare: qui verò profundunt, inopiâ premuntur, luxurioſi, prodigi, deſides, inertes ignauíq; dignoſcuntur; vt nullum negotium quare ita geſtum ſit, præter fortunam & caſus ſui auctoris cauſa careat. Sed ad inceptum iam redeundum eſſe cenſeo, ne tempus in his fruſtrà conteramus, quæ viciſſitudo rerum, quas deinceps ſequentibus libris carptim ſcripturus ſum, quàm liquidiſſimis exemplis demonſtrabit. Dum igitur ea Romæ ita perturbatè ge-

eruntur; Ferdinandus, quem ſanctum Germanum cum omni exercitu ſe recepiſſe docuimus, etſi huiuſmodi Caroli & Pontificis diſſenſiones aliquid ſpei rebus ſuis afferre videbantur; tamen, quòd iam in regno tumultuari ſenſerat, relicto in eo oppido præſidio cum reliquis copiis, ſi populos ſua preſentia in fide continere poſſet, in Campaniam, Capuámque proficiſci pergit. Inde ab Alfonſo patre accitus, Neapolim, relicto Capuæ in præſidiis exercitu, peruenit. Nam Alfonſus ſiue quòd exiſtimaret populos ac proceres longo odio ſibi infenſos ea noui Regis conſtitutione demulcere poſſe, ſiue quòd vereretur ne ſi perſiſteret in regno à ſuis captus aut obtruncaretur, aut aduenienti Carolo captiuus traderetur, ſe imperio abdicare ſecedereq;, ac rerum adminiſtrationem Ferdinando filio, eo animo, vt ſi ſuperior eſſet, ius regni ſibi in poſterum ſeruaretur, remittere conſtituit. Conuocatis itaque primoribus regni publico omnium conſenſu Ferdinandum regem appellat, omnibus principibus regni, quos ſenior Ferdinandus pater ob ſuſpicionem dubiæ fidei, aut noui alicuius conſilij in vinculis iamdiu continuerat, carcere dimiſſis; depoſito deinde imperio, tanquam priuatus in Siciliam breui tractu, veluti in ſeceſſu rerum euentum præſtolaturus, exiguo lembo adnauigat: vbi religioſorum Cœnobium ingreſſus, ſiue quòd eo

habitu se tutiùs delitescere posse arbitraretur, quum omnia ei suspecta essent; siue quòd humana negotia fastidiret, cuculam induit. Ferdinandus cùm in eius acta principes iurassent, cōpositísq; quoquomodo Neapoli rebus quàm ocyssimè potest in castra, Capuámque reuertitur. Interea Romæ post longas disceptationes (nam quindecim dierum ea altercatio fuit) percusso tandem inter Pontificem & Regem fœdere initáq; pace, cuius auctores fuêre Philippus de Sabaudia, Lodouicus Luceburgus, Gulielmus Brisonetus Episcopus Maclouiensis, qui paulò pòst postulante Rege inter Cardinales ascriptus fuit, Carolus omnes copias, peractis priùs de more ab Alexandro rite sacris ad fines regni præmisit, legatos item ad Florentinos, qui coacto ingenti exercitu agrum Pisanum iam tum depopulabantur, & vrbem obsidere properabant, destinauit, qui eos ab armis discedere iuberent; aut expromissam pecuniam pro ea vrbe cæterísq. castellis pendere interpellarent. Sed parum profecerunt legati, quum cœptam obsidionem Florentini soluere recusauerint, quòd cernerent Regem aliis bellorum motibus breui implicatum iri. Et iam plerique moliebantur vt Carolum vi & armis Italia detruderent. Ipse demum, cùm omnia loca, in quibus priscæ venerationis memoria extaret, lætus ac supplex salutasset adorassétque, acceptis ab Alexandro obsidibus

Cæſare Borgia tum Cardinali, qui poſtea Dux Valentinenſium fuit, & Zizimino, qui cùm in certamen de imperio cum fratre deſcendiſſet, victus ad Rhodios, ſuppetias exoraturus, confugerat: à quibus poſtea Romam ductus Pontifici dono datus fuerat cum prętorianis militibus in caſtra proficiſcitur. Interim dum Carolus in Velitris oppido Volſcorum ageret, duo ex Hiſpania oratores ad eum venêre, qui poſt graues querelas quòd is contra legem & fœdera cum eorum Rege inita, tam magnos exercitus in Italiam tranſportaſſet, vrbes, oppida, caſtella Romanæ Eccleſiæ inuito Pontifice inuaſiſſet, ipſúmq; Pontificem priùs de fuga cogitantem, in molem Adriani, vt ſibi & rebus ſuis conſuleret, recipere coegiſſet, monuerunt vt ab armis diſcederet, eam expeditionem contra Alfonſum omitteret, iure priùs experiretur quàm armis, ad quem regni ditio ſpectaret. Non toleraturum Hiſpaniæ Regem, qui validiſſimam haberet claſſem, & potentiſſimos in armis exercitus, quòd regnum tam iniuſtè cum maxima eius iniuria occuparet. Ad hæc Carolus reſpondit, ſe nihil contra pacis conditiones attentaſſe, nec Hiſpano regi iniuriam intuliſſe. Summo Pontifici, quòd Alfonſianas contra ſe partes præter morem religionis tueretur, occurriſſe; nec in eum, nec in res Eccleſiæ quicquam violentum commiſiſſe; ſe liberum aditum ſo-

lùm voluisse, quod negari non debuerat. Se à maioribus suis non degenerasse, qui nihil sanctius existimabant, quàm Christianam religionem tueri: si Pontifex se æquum censorem præberet, non dicturum sua causâ fugere voluisse; sed quorundam maleuolorum peruersis delationibus commotum in arce Adriani aliquot dies fuisse. Modò reconciliatum Pontificem, cum eo sibi pacem firmatam, satis constare regnum iure successorio sibi pertinere. Itaq; sibi licere vi & armis ab iniustè occupantibus illud vindicare. Nec tanti facere Hispaniæ Regis potentiam, vt tantillum à iusto proposito retrahatur. Missi item à Maximiliano Rege Romanorum ad Carolum legati, qui dicerent Maximilianum breui in Italiam cum maximis copiis descensurum: vt Imperij insignia Romæ consequeretur. Itaque ei cum auxiliaribus aut subsidiariis militibus, si exposceret, præsto affuturum: parum compertum habeo quid inter eos principes postea transactum sit. Interea Carolus, quòd Cæsar Borgia, quem supra obsidem docuimus, aufugerat, & Ziziminus, non sine suspicione propinati veneni decesserat, per litteras & nuntios cum Romanis & Pontifice egit, quum eos suspectos non parum haberet, vt ii quo animo in se essent apertè declararent. Quod vbi Romæ compertum est, concussi repentino timore Romani, ne indignabundus

Rex eorum fines depopularetur, ac ad vrbem cum infesto exercitu rediret; statim legatos miserunt sui purgandi gratiâ: qui dicerent optimo se esse animo in eum, nec vnquam ab eius voluntate discessuros. Dimissis itaque legatis missus est Philippus de Sabaudia ad summum Pontificem, cum quo firmatæ sancitæq. iterum ritè & rectè conditiones pacis & fœderis fuerunt. Ex Velitris mouens Carolus per vallem, quam Motonem nominãt, ad Pontem curuum, extremum Romanæ Ecclesiæ oppidum, duxit. Hinc expugnatis duobus in collibus oppidis Montefortino & sancto Ioanne arte & naturâ admodum munitis, in prædámq. militibus datis, ac omnibus ferè oppidanis ferro trucidatis, tantus repentè huius rei famâ pauor finitimos inuasit, vt de salute potiùs quàm de pugna consultarent. Vbi igitur qui in sancto Germano in præsidiis relicti erant, appropinquare Gallicas acies prospexerunt, leui quadam velitatione repugnare primùm, tum de oppido dedendo apertè agere ceperunt, quòd oppidani in Gallicas partes clam inclinare viderentur. Recepto per deditionem sancto Germano, Suessam & Traiectum munitionibus satis firmata oppida Carolus expugnare, aut quoquomodo obtinere contendit. Interim Ferdinandus, siue amore mulieris captus, vt fama erat, siue terrore perculsus, relictis qui exercitui præessent, & res in castris admini-

ministrarent, Ioanne Iacobo Triuultio, Verginio Vrsino, & Nicolao Petiliani Comite, Neapolim proficiscitur. Inde per nuntios & litteras clàm egit cum Ioanne Iacobo, siue quòd suis iam diffideret, siue quòd tutiùs esse arbitraretur aliqua conditione cum Carolo pacisci, quàm dubiam belli fortunam experiri, vt ad Carolum cum mandatis de pace tractanda iter acceleraret. Res maximè hoc loco hortari videtur, quoniam de tanto viro tempus admonuit, aliquid de natura cultuq; eius altiùs repetere, ac paucis disserere: etsi aliis locis & proximis libris de eius rebus preclarè gestis latiùs dicturi sumus. Ioannes igitur Iacobus nobili ac peruetusta Triuultiorum inter Insubres familia ortus, litteris ac liberalibus disciplinis iuxtà atque doctissimè eruditus, prima munia militaria sub Galeacio Sfortia admodum adolescens strenuissimè exercuit: animo ingenti, gloriæ & honoris cupidus, laborum patientissimus; adeo vt ab negotiis nulla eum voluptas vnquam remorata sit; summæ vigilantiæ, vitæ frugalioris, corpore vegeto, ac tereti; toroso pectore, facie elata, apertáq; ac decora, oculis nigricantibus, facundus, callidus, rei bellicæ peritissimus, in præliis strenuissimus, amicitiarum tenax, in facinorosos seuerus, altitudinis ingenii incredibilis, firmæ memoriæ, raræ eloquentiæ, in conuiuiis splendidus ac lautus, in omnes liberalis & munificus, fidei cul-

tor ac obseruantissimus. His virtutibus, suis charus, apud exteros clarus habebatur. Quo effectum est, vt cum Ludouico Sfortia, quem ad Mediolanensium imperium iam tum aspirare docuimus, siue ob inuidiam, siue ob suspicionem, quòd partium Io. Galeacij esse videretur, stipendiis primùm priuatus, tum demum cùm rediisset, domo patriáque reiectus, ad maiorem Ferdinandum confugisset, equestribus copiis præficeretur. Cùm igitur Io. Iacobus ad Carolum cum mandatis peruenisset, Verginius Vrsinus, & Nicolaus Petiliani Comes, quos exercitui & castris cum Io. Iacobo præfectos à Ferdinando, cùm Neapolim proficisci pergeret, fuisse demonstrauimus; siue quòd ægrè ferrent huiusmodi prouinciam sibi demandatam non fuisse; (tantùm inuidētia & mala ambitio quorundam mortalium animos exagitat, vt ab officio deflectere non vereantur:) siue quòd animo fracti essent, absentia Ferdinandi & Iacobi relicta Capua, Nolas cum suis copiis se recipiunt. Quod vbi per exploratores Carolus cognouit, receptis in deditionem Suessanis ac Traietanis, Capuam nobilissimam vrbem, dedentibus se vltro ciuibus, intrare festinat. Inde Auersam, idem facientibus oppidanis, proficiscens ingreditur. Interim Ferdinandus omni spe retinendi regni destitutus, quòd omnes Principes & populos facta in se rebellione summa lætitia &

applauſu Carolum vbique quò proficiſceretur excipere iam cognouiſſet, Regémq; apertè conſalutare, eiúſq; aduentum ſummo ſtudio alios efflagitare, & pleroſque belli duces cum copiis defeciſſe, relicto in arcibus Neapoli ccccc militum præſidio, claſſem, quam illic ſex triremium & duarum nauium paratam habebat, cum auri & argenti non paruo pondere conſcendit. Nam quòd Carolo nulla tunc parata claſſis eſſet; futurum eſſe arbitrabatur, vt ſi aliqui in Italia motus in Carolum fierent, quos iam parari ſenſerat, facilè regnum, ſi aliunde ſuppetias ſibi comparare poſſet, recuperaret. Cognita igitur Ferdinandi fuga, deducentibus primoribus vrbis ac regni proceribus populorúmque legatis, qui ad eum, vt in eius acta vltro iurarent, eúmque Regem conſalutarent, ſummo ſtudio ac feſtinatione iam vndique confluebant, Carolus Neapolim omnium maxima lætitia & publico applauſu ingreditur. Nihil enim quà tranſeundum erat, quod ad ornatum portarum, itinerum, parietum, locorúmve pertineret, Neapolitani prætermiſere. Et ferè omnis populus obuiam effuſus vocibus & geſtis Carolum Regem tranſeuntem conſalutabant. Interim miſſo Ludouico Luceburgo, cum parte copiarum, qui Nolas, (quò Nicolaum & Verginium Vrſinum confugiſſe demonſtrauimus) obſideret oppugnarétve; Carolus tormenta muraléſque

machinas, ac cætera omnia bellica instrumenta, quibus arces, quas Ouum & Nouum castellum appellant, demolirentur, quòd aliter expugnari non possent, quàm celerrimè præparari iubet. Arces erant ad bellum ducendum aptissimæ naturâ, & loci munitione. Nam mari, velut ingenti fossa altera circumducebatur; vtraque turribus, aggeribus, muris ac propugnaculis quasi inexpugnabiles circũquaque cingebantur. Paucis diebus postquam oppugnari cœperunt, expugnatis Nolis, Verginius Vrsinus & Nicolaus, cæteris qui in præsidiis erant, aut trucidatis, aut spoliatis, capti Neapolim deducuntur. Expugnatis itidem non multò pòst Neapolitanis arcibus arte & naturâ, vt diximus, munitissimis, confectísque in hunc modum rebus Carolus ludos & varia certamina Neapoli instituit. Dum igitur ludi celebrarentur, Regius exercitus horrẽdum ferè spectaculum præbuit. Nam quòd Heluetium ad mœniana quædam, vt spectaret, conscendentem, quidam ex sagittariis, qui custodiæ præerat, grauiter vulnerasset, tanta repentè indignatione rei sparso rumore, Heluetij perculsi ad arma decurrere, vt Regia tormenta vi occupauerint, in Gallos rerum ignaros frementes & furore indignabundi infestas acies conuerterint. Nec spatium erat Gallis arma capiendi; inermes passim ab armatis Heluetiis trucidabantur: ciues terrore per-

culsi intra domos se continebant. Huius rei fama permotus Carolus in medias Heluetiorum acies cum paucis suorum inermis prorumpit, causas tumultus exquirit; rogat, obtestatur per fidem datam, per iusiurandum militare arma deponant: si quispiam eos iniuria affecisset, exponerent; se grauissimè animaduersurum. Non esse furori & iræ indulgendum in tam præsenti discrimine. Animaduerterent hostem non longè abesse: qui si tumultum inter eos excitatum cognosceret, statim non parua manu comparata reuerteretur; reliquósq;, qui ex tumultuario cõflictu superessent, facili internecione deleret. Tot laboribus, tot præliis dimenso tam longo terrarum spatio, comparatam tot victoriis sua virtute gloriam vno momẽto tam ignominiosè, non ab hoste ereptam, sed suo furore & discordia amissuros. Se Regem esse velut optimum omnibus parentem, & æquum inter eos disceptatorem. Nec minoris facere Heluetios & belli socios, quàm stipendiarios milites, & Gallos legionarios equites omnes iuxtà habere. Præsentia & oratione Regis pacati Heluetii, depositis armis, prostrati quasi rubore perfusi, ac pœnitentia ducti veniam orantes mox reconciliantur. Dum ea in regno geruntur, Carolus in dies certior fiebat nuntiis & amicorum litteris magnos in tota Italia terrâ maríque apparatus contra se fieri.

GEORGII FLORI
MEDIOLANENSIS I. C.

DE EXPEDITIONE BONONIENSI,

LIBER VNVS.

INTEREA Iulius II. Pontifex Max. cùm in Bononienſes, qui ductu Ioannis Bentiuoli aliquot annos à Romana Eccleſia defecerant, expeditionem omni conatu & ſtudio intentiùs pararet, vt in ditionem poteſtatémq; Apoſtolicæ ſedis eos redigeret: quòd eius exercitus ad tantam rem perficiendam, quum vrbs ſit armis & populo validiſſima, non ſufficerent; copias, quas Lodouicus Rex in Inſubribus & Liguribus in hibernis habebat, duce Carolo de Ambaſia equitum Magiſtro (Galli Mareſchallum vocant) tunc in Italia Regem gerẽte accerſiuit. Quod vbi à Regia maieſtate is exorauit, ſtatim impiger dux comparatis abundè quæ ad tanti

belli apparatum ſpectare videbãtur, præmiſsiſq; tormentis & munitionibus XV Kal. Nouembris anno DVI ſupra M à Natiuitate Saluatoris magna procerum & nobiliſſimorum hominum ſtipatus caterua, Mediolano ad Laudem Pompeiam peruenit, ibiq; perendinauit, vt qui præmittebantur milites cõmodiùs Pado tranſmitterentur: vbi etiam poſtridie, ne ſuorum neminem poſt ſe relinqueret, ad multam diem moram fecit. Ex Parma paucis diebus pòſt, quò omnes belli duces cum copiis conuenerant, cùm Carolus luſtrato ritè exercitu caſtra mouiſſet, per agrum Rhegienſem & item Mutinenſem iter facturus, iuſſit quadrata agmina tripartita (etſi per amicorum fines tranſibant) inſtructa acie incedere, perinde ac ſi hoſtis adfuiſſet non longo interuallo; vt commodiùs hoſpitarentur: &, ſi aliquid accidiſſet, ſibi vltro citróque ſubuenire poſſent. Cuius tanta fuit præter cæteros, qui hactenus aut per agros, aut oppida, aut prouincias legiones duxerunt, continentia, vt non modò manus tanti militis, ſed ne veſtigium quidem cuiquam pacato nocuiſſe dicatur. Præmiſſi ad Rhegienſes, & item ad Mutinenſes, qui hoſpitia & commeatum militibus imperarent, ſummæ prudentiæ & auctoritatis viri, Sebaſtianus Ferrerius ex Senatorio ordine, & Regiorum citra Alpes Quæſtorum ampliſſimus præfectus, Comes Manfredus Tor-

mellus Nouarienſis, Laurentius Mozaniga Laudenſis. Imperata vtrique populi accuratè fecere. Hinc igitur cùm Mutinam iuſtis itineribus perueniſſet, copiis in aciem deductis Carolus ſe ad expugnationem arcis Caſtelli-Franci, quæ prima eſt in limitibus agri Bononienſis, præparat. Quem vbi, qui in præſidiis à Ioanne collocati erant, aduentare exercitum intellexerunt, ſtatim deditione facta oblatis armis ad Bononienſes ſe receperunt. Ibi triduo Carolus commoratus eſt, expectans reliquum peditatum, qui ex Heluetiis & Vocontiis accerſiti mittebantur. Interim qui in agris oppidíſve finitimis erant, cognito Caroli aduentu, cum omnibus his quæ ferri aut trahi ſecum poterant, in vrbem ſtatim ſe recipiunt. Nam etſi antea rumor erat, quem falsò ſparſum exiſtimabant, Regium exercitum aduentare, & crebræ in dies ex caſtris ſummi Pontificis incurſiones in agrum Bononienſem fiebant, leuiáque prælia vltro citro committebantur; non tanti tamen id bellum faciũdum arbitrabantur, vt derelictis agris ſe ſolùm intra mœnia vrbis tegerent: donec Gallicus miles acceſſiſſet. Tanto repentè terrori inſperatus aduentus Regii exercitus Bononienſibus fuit. Carolus igitur confecto à Caſtello-Franco quadratis agminibus vnius diei itinere non longiùs à Bononia duobus millibus paſſuum ad Rhenum flumen caſtra metatus, præſidia ad vlteriorem ripam,

ripam, ne pons, si fortè ex continuis pluuiis, vt aliquando fieri solet hyeme, fluuius inundaret, à Bononiensibus occupari posset, collocat. Hinc missus Fecialis, qui nomine Regiæ maiestatis indiceret, quod nisi intra triduum vrbem, & sese cum omni præsidio, quæ pro summo Pontifice imperata fuissent facturi vltro dedidissent, ferro flammáque in eos, tanquam in hostes, sine discrimine vlcisceretur. Hi pro tempore responderunt, se omnia Regiæ maiestatis & Romani Pontificis iussa, modò à Ioanne Bentiuolo, penes quem tunc res essent, non intercederetur, libentissimè executuros. Itaque supplices orare, obtestari vt eius opera efficeret, vt is vel vrbe cederet, vel deposito imperio eam suis legibus vti permitteret, quibus vltro Romano Pontifici se statim dederent. Nihil autem obstare præter Ioannis potentiam, qua ciuium animi plurimùm deterreantur. Interea siue ex industria mãdante, Carolo, vt animum & promptitudinem vniuscuiusque in re ficta & tumultuaria periclitaretur; siue quòd ita res exposceret; cùm ad arma clamatum esset, quasi Bononienses eruptione facta Regia castra ex improuiso aggredi attentarent, tanta celeritate & duces & milites ad signa quisque sua è vestigio se omnes instructi receperunt, vt difficile sit commemoratu quam statim in aciem, siue ad inuadendum, siue ad excipiendum hostem, vt

caſus offerret, qui ea die extra mœnia nuſquam comparuit, conuerſi fuerint. Poſtridie autem Ioannes cum liberis & amicis aliquot numero ferè quingentorum equitum, cùm videret vires ſuas & Bononienſium, quibus tunc maximè diffidebat ob tumultuariam aduerſæ factionis & popularium ſeditionem, vel potentioris cuiuſvis populi, ſufficere non poſſe ad ſuſtinendam tam validi & firmi exercitus oppugnationem obſidionémve, paulo ante lucem clam Bononienſibus in caſtra Regia ſe recipit. Hinc acceptis à Carolo oblatis conditionibus ad Sanctum Doninum Palauicinorum in agro Parmenſi oppidum comitante Antonio Maria ex imperatorio mãdato cum familiaribus ſuis profectus eſt. Dein, quòd Bononienſes Carolo vrbem dedere, & eius exercitum, vt polliciti fuerant ſi Ioãnes demigraſſet, admittere intra mœnia recuſarent, quòd eam ſummo Pontifici ſe iam dedidiſſe aſſererent, legatóſque eius ob tumultuariam inter nobiles & plebeios ſeditionem exortam, improuida plebes contra ius gentium, quòd minus tunc nobilitas poſſet, ignominiosè repuliſſent: mox eadem ferè hora accepto nuntio tormenta & bombardas cum exercitu portis admouit, quas biduo ita concuſſit, vt turris, quæ portæ imminet, non ſine magna ruina conciderit. Interea diſpoſitis excubiis ad loca magis opportuna, ne in noſtros ad quatienda

munimenta & propugnacula intentos, oppidani ex improuiſo erumperent, etſi arduum admodum videbatur ob continuos imbres, quibus natura terræ in tenaciſſimum lutum facilè reſoluebatur: tamen ipſe modò pedes, modò eques, vel ſimulato habitu inter primos, modò inter poſtremos cum quibuſdam ſelectis proceribus verſari, modò caſtra & excubias circuire. Hos hortari, alios monere, nonnullos precari, pleroſque caſtigare. Tanta erat in ſtrenuiſſimo duce, dum ſingula belli munia obibat, quæcunque pericula ſuſtinendo vigilantia, celeritas, ſolertia; vt vbique eodem momento in tanta difficultate non adeſſe ſolùm, ſed intereſſe videretur. Bononienſes, dum ea geruntur, rebus ſuis ſatis diffiſi, legatos qui de pace tractàrent, ad Carolum iterum miſerunt. Hi cùm in vrbem optima ſpe rediiſsét, percunctantibúſq; nonnullis plebeiis obuiam effuſis, quidnam ex caſtris afferrent, pacem reſpondiſſent: eorúmq; temeritati humaniſſimum ducem conceſſiſſe, modò in vrbem, vt expromiſſum fuerat, cum omni exercitu reciperetur: ſtatim acclamatum eſt bellum ſe malle cum Gallis, quàm pacem; ne vrbem cum exercitu, vt petebatur, ingrederentur; & qui intromiſſi erant cum legatis ad præparãda hoſpitia, repulſis, non multò poſt in noſtros, qui iuſſu ducis oppugnationem omiſerant, tormenta & catapultas conji-

cere, eruptionéque facta antesignanos milites, qui ad muros excubabant, atrociter sublato ingenti clamore inuadentes, à nostris tamen fortiter repulsi, aliquot inter certandum desideratis, plerisque vulneratis, nonnullis captis, qui imperatoris iussu mox dimissi sunt, præcipiti fuga intra munimenta & mœnia turpiter se receperunt. Hos nostri insequentes vrbem ea die vi ingressi diripuissent, víxque à cæde temperatum fuisset, si omnis equitatus, qui extra Rhenum erat, ita statim adesse potuisset. Itaque prælium, quod induciarum exiguo vnius noctis interuallo diremptum fuerat, redintegrari cœptum est. Interea missi oratores à Bononiensibus ad summum Pōtificem, (quum magis atque magis dubitaret ne Galli in vrbem, quam breui expugnatum iri animaduertebant, si diutius oppugnarent, irrumperent, & eam vi captam iure belli diriperent) qui exponerent se & sua eius potestati & ditioni, cùm Ioannes Bentiuolus, cuius potentiam maximè formidabant discessisset, sponte dedituros, in eiúsq; acta constanti fide iuraturos. Ideóq; supplices orare, obtestari, vt vrbem suam seruaret. Quod facillimum factu esset, si moneret potentissimum & maximi animi ducem, vt ab eius oppugnatione desisteret. Legatis benignè dimissis decretæ sunt litteræ, quibus Carolo gratias agebat, quòd eius opera & ductu Bononienses se sine

lógiore bello; aut atrociore prælio dedidissent; hortabatúrq; & rogabat, vt huiusmodi oppugnationem omitteret, quum populum & Rempub. seruaturus non aboliturus tanto dispendio venisset. Sibi autem satis esse factum, quòd dictis parerent, conditionésque quas offerret, expulso Ioanne, sponte acciperent: & ad id misisse legatum, in cuius acta eius nomine iurassent. Bononiam venturum (tunc enim Imolæ agebat) vbi si quid in eum Bononienses perperam commisissent, de perpetratis eius arbitrio facilè supplicium sumpturum. Nec esse interim ob leuia quorumdam popularium ingenia, qui præter bonorum opinionem, nulla lege, nullo ordine, nulláq; ratione, sed fanatico quodam furore regerétur, tam præcipiti ruina euertendam populosissimam, & bonorum præterea disciplinarum altricem, in opimo & fertili loco à Gallis conditam vrbem: sed perspecta iam multis argumentis Bononiensium leuitate, vtpote qui toties legatos in castra, qui eius iussa & Regiæ maiestatis, nomine totius Reipub. capesserent, frustrà misissent, quum ne minimùm quidem quod polliciti fuissent, hactenus præstare voluissent, quasi eæ litteræ fictæ essent, vrbem acriùs oppugnare constituit. Itaque crebrioribus ac vehementioribus tormentis muros quatere, propugnacula demoliri, omnia parare, quæ ad accelerãdam expugnationem perti-

tas apertè concuteretur. Verùm datæ legatis fidei memor nihil præterea attentauit, nisi vt oppidanis omnem expugnandæ vrbis terrorem excuteret. Iussit itaque statim tormenta & partem exercitus, qui ad mœnia pro bombardis astabat, ad Pontem Rheni in castráq; transportari. Oppidani interea rerum ignari magis trepidare, verentes ne Carolus tormenta in eum locum eminentiorem, vnde tota vrbs concuti posset, deduci pararet: & ob id nostros abeuntes, vt eos disturbarent, catapultis & sagittis ex muris & propugnaculis nequicquam persequebantur. In castris, dum ea gerebãtur, maxima penuria annonæ erat; qui præerant rei frumentariæ, existimãtes exercitum, vt polliciti fuerant Bononiẽses, inter mœnia receptum iri: qui ex Mutina & finitimis castellis commeatum affatim in castra comportabant dimissis, nullam ei operam rei dabant. Nouem & decem ferè dies post incœptam oppugnationem continenter pluit. Quod maximo commeantibus impedimento erat: quòd natura loci, vt supra diximus, sit lutulẽta & terræ tenacioris. Res maximè hoc loco exigere videtur, vt à quibus Bononia condita sit quàm breuissimè attingamus. Eius prima fundamenta ab Hetruscis iacta fuisse nonnulli tradiderunt; qui cùm in eam planiciem proximam suis Alpibus descendissent, agri fertilitate, aëris temperie, fluuiorum amœ-

nitate, ſalubritate cæli pellecti deſtitutis patriis ſedibus ea loca primi incoluiſſent, Felſinæq; vrbi nomen dediſſent. Alii putant vetuſtiſſimam Romanorum coloniam, quaſi illò deductis tribus millibus virorum primò conſtituerint; ſucceſsúque temporis poſtea admodum auxerint. Plerique à Boiis Gallorum populis cõditam gentili ſermone primùm Boioniam nũcupatam volunt. Nam eam velut præſidium aduerſus Hetruſcos ad radices Apẽnini collocaſſe autumant. Quanquam ſunt qui dicãt ab indigenis primò poſitam aliquãdiu Hetruſcorum primariam vrbem citra Apenninum, effectam deinde Boiorum caput. Quod mihi abſonum videri non poteſt; quum victi ferè omnes quàm ſæpiſſimè in gentem noménq; imperantium concedant. Ex quo facilè crediderim à Boiis Gallis qui pulſis Hetruſcis eam tenuerint, cognominatam; quæ licet ad Romanos poſtea peruenerit, quum eius ciues non expulerint, non nomen ſolùm retinuit, ſed opibus & diuitiis aucta inter finitimas vrbes aliquandiu principatum facilè obtinuit. Nam per Auguſti tempora, & aliorum aliquot Imperatorum trium opulentiſſimarum Italiæ ciuitatum ſupero mari adiacentium vna fuit, adeóq; aliquo tempore pòſt armis potens, vt aliquot annos bello cum Venetis, ne nauigarent, contẽderit. Diſcordiis poſtea ciuilibus, quæ plurimùm eam ciuitatem attriuerant,

ali-

aliquandiu agitata in poteſtatem ditionémque Romanæ Eccleſiæ peruenit: cuius ductu & auſpiciis, cùm aliquantulum reſpirare cœpiſſet, mœnibus cincta, publicis priuatíſque ædificiis exornata paulatim priſtinæ opulentiæ magnificentiæq; reſtituta eſt. Dein non minore odio & partium ſtudio exæſtuantem, ſiue incuriâ, ſiue ignauiâ Pontificum Bentiuoli ſublatis aduerſæ factionis primoribus, inuaſere: qui ad hæc vſque noſtra tempora eam domeſticis armis, nedum externo auxilio, ſub imperio tenuerunt. Quòd Regium exercitum in vrbem admittere noluerint Bononienſes præter ſpem omnium, id cauſæ fuiſſe nonnulli tradiderunt, quòd dum legati, qui miſſi fuerant ad finienda militibus hoſpitia, vt cõſtitutum fuerat, aliquid ſuperbè protuliſſent (quod minimè credi par eſt, quum viri eſſent ſelecti ſummæ prudentiæ, auctoritatis & modeſtiæ) veluti iactantes vi expugnata vrbe, ni omnem exercitum cum peditatu intra mœnia reciperent, eam prędæ & direptioni militi permiſſum iri, vt fieri ſolet. Statim ſparſa rei fama indignabũdus populus, qui ſe ſua ſponte Pontifici dedidiſſet, procuraſsétq; vt Bentiuolus amoueretur, furore quodam percitus in aliam partem arreptis armis, vt noſtri non ingrederētur, prorupit; quaſi imperia, quæ ſibi ipſe vltro impoſuiſſet, inuitus ſubire, aut perinde ac ſi deliquiſſet pœnas dare cogeretur.

Nam cùm Galli ob id tantùm in agrum Bononiensem à summo Põtifice acciti descendissent, vt Bentiuoli, quorum potentia Bononia opprimebatur, vrbe & eius agro expellerentur, nihil esse videbatur, quòd iustè conqueri possent, si intra muros cum omnibus copiis non reciperentur; quum vix fieri posset, vt in tanta variorum hominum multitudine, qui linguâ & moribus differrent, ab iniuria & rapinis abstineretur. Alii putant, quod vero similius est, prolegatum summi Pontificis cùm intellexisset exercitum à nobilibus in vrbem admitti, plebem ad arma prouocasse, eámque Gallo infensam fecisse, ne is prior quàm summus Pontifex ingrederetur, quasi spe prædæ, quum ciuitas sit opulentissima, si cum omni equitatu & peditatu, vt petebatur, intrasset, eam planè diriperet & depopularetur, exclusoq; summo Pontifice in potestatem suam redigere conaretur. Et plebes è vestigio sublatis armis à nobilibus secesserunt, clamatúmq. est, Ecclesia, Ecclesia; & sibi nouos magistratus è corpore suo procreauerunt viginti-viros, penes quos summa Imperii esset. Nam antea sexdecim-viri sub Ioanne Bentiuolo Rempub. administrabant. Sed dum Regii exercitus, vt supra diximus, in pristina statiua ad Rhenum se recepissent, iterum missi oratores à summo Pontifice Cardinales Franciscus Gulielmus Narbonensis, Carolus Carre-

tus Finalensis, de quibus aliàs mentionem fecimus, & Sancti Petri ad vincula, qui eius nomine Carolo gratias agerent, quòd Bononiam vrbem ab oppugnatione, obsidionéq; liberasset, eámq; sine ingenti cæde Romanæ Ecclesiæ restituisset; vltróq; omnia pollicerentur quæ pro re sua, & suorum sibi ab Apostolica sede fieri expostularet. Hortarentur præterea, vt Bononiam, cùm primum ipse ingressus fuisset, quod breui (si per pluuias liceret) futurum sperabat, ad se venire properaret, vbi coràm pleraque dici possent, quæ litteris temerè committenda non essent. Sed interea, quòd in castris & in vrbe æquè tumultuaretur; illic, quòd non admitterentur; hîc, quòd iniustè nostri oppugnationem attentasse videbantur, missi legati Imolam ad summum Pontificem, Iuo de Alegra Sauonensium præfectus, & splendidissimus eques Sebastianus Ferrerius, qui ita egerunt consilio, gratia, auctoritate, prudentia, vt Iulius vtrosque summa modestia rationéq; pacauerit. Missis itaque qui Bononienses ab armis discedere iuberent, ad pristináq; artificia plebem redire compellerent, legatis item liberaliter quæ petebantur concessis, omni statim tumultu sublato illi ad intermissas operas, hi cum omni exercitu ad Castelli-Franci stationes se receperunt. Tunc rebus ita cōpositis Iulius victor & venerabundus cum omni Pōtificio apparatu

III Idus Nouembris, anno à ſalute terris data VI poſt MD Bononiam ingreſſus religioſam admodum rem eſſe duxit, ſi auram popularem aliquo beneficio aut munere in primis captaret. A porta igitur vrbis, quà aditus erat ad atrium, non pauca varia numiſmata recèns ferè cuſa in obuios, qui erant denſiſſimis cuneis frequētiſſimi, inter eundum ſpargi iubet; vnumquemque ſine diſcrimine excipit; multa onera, quibus antea premebantur, ſiue viritim, ſiue per cenſus ſtatim aufert; quæ Bentiuoli in acta publica redegiſſent, aboleri mandat. Carolum paucis diebus pòſt cum aliquot proceribus aduentantem honorificè in atrium ab omni Cardinalium & Prælatorum ſplendidiſſimo conuentu deductum ita primo cōgreſſu in ſupremis gradibus cœnaculi excepit, ita amplexatus eſt, vt non Pontifex, ſed frater abiecto Apoſtolico faſtu videretur. Interim quàm maximo potuit honore eum afficere, & vt ei Bononienſes reconciliaret procurauit. Hi enim ad eum ſupplices venere orantes obteſtantéſq;, vt imperitæ multitudinis temeritati ignoſceret. Bonos autem ciuitatis omnis pro Regia maieſtate, cuius potentiam & vires in maximis rebus longiſſimis argumentis cognouiſſent, cæteris aliis longè præſtare, cui obuiandum non eſſet, nedum reſiſtēdum, ſe ſuáq; expoſituros. Maximas præterea ei gratias agere, quòd eius opera, con-

ſilio & virtute à tyrannide Bentiuolorum, quam tot annos per vim perpeſſi fuiſſent, liberati in priſtinam Romanæ Eccleſiæ tuitionem, ſub qua eorum res olim auctæ fuerant, reſtituerentur. His pro tempore Carolus paucis reſpõdit; Sibi & Regiæ maieſtati ſatis eſſe factum; modò in fide Romani Pontificis perſiſterent. Nec defuturos, ſi boni eſſent, pro eorum & ſedis Apoſtolicæ propugnatione & tutela (quum Francorum Reges Chriſtianiſſimi trito vocabulo nuncupentur) maximos & firmiſſimos exercitus. Itaque eos ſolùm hortari, vt ſummorum Pontificum iuſſa vltro poſthac amplexarentur: id in eorum ſummam laudem, vtilitatémq; ceſſurum facilè cognoſcerent. Se autem officio, opera, & ſtudio, iuſſu Regiæ maieſtatis erga Romanam Eccleſiam pro virili libentiſſimè ſatisfeciſſe. Ex quo quæ offerrent parui admodum facere; quum neminem cum aliena iactura recipiat: intelligátq;, quum alienæ ſubiiciantur poteſtati, nihil, aut parum prodeſſe, aut obeſſe poſſe. Nec referre quòd ſiue plebes, ſiue tota ciuitas in eum arma mouiſſet, & portas vrbis amico exercitui præter conuenta occluſiſſet; qui ſi eam expugnare voluiſſet nulla vi cõtineri potuiſſet. Hoc acceptum ferrent ſummo Pontifici: cuius gratia incenſos ob iniuriam milites ab oppugnatione retraxiſſet. Nec tam vt Bentiuoli Bononiâ mouerentur; quàm vt ea

Pontifici restitueretur, exercitum Regem misisse. Ex quo sibi plurimùm gaudere, quòd sua opera & ductu armísq; Regiis eorum ditionem, quam cæteri Pontifices nulla potentia, aut studio multis annis obtinere potuerant, Iulius paruo admodum dispendio nunc assequutus fuerit. Tanta profectò fide & pietate sacrosanctam Christianam religionem prosequuti sunt ab initio Francorum Reges, vt propria plerunque commoda obliti omnia sponte semper procurauerint susceperíntq;, quæ ad eius laudem & gloriam pertinere viderentur; nec saluti suorum, nedum laboribus, aut impẽsis vnquam pepercerint, quum vltronea & præsentissima pericula subierint, modò eam seruare & tueri possent. Nec quispiam sanæ mentis Romanos mihi objecerit, quòd omnia post religionem ponenda semper existimauerint; quum hi nostri sacratissimi Reges nihil vnquam prætermiserint quod ad veræ religionis cultum facere rectè censuerint. Ex quo totiens in fœdam Barbariem, Sarracenósque arma sumpsere. Vnde illæ celebratissimæ in sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ hostes multiplicatæ victoriæ, clarissimíq; pro Christiana fide vbique triumphi: totiens aris & sacellis, in quibus vestigia aut nati, aut peregrinantis, aut docentis, aut cruci affixi Domini nostri IESV CHRISTI extarent, barbarica & Mahumetana colluuione fortiter vindicatis.

Nullum enim locum illis temporibus vnquam præterierunt, in quo priscæ venerationis memoria extaret, quem salutatum & adoratum læti ac supplices in pristinam religionem non asseruerint. Sed hæc alio superiore volumine latiùs explicuimus. Præcessere multa prodigia, quæ Bononienses superiore anno admodum terruerant. Nam frequenti & diutino terræ motu pleræque domus concussæ funditus corruerunt; pars domus Ioannis anterior, non sine magna ruina, cum atrio concidit. Turris item contigua maiore velut tormento fulmine icta à medio supra collapsa est. Nunquam per omnes dies, ex quo cœptus est terræ motus, quisquam opifex artem exercuit. Nam omnes aut sub dio esse, aut in templis & sacellis, quum in domibus tuti non viderētur, quia nihil reliquum opis erat; alii queruli & flentes, alii in preces obtestationésq; versi per omnes sacras ædes vagi suppliciis votísq; Deum ac Sanctos fatigabant. Visæ sunt prætetea in agro Bononiensi Ferrariam versus acies in aëre interdiu non paruo impetu concurrere. Ex his nonnulli Ioannis necem, aut fugam, aut aliquam maximam calamitatem portendi aiebant; etsi non populares quidam astronomi felicitatem futuro anno ex syderibus ei falsò promitti asseuerabant.

GEORGII FLORI MEDIOLANENSIS I. C.

DE BELLO GENVENSI,

LIBER PRIMVS.

DVM ea apud Bononiam geruntur, Genuensium plebes, quæ aliquot mensibus antè ob eius nimiam insolentiam abs nobilitate secesserant, arcem Monæci iam diu obsessam intentiore conatu oppugnabant. Verùm, quòd ea & arte & natura loci admodum munita, quum mari prærupto velut scopulo circumquaq. ferè inaccessa immineat, nisi ponticulo quodam ligneo, quo fossæ transitus coniungitur, nulla vi expugnari potuit. Addebat quoque difficultatem, quòd continuis præliis & tumultuariis irruptionibus, qui in castris Genuensium erant ad oppugnationem ab iis peditibus, qui duce Iuone de Alegra Sauoniensium præfecto per Ligures Ingaunos paulo post-

poſtquam Bononia diſceſſit, ſuppetias miſſi erant, in dies laceſſebantur. Itaque Carolus ſuffecto in eius imperium Ioanne Iacobo Triuultio, viro bello & pace clariſſimo, miſſis in hyberna ſua militibus, in Galliam ad Regiam maieſtatem profectus eſt, coràm exploraturus an bellum Genuenſibus apertè indicendum eſſet, quum aliter in fide contineri non poſſent, atque omnia contra iuſſa Regia attentarent: vt nihil magis cupere viderentur, quàm vt populari quadam temeritate, aut ſolutiore licentia in priſtinam ſe libertatem, aut in quandam potiùs innatam leuitatem aſſererent. Nouas itaq. cum finitimis amicitias contrahere, cum aliis antiqua fœdera repetere, alios clam ſollicitare; nonnullis auxilia polliceri, nobilitatem omnibus in odium adducere; legatos Regios, qui ſæpiùs miſſi fuerant de controuerſiis cognituri, non audire; ita omnia ex arbitrio agere, vt qui pro Rege erant, non admitterentur. Ex quo melius eſſe videbatur, poſteaquam edictis Regiis non parerent, ſed omnia per vim attentarent, efferatam eorum inſolentiam armis ſtatim compeſcere, quàm diuturniore indulgentia deteriora moliendi occaſionem præbere. Per idem tempus Simon Rigonus Mediolanenſis, cùm rem ferè omnem abutendo decoxiſſet, multam fortaſſis ſibi ſpem, vt plerique exiſtimabant, nuntiato eo tumultu, ob nouitatem rerum, cui

maximè ſtudent huiuſmodi homines, in tam atroci ſcelere collocans, arce, quam in valle Saxena à Regia maieſtate in cuſtodiam acceperat, collecta ingenti prædonum, ſicariorúmque exulum manu, communita, rapinis & incurſionibus finitimos vexabat. Prædas ingentes ſimul & viros mulieréſq; in arcem trahebat, quos ingenti pecunia ſe redimere cogebat. Aſſeuerabat ſe Regias litteras habere, quibus permitteretur, & publica poteſtas fieret, ob non ſoluta quædam vectigalia; ita paſſim impunè ius dicere. Decretæ igitur ſtatim nuntiata re Mediolani litteræ ex Senatu, quibus iubebatur, vt ab armis diſcederet, ab iniuriis ſubditorum abſtineret, arcem legatis, qui ad id miſſi erant nomine Regiæ maieſtatis, reſtitueret. Aliàs in eum & ſocios, tanquam in parricidas, pro atrocitate ſceleris breui quàm ſeueriſſimè vltum iri. Quibus quòd parere recuſaret, ſub aduentu Caroli, qui ex Gallia his diebus quibus profectum ſuprà diximus, à Rege in prouinciam ſuam dimiſſus redierat, miſſæ aliquot equitum alæ ſub duce Ricardo, quibus præruptus ille mons, in cuius ſummo vertice erectam fuiſſe arcem accepimus, circumquaque, ne vllo pacto egredi poſſet, cingeretur. Quod vbi, qui in præſidiis erant, intellexerunt, ſtatim à Simone deficiunt; eum vehementiùs increpantes, quòd licet exules eſſent, non illuc tamen aſcendiſ-

ſent, vt eo ductore contra Regem ſtarent; ſed vt eius gratiam aliquo præclari facinoris negotio, ſi in finitimos aliqua belli ſuſpicio concitaretur, aſſequi poſſent; & vt potiùs præterita maleficia ignoſceret, quàm ex præſenti iniuria animus Regis acerbiùs irritaretur. Itaque, niſi caueret, & ſibi & rebus ſuis tutiùs conſuleret, breui eum & arcem, ſi ſe tutos abire permitterent, patriæq; & bonis reſtituerent, his, qui pro Rege obſidebant, apertè tradituros. Is igitur, ſiue quòd de ſalute deſperaret, conſcientiâ ductus, quòd in Regiam maieſtatem commiſiſſet, ſiue quòd viribus diffideret, quas paulò antè oſtentabat, cùm ſe deſertum à ſuis videret, arcem egreſſus noctu excluditur, dumq; fugam errabundus per quoſdam decliues & abditos tramites clam parat, ab his qui cuſtodiæ præerant interceptus, Mediolanum trahitur; vbi ſub iudicibus rerum capitalium triceſimo die poſtquam in carcerem ductus fuit, auulſo priùs ab humeris capite, in media area portæ Iouis publicè in partes quatuor ſectus pœnas violatæ fidei dedit. Is ab adoleſcentia ingenio malo, prauóque, nihil in tota ætate prætermiſit, quod ad explendas ſæuas libidines pertineret, ſui profuſus, alieni appetens, admodum audax. Homicidia, rapinæ, ſtupra, inceſtus, adulteria ei grata fuere. Nobili genere natus fuit; cuius maiores honeſtas ſatis diuitias habuere: ſed eius

auus eiuſdem nominis, quòd eam arcem per vim occupare conaretur, eodem genere mortis interiit. Colore pallido & ſubcinericio, facie protenſa, cui nullus riſus: vultus ſemper idem; vt difficillimum cognitu videretur triſtis, an lætus eſſet. Eum, paulò antequam ad ſupplicium duceretur, dixiſſe ferunt; Se ad id genus mortis reſeruatum fuiſſe, quod libentiſſimè tunc ſubibat, ne eius anima, ob tam enormia ac tam deteſtanda maleficia, ſempiterna pœna afficeretur. Nam plerunque fruſtrà tentaſſe, vt vel inedia, ſiue alio modo ſibi mortem conſciſceret. Reſtituti patriæ exules, qui præſidio erant, ex litteris Senatus, arcem Ricardo tradiderunt. Genuenſes igitur interim acceptis litteris à Regia maieſtate, quibus interminabatur, quòd niſi nobiles, quos vi & armis vrbe expuliſſent, pro ciuibus reciperent, eorúmq; iniquè & contra ius gentium occupata caſtella reſtituerent, attentatámq; iniuſtè arcis Monœci obſidionem omitterent, ſtatim perduellionibus ac hoſtibus declaratis, vtpote qui ſpreta omni iuriſiurandi religione, eius mandatis impiè parere recuſaſſent, his in omni eius ditione igni & aqua cæteroq; humano commercio interdiceret; exercitúſq; quos in Italia & Narbonenſi prouincia potentiſſimos paratos haberet, ad eorum internecionem terra maríque è veſtigio expediret. Cùm primùm intellexerunt Carolum in Ita-

liam Mediolanúmque aduentasse; nondum tamen soluta obsidione, nec restitutis ciuibus, legatos miserunt, qui quòd leuia quædam, vt antea soliti erant, excusarent, repulsi in patriam re infecta rediere. Hi igitur cùm domum peruenissent, acriùs ad gerendum bellum non solùm contra nobiles, sed plebem contra Regem apertè concitarunt. Nam Regem asseuerabant nobilitatis studiosum esse ob id solùm, vt eo obtentu, quòd eam plebi præferre procuraret, & ad pristinam dignitatem restituere, libertatem populo adimeret, & Reipub. ac vtriusque viribus prostratis liberam in ea dominandi potestatem deinceps assequeretur. Quod minimè fieri posse affirmabant, si se & patriam tutari vellent. Adesse enim multa peditum millia bellis assueta, & in mõtibus ad dimicandum apta. Vrbem Apennini continuis iugis & mari vndique circundatam, ad quam per salebrosos & arctos terrestri itinere amfractus Gallico equiti, quo plurimùm Rex valeret, inuius aut certè difficillimus aditus pateret. Mari classem stare in ancoris, etiam extra portum validissimam, quæ multitudine & robore longarum onerariarúmq; nauium, triremium ac rostratarum longè aliis antecellit. Aliàs parua manu ob difficultatem locorum ingentes exercitus in ipsa valle Pociferæ maiores eorum profligasse. Magnos item Reges olim aut victos cepisse, aut tædio

adductos, quum se nihil oppugnando proficere intelligerent, fugere turpiter, aut obsidionem soluere coëgisse. Meminissent quot spolia ex Hispanis, Hetruscis, Venetis, Germanis, Longobardis, ac ipsis olim Gallis Genuenses retulissent; quum ea vna vrbs sit, quæ non solùm domesticum bellum sustinere, sed etiam externum possit. Non referre quòd nobilitas Regias partes sequeretur: quum iam exhausta & exinanita extorrísque externa auxilia implorare cogeretur. At summum Pōtificem populi caussam apertè tueri: & ob id magnos exercitus contra Regem parare, qui breui in auxilium mitterentur. Et demum totam Italiam, quum iamdiu Gallicam potentiam formidolosam habuerit, si primum impetum fortiter sustinerent, ad idem belli discrimen vltro conuenturam; vt cogeretur Rex vel expeditionem omittere, vel aliis bellorum motibus implicari. Sibi pro patria, focis, aris, communi salute ac libertate; illis pro paucorum libidine & ambitione dominandíq; cupiditate decertandum esse. His igitur popularium animi perculsi, omnes qui pro Rege erant, quem interim hostem declarant, ex ora Ligustica ejicere; nouos in vrbe delectus habere, auxiliares copias ex Hetruria & vrbe Roma contrahere, vndique exercitus conscribere, quibus arces Genuæ imminentes, quæ pro Rege satis firmo præsidio ex Gallico mili-

te ſtabant, antequam exercitus Regius, quem contra ſe parari ſenſerant, aduentaret, expugnarent, aut in deditionem reciperent. Creatur nouus Dux, quòd plebes in potentiores ſine diſcrimine graſſaretur, omniáq; populari impetu promiſcuè agitarentur, ex opificum numero Paulus Norius, penes quem ſumma imperii eſſet. Quod eò gratius popularibus erat, quia priſco reuocato magiſtratu, antiquam ſe quoque libertatem adeptos iam eſſe exiſtimabant. Sed is non tam ſuo ingenio fretus, quàm aura populari elatus, nunc communi ſuffragio, interdum paucorum conſilio res adminiſtrabat; vt difficile eſſet iudicatu, Principis an priuati ſub velamento imperii locum ſibi vindicaret. Potentiores interim, & qui diuitiis affluebant à tenuoribus, qui omnia pro arbitrio gerebant, iniquè pulſabantur. Eorum fortunæ palam diripi, illatas iniurias vlciſci nemo vnus poterat. Nullus appellanti creditori debitore minitante debitum exigebat: Ad tribunal vocati non accedebant: iura & magiſtratus apertè contemnebantur. Itaque graues querelæ paſſim audiri. Sed quoniam Genuenſium res, quæ ſatis claræ & magnificæ fuerunt, ad noſtra vſque tempora perpetuo motu domeſticíſq; armis agitatæ fuerunt, vt varia & anceps ſemper fuerit earum adminiſtratio, non erit abs re aliquid in primis de eius vrbis origine; & à qui-

bus ea condita ſit; tum quibus magiſtratibus atque præfecturis publica eorum negotia adminiſtrata fuerint, paulo altiùs quàm breuiſſimè recenſere. Vrbem Genuam (ſicuti nonnulli ſcriptores, non paruæ apud antiquos auctoritatis, tradiderunt) condidere, atque ab initio habuerunt Ægyptii, qui cum Genuino duce relicti à Phaëthonte in littore ad cuſtodiam claſſis, cùm ipſe alias ſedes cum parte copiarum ad mediterranea loca quæritabundus diſceſſiſſet, adiunctis ſibi accolis agreſtibus hominibus, ſine lege & moribus, ferino ritu paſſim errantibus, eam à nomine ducis cognominauerunt: etſi alii à Genuo, quem Saturni vetuſtiſſimi in Italia Regis filium autumant, quòd primus eam coloniam ob opportunitatem loci ex Italia deduxerit, nuncupatam volunt. Plerique à Iano Italorum item Rege prima eius vrbis fundamenta iacta fuiſſe exiſtimant, ab eóq; Ianuam dictam: eo fortaſſis argumento, quòd in ea Ianus primùm bifrõti imagine coli cœperit. Conſtat autem (ſiue quòd ianua ſit Italiæ, vt quidam putant, ſiue quòd à genu denominata ſit, quod crediderim, quum ſeſe inſinuet, & formam genu viſentibus quaqua verſum oſtendat) Romanos eam tanti feciſſe, auctore Liuio, quum maximo vſui ad omnia bella, ſiue maritima, ſiue terreſtria ob loci opportunitatem eſſe cognoſcerent, vt Lucretio conſuli prorogatum fuerit

fuerit imperium, vt à Magone Pœno destructam reædificaret. Eam Carolus Magnus Imperator, Pipinus eius filius Rex Italiæ, & cæteri deinde Francorum Reges præfectis, qui eorum publica negotia curarent, integerrimis viris, qui Comites appellabantur, ad centum & supra annos, summa iustitia & humanitate, sicuti cæteras Italiæ vrbes, sanctissimè gubernarunt. His initiis ita breui sub Gallis coäluit, vt cum diuitiis, opibus, viris, mercimoniis publicis, priuatísq; ædificiis satis aucta esset, difficile sit memoratu quàm facilè non solùm totius Liguriæ amplissimum emporium & caput effecta sit, verùm etiam Corsicæ, Sardiniæ, Chii, ac ipsius penè maris imperium obtinuerit; plerasque celeberrimas vrbes in Asia & Græcia aut vi subegerit, aut in deditionem receperit: Capham nobilissimam coloniam in Tauricam Chersonesum non procul à Bosphoro Cimmerico deduxerit. Cum Venetis de summa rerum, quos superare omnino potuisset, si victoria, quæ iam in manu erat, vti sciuisset, aliquandiu decertauit. Tanta fuit naualis belli peritia, tanti onerariarum nauium ac rostratarum triremiúmque roboris, vt cum nulla vnquam classe conflixerit, quam non ceperit, aut prorsus fuderit. Sed vt plerisq. mortalibus accidit, ex opulentia nimiáque licentia intestinæ discordiæ ciuilésq; seditiones statim subortæ: quòd infimi potentiorum insolen-

tiam, perniciosamq; ambitionem, atque diram auaritiam ferre non possent: & plebeios sibi nobilitas æquari non pateretur, hactenus vt quamuis externo hoste plerunque vexati fuerint, domestico tamen certamine nunquam caruerint. Nam cùm Innocentius IIII Fridericum iuniorem, ob eius in Ecclesiam continentes iniurias & perpetua detestanda facinora, vocatis Lugduni in concilium patribus, Imperiali iure & Cæsarum ornamentis priuare cõtenderet: duæ statim Genuæ factiones coäluerunt: quarum altera Frederici partes sectabatur; quam Mascharatam vocabant: altera Pontifici fauebat; quæ Rampinorum tum vulgò appellabatur. Ad annos igitur, vt rem altiùs repetamus, Christianæ salutis octingentos, posteaquam translato imperio ad Germanos, pro iure à Gregorio Pontifice Germaniæ proceribus dato, à Regibus Gallorum defecerunt; sub Consulari imperio, vt quidam tradunt, res Genuensium stetit. Nam quatuor annui consules pro vrbico magistratu creabantur; quorum præcipua cura erat, litigantes audire, causas cognoscere, & de omnibus controuersiis statuere. Circumacto consulatu totidem singulo quoque anno delecti ciues sufficiebantur; penes quos procuratio Reipub. aliquandiu permansit. His anno CLII post millesimum à salute Christiana, à Conrado, qui cum Henrico de summa rerum aliquandiu con-

tendit, cùm externa ac Papiensi paruuscula quadam moneta, quam Brunetam vocabant, vterentur; etsi ditione, diuitiis, ac gloria tunc terra maríq; pollebant, auream & argenteam pecuniam cudendi ac signãdi publica potestas facta fuit. Peregrinum prætorem, annuente Frederico, primò accepere; penes quem supremum jus esset, quum ab eo prouocare non liceret. Vnde nonnulli putant prætoribus potestatis nomen inditum: quãquam olim sub Romanis principibus id frequens fuisse constat. Verùm hic magistratus & hoc ibi tum imperium vt instabile, & nonnunquam postea intermissum; ita variè quoque iactatum fuit. Atque nunc consules, interdum prætores jus dicebant. Itaque sub annum M. CCCXVIII potestates in magistratum perpetuum, quatenus annuæ vices patiebantur, venêre. Et haud ita multò pòst indigenam præsidem, qui libertatem populi tueretur, & commoda Reipub. procuraret, creauerunt potestates duas Genuæ de gente duntaxat patricia. Quidam auctores scripserunt domi & foris publicis negotiis aliquãdo præfectos fuisse. Sub aduentum Henrici VII, siue quòd prætorum & capitaneorum pertæderet (vt est natura hominum prona ea fastidire, quæ diutina nuncupatione insederint) mutationibus & nouitatibus studẽtium: siue quòd annuæ magistratuum ambitiones ingẽtium discordiarum causa

essent; duodecim-viris, quorum sex nobiles & totidem plebeii erant, rerum summa committitur; addito vno, quem Abbatem, siue custodem populi dixere, cui ingens multitudo subjiciebatur, quam societatem S. Georgii nuncupabant. Quod genus regiminis ad plerasque finitimas vrbes aduersus paucorum potentiam postea translatum est. Post deinde Henrici obitum duplicatus fuit regentium numerus; quippe viginti-quatuor ex vtraque gente deligebantur, qui vrbis publica munia administrarent. Rursus ad pristinos magistratus reditum: prætor peregrinus erat, patricii duo præsides. Ciuilia tunc aucta sint odia. Armis vniuersa ora Ligustica conflictari cepit. Pulsi Genua Spinolæ & Auriæ, duæ nobilissimæ familiæ. Mox qui domi erant ab exulibus obsessi; Genuam Pontifici Ioanni ita dediderunt, vt procuratio penes Robertum Regem foret. Rege deinde ejecto, tædio fortassis præfectorum, quorum vices, vt quidam auctores volunt, gubernationi obesse videbantur: quum ita nonnulli magistratus petant, vt cum imperio libertatem patriæ aduersus plebis commoda vsurpent, prostratis legibus, iusti rectiq. libramento, ex libidine animi vlciscantur, opprimant, pessundent, contemnant, debacchentur, indulgeant, Ducem sibi populus primum creauit è corpore suo Simonem Bucca-nigram, non tam suffragiis,

quàm per factionum vires, quæ iam tum mirum in modum ex nimia licentia coäluerant. Nam etsi vix certum originis auctorem duarum factionum Adurniæ & Fregosiæ habeo; per ea tamen tépora cœpisse affirmare ausim, quòd nulla antea apud scriptores de his commemoratio inueniatur. Quæ pestis ita non multò pòst adeo inualuit, vt diutina strage totam ferè illam Ligusticam oram deformauerit. Nam discordes populi graui odio, & interim intestino bello ardescebant: hinc patricii, illinc plebeii infensis animis & infestis armis se inuicem dilacerabant. Exilia, proscriptiones, cædes, rapinæ, victis prœmia erant; victoribus omnia ex arbitrio agere. Annis igitur $\overline{xv}$ pòst accepta à Venetis clade, cùm res eorum grauius agitarentur, Ioanni Vicecomiti Archiepiscopo Mediolanensi sese Genuenses dedidere. Vix biennium Archiepiscopus, tum Galeacius atque Barnabas, fratre progeniti, Genua potiuntur; & inde sub Ducum imperium Respublica iterum rediit: quam haud multò pòst, quòd factionibus & ciuilibus odiis iterum fluctuaret, Philippus, compositis apud Mediolanum rebus, quæ sub mortem Facini Canis aliquandiu titubauerant, cum omni ferè Ligustica ora obtinuit. Dein Petrinus Campo-Fulgosius, cùm tyrannidem, quam studio suæ factionis occupauerat, diutius armis domesticis tueri non posset, quòd alterius par-

tis principes omnem ferè populum ob eius truculentam & diram dominationem ad se traxissent, Carolo VII Francorum Regi omnem eius ditionem tradidit. Is Ioannem Andegauensem Renati Regis filium præfectum creat, cuius administrationem diu perferre nequaquam potuerunt; siue quòd neutri in tam opulẽta atque potẽti ciuitate factioni magis faueret; siue quòd ita elato tunc essent animo Genuenses, vt externa imperia ferre non possent. Nam promulgato Duce ab vtraque factione Prospero Adurnio, quem popularem plebes existimabat, subinde à Gallis deficiunt, qui aliquot mensibus pòst, suis in arce obsessis, auxilium ferre, atque vrbem contracto ex Gallia nouo exercitu recipere conati, non longè à Genua palantes, ac sine ordine, maxima eorum perfidiâ, qui se partes Gallicas sequi profitebantur: cum eorum veluti ex diutino lõgioris itineris labore defessos, per noctem, qua obsessis subueniendum erat, subsistere persuasissent, excubias, donec elucesceret, pro vtriusque salute se facturos pollicentes, nec timendum esse, quum internus hostis iam viribus diffisus fugam pararet, ex improuiso paulo ante lucem, cùm nihil tale suspicarentur, alii in stationibus suis, alii cùm ad arma clamatum esset, dum se ad naues recipere contendunt, alii collecta manu fortiter pugnantes, ab vtraque factione obtrũcantur ad duo ferè millia Gallo-

rum: & trecentos in eo prȩlio cecidisse nonnulli tradidere. Eodem ferè anno Spineta Fulgosius Mediolanensium Ducis auxilio pulso Prospero Adurnio, principatum obtinet: quem haud multò pòst, Ludouico Fulgosio repugnante, qui cum Gallis conuenerat, amisit. Franciscus deinde Sfortia, cùm Mediolanensium principatum subditum Philippi vi atque armis studioq; Gibellinæ factionis occupasset, à Ludouico x Francorum Rege certis fœderibus Genuensium imperium obtinuit. Nam eorum legati Kal. Iunii anno à salute terris data CCCC LXIIII supra millesimum in frequenti procerum concione in media Curia Mediolani, post habitas vltro citróque luculentissimas orationes, & non pauca verba super negocio de quo agebatur, solemniter facta, in eius acta nomine totius populi Reip. Genuatensis publicè iurarunt. Ad annos ferè tredecim ea fides publica permansit: quippe Ibletus Fliscus cum fratre non parua manu suæ factionis sub mortem Francisci Genuam ingressus: quamvis arcem vlla vi expugnare non potuerit; Genuenses tamen ab Mediolanensium duce illico deficere coegit. Hos aliquot mensibus pòst Robertus Sanseuerinus, vir belli assuetus, & Donatus, cognomento Comes Mediolanensis, cum exercitu duodecim millium, ad eam expeditionem missi, rursum pulsis defectionis auctoribus in ditionem potestatémq; Galeacii

redegerunt. Prosper Adurnius præficitur, qui quòd antea, ne factiones in ea vrbe suscitaret, quum princeps alterius partis esset, quem supra ducem creatum diximus, Mediolani in custodia fuerat, non tanquam exul, aut relegatus; sed vt ciuis, aut amicissimus, vnus visus fuit, cui eo tempore potissimum ea procuratio tutò committi posset. Nam cùm peregrini, qui eam libenter administrationem susciperent, præfecti non ita facilè inuenirentur, propter eorum frequentes ob leuitatem contentiones, & non parua dispendia & pericula, quibus ex assiduo popularium motu subjicerentur, meliùs esse videbatur hominem indigenam & patricium, cuius non parua apud suos auctoritas esset, præficere: qui quòd ad pristinam in patria dignitatem restitutus, velut aliquo potiore beneficio deuinctus firmior deinceps in fide ducibus Mediolanensium esset. Quod parum prosperè successit. Nam is haud multò pòst pollicitationibus Ferdinandi Regis, ac suasionibus pellectus, Genuenses quoque, vt à Mediolanensium duce deficerent, seq; in pristinam libertatem assererent, effecit. Quod cùm minus tutum ob Mediolanensium potentiam putaretur, & vbi id graue bellum Genuæ timeretur, Rob. Sauseuerinatem ex Gallia, vbi tunc Mediolano exul post cædem Galeacii residebat, Ferdinandus, vt erat ingenio promptus, maximis conditionibus

acci-

accitum ad eam expeditionem conducit. Ibi ſtatim comparato ex gregariis & oblatis militibus tumultuario exercitu, Genuam citato agmine proficiſci pergit. Ibi Mediolanenſium non paruas copias ad recuperandam Genuam miſſas; ſiue quòd duces inter ſe diſſiderent; ſiue quòd iniquo loco ad dimicandum acies ſtruxiſſent: parua admodum manu in valle Pociferæ fudit fugauítque. Tantum compertum eſt in bellis prudentiam ducis valere, fortunamq; facilè commutari cum virtute. Sed interim, cùm populus ad arma decurriſſet, propterea quòd Ibletus Fliſcus, Robertus Proſper, item cæteri alii duces ærarium D. Georgii clam expilare, vt rumor erat, conabantur; Baptiſtinus Campo-Fulgoſius, recõciliato priùs Ibleto, cum aliquot ſuæ factionis Genuam miſſus, adiuuantibus his militibus, qui in præſidio arcis hactenus pro Duce Mediolanenſium fuerant, Roberto Proſpero, & Comite Iulio, quem paucis diebus antè Ferdinandus cum expedita manu in auxilium Proſperi miſerat, vrbe popularibus armis profligatis, Dux omnium ſuffragiis declaratus arcem recepit. Ita continuis motibus res Genuenſium hactenus fluctuantes, vt ſilentio prætereamus Auguſtinum Adurnium, penes quem expulſis Baptiſtino & Paulo Cardinali Fulgoſio, aliquandiu fuerunt: Ludouico Regi, poſteaquam ejecto Ludouico Sfortia primùm, tum

apud Nouariam capto, Mediolanensium imperium successorio iure vindicauit, statim cesserunt. His Philippum Rauastinensem ab initio præfecit, quem alio loco præpositum fuisse classi contra Mitylenæos retulimus. Is, quòd aliquot annis pòst parum gratus popularibus esset, siue quòd ea plebes ob leuitatem, vti est ingenio mobili, seditiosa, atque discors, nouarum rerum semper cupida, nihil magis studeat, quàm mutationibus; siue quòd neminem patiatur sibi præesse, cuius auctoritate & potentia contineri possit, dissensionibus maximè & ciuilibus bellis assueta, in Galliam à Regia maiestate reuocatur. Et ea fortassis tempestate reformidabant, ne eius potentia rebellioni, quam animo jam conceperant, & facere moliebantur, intercederet. Nam posteaquam præter Regium decretum res Pisanorum in tutelam contra Florentinos receperant, nobilitatémque, vt suprà demonstrauimus, vrbe ejecerant; hoc vnum, inani quadam antiqui nominis ostentatione elati, quasi apertè conabantur, vt expulsis, qui pro Rege erant, ad seruilem illam pristinam libertatem se restituerent. Crebræ itaque de Philippo in dies querelæ ad Regem à Genuensibus perferebãtur. Suffectus igitur in eius administrationem Philippus, cognomento Rochabertinus, Hispanus, acris ingenii vir, & non paruæ item apud Ligures auctoritatis: propterea

quòd aliquot annos continuos Placentinis iis finitimis, summa seueritate, grauitate & modestia præfuerat, quanta poterat cura & prudentia eos continere conabatur, ne interim aliquid in Regem molirentur. In quo, quia parum proficere animaduertebat; quum ea omnia contra eius iussa Genuenses apertè attentarent, quæ ob nimiam opulentiam & lasciuiam, cõceptam defectionem præ se ferrent; litteris & nuntiis Regem de his quæ gerebantur, in dies certiorem facere; vt cognosceret quantum periculi & detrimenti rebus Italicis allatura esset tantula mora, nisi statim vi & armis Genuensium conatibus resisteretur. His cognitis dimisso, vt supra diximus, in Italiam Carolo, bellum Genuensibus Rex indici iubet: tutiùs esse ratus eorum efferatam insolentiam armis compescere, quàm diuturniore indulgētia efferatiores reddere. Omnibus itaque plebeiis, & qui defecissent, aqua & igni omníq; humana consuetudine interdictum est; in eósq;, quòd tam impiè totiens benignè moniti dictis parere recusassent, rebellassentq;, seuerissima lex indicta, qua neminem in bello captiuum fieri permittebatur. Bona mercatorum, qui plebis partes sequerentur, in omni Regia ditione ærario Regio addicta. Hi, cùm quærerentur, aut fuga, aut latitatione plerique saluti suæ consuluerunt. Præmissæ interea aliquot ex Gallia equitum turmæ, quibus com-

plerentur quæ in Insubribus hyemabant legiones, quas statim Rex cum prætorianis militibus, & ex omni Gallia primoribus subsecuturus erat. Conscripta insuper multa peditum millia ex Heluetiis, Vocontiis ac Vasconibus; præparata apud Massiliam & Nicienses ingens classis, cui præerant Rainerius de Sabaudia, vir magni animi & prudentiæ; & ob naualis belli peritiam non paruæ auctoritatis, Petrus Ioannes Bedonus Nauarrus; vt iustis exercitibus terra maríq. tam superba & elatæ ceruicis ciuitas expugnari posset. Interea Carolus quæ ad tāti belli apparatum spectare videbantur, non minus accuratè, quàm prudenter inter Insubres præparare; reliquias superiorum bellorum in dies colligere; ex his delectus nouos habere, quos velut duces tironibus, quos nuper ex Longobardis conscripserat, immisceret; quòd militiam experti iis animos facerent: constituti qui rei frumētariæ præessent, qui omni commeatu exercitum communirent, militibúsq; quæ vsui forent abundè comportarent. Leuiora tormenta in dies conflari & cudi iusserat, quæ celeriùs in hostem, si fortè iuga montium ad turbandum nostros ascēdentes occupasset, munitionibúsque firmasset, in angustiis & asperitate locorum conuerti possent. Vetera reparare, reficíque; vehicula fabricari, alia absumpta aut attrita restaurari, redintegraríve. Pulueres, pilas ferreas, trabes, scalas, funes cæ-

teráſque munitiones, & bellica machinamenta in promptu eſſe, quibus mœnia & propugnacula quaterentur. Præſidio, impedimentis, & his, qui annonam comportarent, ne vis aliqua fieret, cohortes aliquot ad loca magis opportuna conſtituit. His mandat ne cuipiam pacato iniuriam fieri patiantur; hoſtem ab incurſionibus, maleficióq; prohibeant. Conſcripti qui vias ſarculis, & ſudibus ferreis, paſtiníſque, ac dolabris fabri cæmentarii & dendroplani reficerent, aut aperirent, vt commodiùs currus & tormenta ducerentur. Milites ad hoſtium fines in armis habere; frequentes exploratores mittere, qui eorum conſilia & vires periclitarentur. Tum conuocatis omnibus ex hybernis ad ſe copiis iuſtis itineribus ex Mediolano in caſtra proficiſcitur; exercitum in aliquot partes diſtribuit, vt longè latéque vaſtatis ac depopulatis hoſtium finibus, eos vrbem propiùs comprimeret.

GEORGII FLORI
MEDIOLANENSIS I. C.
DE BELLO GENVENSI.

LIB. SECVNDVS.

INTEREA dum hæc in Gallia apud Regem, & in Insubribus à Carolo geruntur, Genuenses accitis Tarlatino, qui pro Pisanis contra Florentinos superioribus annis fuerat, & Iacobo Corsico, viris sanè strenuis & industriis, summam totius belli cōmittunt; eos omnibus terrestribus copiis præficiunt. Sed Tarlatinum cum expedita manu ad continendum in fide Vintimelium; quòd à nostris illic maioribus copiis auctis bello impetebatur, præmittunt; Iacobo, quæ ad vrbis tutelam, & arcium oppugnationem pertinerent, committunt. Is, vt supra demonstratum est, optimum ratus, si priusquam Rex in Italiam descenderet, arces reciperentur;

ne duplici malo laborantes neutri, dum aliò distraherentur, resistere possent, repentè admotis tormentis eam arcem, quæ superior est, quod Castellatium vocant, quàm acerrimè potest expugnare contendit. Quod vbi videt parum succedere, quia summa vi, qui in præsidiis erant, continenter repugnabant, nec diutina tormentorum concussione crassities murorum ita facilè demoliri poterat, & iam exercitus Regius aduentare nuntiabatur; non abs re alia via & tutiore eorum animos tentandos censet: atque summissis qui eos suasionibus, pollicitationibúsq; ad deditionem pellicerent, plus blandiendo promittendóq; quàm oppugnando profecit. Addebant jam capta esse Regia castra, deletósq; omnes in subsidium missos exercitus; & longè latéque Genuenses victores munitiones circumquaque disposuisse, vt nullus aditus Gallico militi relictus videretur: nouam ex loco sibi plerique religionem fingebant, multorum calamitatem, & qui in eodem occidissent Castello ante oculos ponentes. Tali terrore omnibus perterritis, aut in spem præmii adductis, acceptis pecuniis, & conditionibus oblatis, quibus liceret cum omnibus impedimentis quò vellent proficisci, se & arcem Genuensibus dedidere; qui datæ fidei parum memores, cùm primum arcem ingressi sunt, omnes ad vnum facto impetu inermes trucidant; sanguinem occisorum

in peluim colligunt; quo adhuc tepente (nefandum & inauditum crudelitatis genus) manus ſinguli, vt plerique retulerunt, abluunt, cadauera tetrè & immaniter diſcerpunt. Fuere qui dicerent virilia maribus amputaſſe, in oráq; deteſtanda quæque perpetrantes impoſuiſſe. Sexdecim numero fuiſſe traduntur, qui in ea arce inuenti ſunt; inter quos mulieres duæ, & impubes vnus, quibus ne pepercere quidem. Nec crebræ ducum comminationes eos à tanta feritate continere potuerunt. Tanto furore & ſæuitia ea plebes Gallicam cædem expetebat! Hac re elati popularium animi, confeſtim ſtructa acie inferiorem arcem, quæ D. Fräciſci ædi coniuncta eſt (Caſtellatium vocant) cõglobati denſiſſimis cuneis inuadunt; muros cœnobii facta teſtudine ſubeunt, ſcalas erigunt. Dum aſcendere nituntur, à noſtris ex propugnaculis & vallo acriter reſiſtentibus, iaculis, telis, ſagittis, lapidibus, ſcorpionibus aut manu, aut tormentis emiſſis propelluntur: alii præcipites in caput detruduntur. Aliquandiu ſumma vi hinc inde decertatum eſt. Sed Genuenſes, quum plerique incaſſum ſauciarentur, nec pugnam diutiùs ſuſtinere poſſent, ſe recipiunt poſtridie: & aliquot diebus pòſt, cùm idem ſæpius fruſtrà attentaſſent, ſtatuunt muros ſubruere, ac propugnacula, quibus clauſtra S. Franciſci cingebantur, quàm celerrimè demoliri; vt eo præſidio ſpoliati

liati nostri acriùs in arce premerentur. Arietes igitur, sudes, harpagones, dolabras, vectes, pluteos, vineas, crates, & quæ vsui forent, intentiùs parare, nec minus impigrè deminationem attentare. At nostri quàm grauissimis mortariolis (ita vocant lapides crassiores vi tormenti in altum emissos, vt in terra grauiore impetu concidant) proximiores ciuium domos, & testudinis tabulata crebrò concutiebant; & qui in opere erant sulfureis ignibus, oleo piceq; feruentibus disturbabant. Interea Rex cum maximo atque splendidissimo Ducum procerúmq; suorum, ac primorum sacerdotum ex omni Gallia comitatu per Taurinos in Italiam descendens, satis citato agmine Astam iam peruenerat. Ibi aliquot dies commoratus, quò omnes belli duces commodiùs conuenirent; inter quos fuere Alfonsus Estensis Ferrariensium Dux, Franciscus Gonzaga, Mantuæ Marchio, Gulielmus Montis-ferrati item Marchio: & plerique alii ex Italia Principes. Vbi de eius aduentu in Italiam Genuenses certiores facti sunt, legatos ad eum mittunt primores ex popularibus ciuitatis; cuius legationis qui principem locum obtinebant, dicerent, non se arma sumpsisse, vt in eius maiestatem rebellionem facerent; sed vt à potentia nobilium, qui Reipub. iura per vim diu occupassent, & infimum quemq. ex animi libidine pulsassent oppressissentq;, tuti forent. Nec se Re-

gios præfectos, aut magiſtratus vrbe, aut ora Liguſtica ejeciſſe; qui, ſi de controuerſiis æquo iure diſceptare voluiſſent, nunquam plebem ad arma decurriſſe; ſed eos ſua ſponte aufugiſſe. Ipſe in re præſenti cognoſceret; quod ius eſſe videretur, iuberet: ſe facilè, omnes & vltro obtemperaturos, modò nobilitas à maleficiis in plebem abſtineret, cui popularium vires, ſi irritaretur, reſiſtere non poſſent: ſibi in animo eſſe vt plebes ab armis diſcederet; inter quæ negotia vrbis tuta eſſe non poſſent, imò ſopirentur cum maximo totius Reipub. detrimento; nihilq; præter Regia iuſſa de cætero attentarent. Nam iratum in ſe Regem quoquomodo lenire conabantur: aut eius aduentum, ſi ad colloquium admitterentur, tantiſper callidis tergiuerſationibus remorari, donec aliunde ſuppetias contraxiſſent: quum auxiliares copiæ, quas ex Hetruria & vrbe Roma acciri mandauerant, nondum applicuiſſent, aditúſq; omnes munitionibus firmare, noſtris occludere properabant. Nam terra maríq;, ſi Rex cum exercitu vrbem appropinquaret (vt nuntiabatur) ſe breui facilè obſeſſum iri animaduertebant; réſq; eorum in maximum diſcrimen adduci poſſe: quòd reliquum quoque copiarum, quas ad oppugnationem arcis Monœci, & ad ſubueniendum Vintimilienſibus, præmiſſas fuiſſe demonſtrauimus, ad ſe pro tuitione vrbis, quòd Regia maritima

M

classis, & terrestris exercitus intercederet, recipere non posset; nec etiam illis laborantibus ab obsessis subueniri. Cùm igitur Astam oratores peruenissent, à Rege non admissi, quòd eorum versutas fictiones iamdiu exploratas haberet, in patriam, exoratis litteris, quibus publica fiebat potestas per Regia castra, vt tutò transire liceret, re infecta reuertuntur. Quod vbi Genuæ compertum est, alii trepidare, clamq; vulgi efferatam superbiam incusare, cuius temeritate in præsentaneum exitium redacti fuissent. Non parum esse quòd prudentissimi Regis iram sua pertinacia in se concitassent; superesse extremum & calamitosum exitium; quum nulla prece placari potuisset. Itaque incœpti iam plerosque pœnitebat. Qui in finitimis erant castellis interim repentino metu consternati, relictis sarcinulis plerique in vrbem se receperunt. Nihilo tamen secius omnia parare, quæ iam constituta erant ad obsidionem, aut bellum sustinendum, si aperta acie congredi oporteret. Pars enim omnia experiri malebant, quàm Regiæ maiestati iterum submitti. Alii verò nihil magis optabant, quàm veniam quoquomodo à Rege exorare posse. Nulli tamen interim liberum erat quid in animo haberet proferre; tanto vulgarium metu populus concutiebatur. Intermissa itaque aliquantisper Castelleti oppugnatiône, duo derepente validissima propugnacula in iugo montis erige-

re, ac communire contendunt, vt inde nostros transeuntes per ima vallis ex eminentiore loco sagittis, iaculis, pilísq; ferreis, aut manu, aut tormentorum & scorpionum vi emissis impeterent, longéque ab ea planicie amouerent, vbi castra commodiùs metari posse videbantur; simul, vt ea parte, vnde maius periculum immineret, vrbem his saltem duobus præsidiis tutari possent. Nam ad radices mõtis ita sita est Genua meridiem versus, vt ex eo in colles suppositos, qui velut promontoria quædam circa littus maris, & in medio quasi vmbilico vrbis prominent, in ipsamq; vrbem facilè emitti possit, libérq; aditus sit per valles, quarum vna ad occidentem per ipsam Pociferam ad S. Petrum Arenæ, & ad Pharum; altera orientem versus Bessagnum deducant; cætera mari alluuntur. His igitur propugnaculis pro tempore munitionibus firmatis, & qui in arce obsidebantur pecunia frustrà tentatis, intermissam oppugnationem intentiùs repetere conantur. Sed interea Carolus, cùm eorum fines citatiore agmine populabundus ingressus esset, expletis legionibus cohortibúsq; auxiliariis, per salebrosos & steriles montes, cum omni exercitu proficiscens, hostium animos ingenti terrore perculsit. Omnia enim impedimenta, & equos, qui supra numerum militum bello inepti essent, quòd in angustiis & infructuosis locis omnis inutilis calo-

num ac lixarum turba, quæ ad ea necessaria videretur, non paruo oneri & impedimento sit, post se in hybernis relinqui iusserat. Itaque expedito milite quæque in via discurrebat, castella & oppida circum quaque naturâ & viris munita aggressus, omnia capta militibus donat. Interim multa prælia, & alia alijs locis leuia facere, vt noui milites sine metu pugnæ adessent. Qui cùm viderent fugientes capi, aut occidi, fortissimum quemque tutissimum armis se suaq; omnia alia tegere; honorem atque diuitias quærere: sic breui spatio tirones veteraníq; coäluerunt, vt virtus omnium æqualis facta videretur. Deinde ipse intentus properè sequi non longè à Genua duobus millibus passuum ad Riparolium oppidum in valle Pociferæ castrametari iubet; prædas fieri interim à militibus prohibet. Dispositis præsidiis ac custodibus vbi necessarium videbatur, ipse castra circuire, militem vigilare, & in armis esse cogebat. Nihil interea hostem, qui iuga mõtis occupauerat, propugnaculáque, vt demonstratum est, communiuerat, attentare, donec Rex cum prætorianis militibus aduentasset. Iusserat enim ne Carolus cum hoste aperta acie congrederetur, aut ad expugnationem vrbis propiùs accederet; sed se intra castra in armis contineret, hostémque, si descenderet, continua præliorum simulatione lacesseret, vt tædio vigiliarum ac laboris defati-

gatum, imbecilliorem redderet, donec appropinquasset. Se propediem cum regulis suis & primoribus adfuturum. Sequebantur eum amplissimæ auctoritatis summæq; prudentiæ octo Cardinales, inter quos Georgius de Ambasia, Rothomagensis Archiepiscopus, legatúsque ac Propontifex in omni Gallia; principatum obtinebat Stephanus Poncherius, Parisiensis Episcopus, ac Mediolani Princeps Senatus; quem Cãcelerium vocant. Duces præterea ac omnes proceres ex omni Gallia præstantissimi. Rex igitur tam insigni splendidóq; primorum comitatu Alexandria mouens, quò XI Kal. Maij Asta peruenerat, armis, paludamẽto equóq; spumanti super omnes conspicuus, lustrato reliquo exercitu in castra, relicta ad sinistram Dertone, per Genuensium fines ire contendit. Nuntium tunc à Maximiliano Romanorum Rege missum retulisse Regi ferunt, ne Genuenses tam atroci bello vlteriùs peteret, nec diutina obsidione premeret; néve imperii iura vi sibi vindicaret: ad Maximilianum pertinere cognitionem, sub cuius imperio essent Genuenses, si in eum fortassis aliquid commisissent: esse priùs legibus experiundum, quàm armis: si aliqua esset controuersia, decertandum. Itaque peteret coram eo, qui optimè ius diceret, si aliquid sibi à Genuensibus staret. Nam Romani Imperatoris officium esse, vt quos confœderati amici, socii, aut sub-

diti eius hoſtes, aut amicos habuerint, eoſdem aut amicos, aut inimicos habeat. Quamobrem niſi huiuſmodi expeditionem omitteret, non vltra toleraturum Maximilianum; ſed actutum ſuas, & Imperii vires in eum ſuſcitaturum. Nec permiſſurum iura Cæſarum proſterni, & ita ludibrio iri. Cõtracturum mox ex omni Germania ingentes exercitus, quos in Italiam contra eum tranſportaret. Meminiſſet quanta potẽtia, quantiſve viribus, præter auxiliares copias Germanorum, Cæſares ſoliti aliàs fuiſſent ex proprio milite pro tuendis amicis & ſubditis, fines ſuos in hoſtem egredi. Nec Maximiliano minores exercitus quàm ſuperioribus Cæſaribus parere. Huic prudẽtiſſimus Rex paululum ſubridens reſpondiſſe traditur, Se intra octo dies ſperare beneuolentia ſuperûm, robore atque virtute ſuorum militum ita effecturum, vt cuius ditionis ſemper fuerint Genuenſes, Maximilianus intelligat: eam vrbem & omnem Liguriam conſtare maiores ſuos longè antè poſſediſſe, quàm Germani in Italia imperitare cœpiſſent; nec eam, licet bello ſæpius laceſſitam, in Germanorum Cæſarum vnquam poteſtatem deueniſſe. Quam etiàm ſuperiores Duces Mediolanenſium à maioribus ſuis, quòd à finibus diſtaret, & aliis implicarentur negotiis, in cuſtodiam ob vicinitatem accepiſſent, vltróq; in eorum acta ſemper iuraſſent. Nullam præterea

hactenus iurisdictionem Germanorum Imperatores in Reges Francorum, aut eorum subditos exercuisse; nec ad eos tantillam quidem de eorum controuersiis spectasse cognitionem; quippe qui sanctissimos semper habuerint apud se Senatores, grauissimos viros, qui æqui & iusti rationem ex veteri instituto tenuerint. Et item potentissimos exercitus paratos ad comprimendos, si qui fortè motus fierent, repugnantium conatus. Nec verisimile esse quòd hi potentissimi Reges, qui aliquamdiu aliis sanctissimè ius dixere, orbis imperium modestissimè gubernarunt, principibus Germaniæ, si quam habent auctoritatem, sua virtute partam reliquêre, aliis subjicerentur. Sibi non minores adesse vires pro tuenda Regia ditione, quàm maioribus suis. Itaque posse subditis suis quod æquum esset, sine externo consilio, aut magistratu statuere. Lustraret ipse quot adstarent Senatores grauissimi & prudentissimi viri; quos tunc in armis robustissimos milites & strenuissimos duces haberet; quas secum copias traxisset. An possent quod iustum esset auctoritate & doctrina censere; & Maximiliani viribus resistere. Consideraret reliquisse non minores in Gallia exercitus ad tutandos regni fines. Se autem minas cuiusquam non formidare; nec sibi Germanicam potentiam terrori esse; quum maiorem partem amicam & confœderatam semper habuerit; quæ si sense-

ſenſerit in ſe tam iniuſtè & ſine cauſa arma moueri, partes ſuas apertè tuebitur; quum ſe non minora facturum pro tuitione Imperii, quàm Maximilianum intelligebat. Itaque, ſi in Italiam deſcenderit bellum illaturus, aut in Galliam, ſe non minus alacri animo quàm libēter quoquomodo excepturum. Interim ſumma vi enixurum vt, quæ nimis impiè defecit, Genuam recipiat. His & ſimilibus dimiſſo nuntio, Rex ad Burgum Furnariorum cùm perueniſſet, Carolum monet quanta poſſit celeritate omnia paret; vt propugnacula, quæ in vertice montis ſuprà communita diximus, quàm celerrimè expugnentur; vt eo Genuenſes præſidio deſtituti acriùs in vrbe ex eminentiori loco expugnarentur, includerentúrque; ac laborantibus obſeſſis in arce Caſtelleto quoquomodo ſubueniri poſſet: qui in maximam ſpem erigerentur, ſi cernerent ſuos ſuperiores hoſtem intra mœnia vrbis occluſiſſe. Per ea ferè tempora Bentiuoli, ob id fortaſſis rati Regem non interceſſurum; ſiue quòd rumor eſſet Iulium à Genuenſibus ſtare; ſiue quòd eo bello Rex diſtrahi maximè videretur, contractis clam aliquot ex amicis in agro Mutinenſi tumultuariis militibus, conabantur Bononiam, ejectis qui pro ſummo Pontifice in præſidiis erant, armis domeſticis, & ſuæ factionis adiuti recipere. Quod vbi Regi in tabernaculis renũtiatum eſt, ſtatim præcipitem nun-

N

tium per dispositos equos Mediolanum ad Senatum misit; vt Ioannes interim arcta custodia in arce portæ seruaretur; donec filii arma, quæ contra Pontificem mouerant, deposuissent. Tractus itaque in arcem Ioannes, intra paucos dies, quòd filiorum irriti conatus fuissent, dimittitur. Tunc enim qui legatus Bononiæ erat, vigilare intentiùs, in armis esse, populo & amicis blandiri, Bentiuolæ factionis magnos viros deterrere, donec tuta pacatáq; omnia Regia curâ intelligerentur. Carolus igitur cognito Regis animo, qui ad sex tunc millia passuum à castris distabat, conuocatis centurionibus per singulas turmas & centurias, & omnibus belli ducibus, quid vnumquemque facere oporteat edocet; pristinam virtutem vniuscuiusque extollit, cuius tunc maximè memores sint hortatur. In conspectu Regiæ maiestatis pro honore, pro gloria contra perfidissimum hostem, qui tam impiè rebellionem fecisset, decertandum esse. Non parua victoribus præmia proposita; laudem, dignitatem, æternámq; rei bene gestæ apud omnem posteritatem memoriam. Stat enim eximiæ virtutis sempiterna cognominatione præclari facinoris decus indelebile atque immortale. Victos verò nominis atque famæ turpem ac detestandam notam perpetuámq; ignominiam subituros; quibus nullus vnquam ad dignitatem aditus pateret. Cum plebeiis dimicandum esse,

qui, etsi continuis vrbicis contentionibus assueti, nullo tamen ordine, nulla lege, aut militari disciplina astringi possent, qui facilè disturbati superarentur. Nec referre quòd cacumina montium occupassent, ad quæ iter asperum & difficile videretur militi. Nihil enim inuium virtuti, cui omnia parent; nihil viro forti insuperabile esse: nec in multitudine victoriam; sed in virtute paucorum consistere: in angustiis, vbi quis circumueniri non possit, aduerso pectore in hostem pro muro, pro vallo vtendum; quem si loco moueris, si terga dare coëgeris, reliquos facilè loco cessuros. Non solùm enim hostem habent, sed fugientes suos maximè repellunt: nam hostem in arcta planicie, quæ in iugo montis ei tantùm relicta erat, non posse copias suas commodè explicare: quæ si descendere conarentur, quaqua versum tormentis cæderentur: itaq; nihil obstare, si primum impetum fortiter subeuntes sustinerent, quin statim propugnacula caperentur, victoriáq; in manu esset. Quò enim fugerent, quum vndique cingerentur numerosissimo robustissimóq; equitatu ac peditatu? Solam vrbem relictam esse, quò se reciperet, vbi se includerent; diutius se tutari amisso mõte non posse; infesta classe mari vrgeri; quæ si littori & portui applicuisset, nihil in omni ora maritima tuti Genuensibus relictum iri: meminissent, si quid damni superioribus bellis discordia

ducum pertulissent, id omne vna die, vno momento se facilè reposituros. Dimissa concione tantus ardor pugnandi milites inuasit, vt omnes summa alacritate in aciem conuersi inter primos ordines ad inuadendum hostem collocari exposcerent. Erat dies solennis S. Marci vi Kal. Maias, anno cccccvii supra millesimum. Carolus igitur strenuissimum quemque ex omni cohorte deligit. Hos aduerso monte, qua via ab speculatoribus locorum gnaris ducerentur, in hostem prorumpere iubet. Præmissi item stratiotæ, & ccccc leuis armaturæ equites, qui patentiore, licet accliui itinere, tumulosa loca supergressi à tergo hostem, in nostros ascendentes prorumpentem, lacesserent. Hos Franciscus Gonzaga Marchio Mantuæ, rei bellicæ scientissimus, & Mercurius Epirota ductitabant. Ita tormēta & reliquum peditatum in iugum montis, quod hostes occupassent, sine ingenti velitatione commodiùs comportari posse existimabant: vnde si præsidia hostium dejicerentur, nihil intercedere quin propugnacula facilè expugnari possent. Partem equitatus ad ostium Pociferæ collocat; ne ea parte eruptione facta in nostros pugnæ intentos derepente emitti posset. His præerat * * * Reliquum exercitus tum paulo supra in ipsa valle pro castris esse iubet. His mandat vt nostris laborantibus vbique subuenire festinent: id tamen nisi necessa-

riò non faciant: loco interim non moueant, nisi inclinare acies viderint. Ipse interim singulos adit, cohortatus, ne labori succumbant: omnium superiorum dimicationum fructum in eo die atque hora docet consistere. Ita omnibus in aciem structis ordinibus vnusquisque quod iussi sunt impigrè faciunt; loca prærupta ex ascensu tentant. Ad cacumen jam ferè peruētum erat; tunc hostes ingenti clamore sublato per decliuia & deuexa in nostros conscendentes prorumpunt, prælium committunt. At nostri, etsi glandes & missilia manu seu tormento ex edito emissa plerosque vulnerabant; nihilo tamen segniùs in hostem cateruatim procedebant: & qui præmissus erat leuis armaturæ equitatus jam exteriores munitiones circuire, & ab tergo hostem adoriri, inde ex vallo atque omnibus munitionibus clamor excipitur: propugnantes Genuenses deturbat. Ita nostri ascendentes superato monte hostem infestis signis occurrentem, & quasi prælium redintegrantem vehementiùs inuadunt. Illi haud intrepidè resistere: gladiis, & frameis, bipennatísq; securibus res gerebatur. Interim cæteræ cohortes, quæ cum tormētis subsequebantur, appropinquabant, & in medios hostes inductæ eos perturbatos, atque alios alibi repugnantes obtruncant. Et jam tormentis (mirabile dictu) tam præcipitato agmine sublime tractis * * * montem tenebat. Hostes igi-

tur cùm vndique se aggredi acriùs viderent, & tormenta in se conuerti, vt æquo marte nostris resistere nullo modo possent, qui maiorem partem iugi vi & armis suis rejectis occupauerant; in proximum collem alii, alii in propugnacula confestim se recipere contendunt. At nostri insequentes & jam hostibus permixti, ita ingenti strage & occisione disturbant, vt eos præcipites relictis propugnaculis & colle, partem ad vrbis mœnia, partem ad Castelletum confugere compellant. Primus superato vallo, & trucidatis qui in munitionibus erant, ingentis spiritus, & maximarum virium iuuenis *** Iuonis de Alegia filius, qui inter primos aliquot Vasconum millia, ductitabat, propugnacula recipit, signa Regia imposito nouo ex suis præsidio statim erigit. Nam plerique duces, inter quos Iacobus Chabannus non paruæ auctoritatis & roboris, qui tum ccccc equitibus præerat, cum aliquot militibus, remotis equis, quò peditibus exæquato periculo animus amplior esset, suffectis qui eorum ordines in planicie ducerent, peditibus mixti, montem leuiter armati conscenderunt: qui, etsi diu anceps certamen fuit, quia Genuenses, qui in eminentiori loco, vt supra demõstrauimus, quò nostris peruadendum erat, constiterant, aliquandiu summa vi se defendebant & tuebantur; tanto impetu & animi cõstantia cæteros milites sua præsentia in hostem impule-

runt, vt xi millia peditum, qui illic in præsidiis pro Genuensibus acerrimè decertabant, nostris terga dare coëgerint. Tantùm viri auctoritate & reuerentia militum animos concitari posse compertum est. Ad tria ferè millia & quingentos in eo prælio ex Genuensibus cecidere; ex nostris pauci desiderati; nonnulli saucii inuenti sunt: & ipse Iacobus Chabannus secundùm guttur sagitta grauiter vulneratus: non minus ad * sextum in altera parte vallis prosperè pugnatum. Eo conflictu ita statim consternati popularium animi, vt cæteris aliis munitionibus omni præsidio destitutis in vrbem se receperint, legatósq; qui ad Regiam maiestatem de vrbe & se dedendis supplices tractarent, exoratis à Carolo induciis decreuerint. Huius legationis Stephanus Iustinianus, & * * * * viri prudentiæ, & non paruæ apud suos auctoritatis, principatum obtinebant. Hi primò à Rege non admissi, Georgium de Ambasia, summæ religionis & sanctimoniæ Cardinalem, suam & suorum miseram conditionem collachrimantes adeunt, in eius tabernaculo prostrati genua amplexantes, multa semotis arbitris, quæ is ad Regem referret, vt miseris & calamitosis misereretur, collocuti sunt. Nam populum asseuerabant posthac, quas leges Rex imponeret, sponte suscepturum; qui in eius maiestatem furiosa plebis insolentia & domesticis armis, cuius potentiæ, quum iner-

mes essent, resistere non potuerant, hactenus committere, (si quid commisissent) coacti fuissent. Nam eam vrbem in tres partes diuisam; quarum vna nobilium, altera plebeiorum, tertia eorum qui populares appellantur. Hos magis nobilibus accedere, armis & bellis insuetos, mercimoniis & amplissimis terra maríque negotiationibus intẽtos, quum diuitiis plurimùm abundent, frequentes cum nobilibus contrahere affinitates, administrationibus publicis multùm, cùm res tranquillæ sunt, præfici: plebeios verò, quorum maximus esset numerus, etsi tenuis mercaturæ alii, alii sordidi artificii quæstu vitam degunt, armis tamen, ob continuas inter potentiores & factiosos contentiones, magis vacare; ex quo, cùm irritati ad arma decurrunt, nobilibus & popularibus formidolosos esse. Sed nobiles in munitionibus & castellis suis extra vrbem tutos esse posse; populares autem, quorum omne peculium in negotiatione consisteret, nisi plebi assentirentur: nequaquam delendam esse eam vrbem, quæ ad maximas res gerendas siue terra, siue mari opportuna videretur. Quæ si militi prędæ & direptioni relinqueretur, si more militari ad internecionem deleretur, nullam vnquam Regiæ maiestati vtilitatem allaturam. Nihil præterea magis decere optimum Principem & Regem quàm clementiam. Nam cæteras alias virtutes in quemque

priua-

priuatum affatim posse incidere; hanc eius Principis peculiarem esse; in cuius manu vita & mors, communísque multorum fortuna consisteret; qui vlcisci & punire ex arbitrio possit. Clementiam eam esse, qua animus in odium alicuius ex iniuria, aut maleficio concitatus, comitate quadam, ne vlciscatur, aut plectat continetur: nec ea opus esse non delinquentibus, quemadmodum nec medico bene valentibus. Plus laudis & gloriæ in ignoscendo cõseruandóque, quàm ex animaduersione consecuturum. Illud generosi magníq; animi & propè diuini; hoc sæuientis & efferati: eos atrociùs plectendos esse, qui pertinaciùs mansuetudine & misericordia deteriores fierent, aut propensiore clementia corrigi non possent. Requirendos esse auctores defectionis, in eósq; seuerissimè animaduertendum, qui plebem ad arma præter bonorum voluntatem tam impiè prouocassent: cæteri mulctarentur, vt insolentia tenuitate compesceretur. Orare insuper flentes, & obtestari tam grauem calamitatem & nefandum tantæ vrbis excidium misceretur. Adesse virgines, infantes, sacra & loca religiosa, quæ in tanta ruina, licet innoxia, seruari non possent. Vteretur Regia maiestas in miseros & supplices benignitate, vt semper solet, ac pietate; non irata, aut perturbatione aliqua affecta, sed clara & serena mente, vt per eum renati apud posteros meritò dici possent.

Hæc ita perorata cùm Georgius apud Regem retulisset, multis in vtramque partem adductis, optima tandem spe dimissi in vrbem à Ricardo deducuntur. Ad mœnia enim vsque nostri prædas facientes discurrebant. Sed interim plebes, quasi non victa, sed à nostris tantùm rejecta, adduci non potuit vt arma deponeret; existimans si superato monte cum nostris iterum manum consereret, se facilè obtinere posse: nec tantum esse exercitum nostrorum quantus dicebatur; nec eum esse qui Neapolitanum regnum & Mediolanum deuicerit; perexiguam partem illius superesse, magnam partem deperiisse; quod accidere tot præliis fuit necesse. Multos Nouariæ & apud Lyrim inedia & tabe consumptos; multos domum discessisse; multos per valitudinem remansisse; eas copias, quas viderent, ex delectis illius anni ex Heluetiis, Vocontiis, Vasconibus, Insubribus in citeriore Gallia esse refectas; tirones ferè omnes esse; catafractos milites montem vix posse conscendere; sibi expeditum, & multum esse peditatum. Quòd superiore prælio loco cessissent, non virtute nostrorum militum, sed tumultuaria quadam trepidatione id accidisse. Itaque pristina omnium confirmatur opinio, vt iterum mōtem instructi repetant, prælium committant. Et iam spes victoriæ augebatur; adeo vt quicquid intercederet temporis, id morari rei bene gerendæ oc-

casionem videretur. Populares interim, & qui de vrbe dedenda tractabant, ancipiti malo perculsi, hinc ne armata multitudo rabido tumultu in se præceps arma conuerteret; hinc ne jam delinitum & pacatum animum Regis tam repentina insolentia exacerbaret; rebus suis quoquomodo, & vt conditio temporum patiebatur, cauentes, intra domesticos parietes quisque rerum euentum trepidi expectabant. At illi per vrbem armati sine ordine cursitare, & obuium quemque, qui arma non caperet, objurgare; alios cædere, Gallos opprobrio habere. Postero itaque die cùm jam lucesceret, instructa acie, belli fortunam, quæ in eo plurimùm valet, iterum tentaturi, nemine repugnante, per abditos quosdam & accliuos & tortuosos tramites montem taciti conscenderunt. Nam pauci admodum pro munitionibus illic relicti erant. Quò vbi peruentum est, confestim sublatis vndique clamoribus, infestis signis concurrentes propugnacula inuadere festinant; si, antequam à nostris subueniri posset, reciperentur: verùm qui in munitionibus erant, intrepidè resistebant; & cùm paulo antè in castris ad arma concursum esset; quòd Genuenses in quosdam equites nostros, in suburbiis prædam facientes, vim propulsaturi erupissent: stabāt tunc omnes acies instructæ; siue quòd ita exploratores retulissent, Genuenses cum omnibus copiis montem repe-

tere, ad excipiendũ hoſtem quaque verſus erumpere. Rex ipſe interim armis inſignis caſtra circuire, omnem exercitum luſtrare: ex quo ſtatim accurrentibus noſtris in conſpectu Regis, illico recuperato monte, ita hoſtis premitur, vt iterum amiſſo vertice ad deuexa atque ima in fugam conuerteretur. Hos noſtri cedentes ad vrbis mœnia inſecuti, quòd ab his qui intus erant excluſi tenebantur, magnam ſtragem ediderunt. Et profectò vix à cæde temperari potuiſſet; niſi per anguſta & ſalebroſa locorum elapſi manus noſtrorum aufugientes ad portam, quæ ad orientem vergit, alii alia via præcipiti fuga ſe recepiſſent. Ad quam partem noſtris difficilis aditus erat, & à caſtris nimis diſtabat. Proxima igitur nocte, re conclamata, egreſſo non parua ſuorum manu cum impedimentis, liberis, & vxoribus, & his quæ ferri poterant, Paulo Norio, quem ducem creatum fuiſſe docuimus, Piſas, & alia mari finitima loca proficiſci ſumma celeritate contendunt. Pars nauibus impoſiti maritimum, pars terreſtre iter ingrediuntur. Cætera plebes, quæ vel difficultate itineris deterrebatur, vel amore patriæ, quæque domi perpeti malebat, quàm extorris aliena adminicula ſupplex mendicare; (afflictis enim rebus ſoli plerunque deſtituuntur, quibus maxima antea auxilia pollicebantur) depoſitis ſtatim armis popularibus reconciliatur. Poſtridie

ergo, cùm omnis in vrbe tumultus sedatus fuisset, iterum missi crebri ad Regem oratores, qui cùm eum in castris extra tentorium exercitum lustrantem in armis conspicuum conuenissent, se ad equi pedes proiecerunt; pauca verba suppliciter locuti, flentes misericordiam, & veniam postulabant. Nam si quid præter opinionem & quàm promissum fuisset, superiore die gestum fuisset, aut accidisset, indomitæ plebis proteruum furorem, quæ nulla vi, aut bonorum suasione reprimi potuisset, apertè excusabant. Exponebant præterea intempesta nocte non sine eorum duce plebeios ad oras orientales cum liberis profugisse: cæteros qui remanserant arma deposuisse. Vrbem tunc omni interno metu vacuam oblatas conditiones accepturam: quos peteret obsides vltro daturam: ingrederetur cum omni exercitu, vel mitteret quem vellet; jam patere vrbis portas: aperta esse omnia: omnes ad vnum expectare quid in eos statuat. Delere, an seruare Regii iuris esse; orare tamen obtestari, vt calamitosam tantæ vrbis cōditionem misereretur. His cognitis statuit tandem clemētissimus Rex in eos miseros ac supplices (quanquam grauitas delicti nullo supplicio cōpensari posse videbatur) clementia & mansuetudine vti. Acceptis itaque obsidibus Carolum cum maxima parte copiarum primum vrbem ingredi iubet. Ipse cum prætorianis militibus & peditatu & re-

liquo exercitu in castris esse, donec omni præsidio eam spoliatam cognosceret. Ingressus igitur Carolus arma omnia in locum vnum comportari iubet, ciues omnes vt superna tabulata (sunt enim altissimæ domus ad quintam & sextam ferè contignationem) inhabitent; inferna & media cœnacula militibus libera relinquant, edicit: communitis prætorio cæterísq; opportunis locis valido præsidio, singulas domos qui diligentiùs perscrutentur, præter hospites, præmittit, excubias disponit, portas omnes munitionibus firmat; qui vrbem discurrant interdiu noctúq; constituit. His omnibus ita breui dispositis, postridie, quæ erat Mercurii XXVIII dies Aprilis, Rex cum splendidissimo Regio apparatu vrbem triumphantium more ingressus. Nam præcedebant omnes miro ordine instructi prætoriani catafracti milites quadrato agmine incedentes; pars lanceas, alii bipennes secures manibus gestabant. Signiferos singularum cohortum antecedebant tympanistæ, buccinatores, tibicines, liticines, cornicines, diuersiq; soni bellici instrumenta. Hos singuli singularum turmarum tribuni & centuriones ducésque subsequebantur. Dein CCCCC equites sagittarii custodes corporis arcu, pharetra leuíq; armatura propriùs Regem hastísq; & bipenni non turbata acie dispositi procedebant. Inter vtrosque nonnulla tormenta ad euomendas, si ignis admoueretur,

pilas ferreas non parui ponderis præparata à quibusdam selectis peditum manipulis ducebantur. Reliquus peditatus in suburbiis subsistere iussus. Item Rex ipse generoso ac fremēti equo insignis ex serico paludamento albi coloris apibus aureis & flammis intertextis ad ima pedum instrato, in quo aureis item majusculis litteris inscriptum visebatur; NON VTITVR ACVLEO REX CVI PAREMVS. Dictum profectò tam clementi Principe & augusto dignum. Maximè conspicuus ante omnes proceres & antistites religiosorúmque primores vehebatur. Anteibat alius equus, quo insidebat Galeacius Sanseuerinas, pallio cæsii aut cyánei coloris coopertus, aureis inter lilia sideribus insertis (cœlum suis stellis refulgentibus dixisses) in quo crassioribus litteris deductum legebatur; NESCIS QVID VESPER VEHAT. Quod humanarum rerum incertam vicissitudinem demōstrabat. Legionarii ad quinque millia equites, quos Carolus ductitabat, expansis signis in compitis & toto viarum tractu, quà transeundum erat. Hinc inde dispositi, tanquam in præsidiis collocati, loco non cessere, donec Rex cum omni apparatu in prætorium, vbi sedem sibi delegerat, peruenit. Omnes, præter duces & proceres (nam hi equis vehebantur) aut stare, aut anteire armati. Genuenses pullati omnes passim prostrati veniam & misericordiam orantes visebantur; quasi nondum certi essent

quid in eos Rex ſtatuere decreuiſſet. Ita enim eius arbitrio victi ſe commiſerant. Verùm vbi compertum eſt Regem omnibus pro ſua innata manſuetudine ignouiſſe, conceſſiſſeq́; adeo vt nullus ad pœnam requireretur, præter auctores defectionis; recreati ciuium animi, exhilarari primò, metúmque tum omnem abjicere cœperunt. Nam vnus interim Demetrius Iuſtinianus, quòd plebem ad arma concitaſſet, delatus ſupplicio affectus eſt. Cæteríq; aufugiſſent non requiſiti, præter Paulum Norium, qui à Piſanis, ad quos confugerat, aliquot diebus pòſt Genuam miſſus (tantùm deſperatis rebus aduerſa fortuna reluctatur) affectatæ tyrannidis pœnas dedit. Nam homo nouus ex infima plebe tanta ambitione ductus dominandíq; libidine, non veritus fuit eum ſummum magiſtratum petere in ea vrbe, quæ alienæ & Regiæ poteſtati ſubeſſet; qui non opem ferre miſeris, non potentiam improborum arcere, non ciuitatem defendere, non Reipub. conſulere; ſed maximè bonos delere, omnes circumſcribere, pro arbitrio & animi motu res miſcere, & alia aliò transferre poſſet. His enim plerunque viris imperia tribuuntur leuioris multitudinis ſuffragio, qui curioſiùs priuata commoda, quàm totius Reip. ſalutem perſequuntur. Ita incerto iudicio vulgarium animi agitantur, vt profecturis anteponant nocitura, exiſtimantes nihil ſupra

pra quod ſentiunt euenturum. Conuocatis interim primoribus vrbis, omníque Senatu, Rex dicta lege, quam eos in poſterum ſeruaturos vellet, omnia antiqua diplomata ad ſe afferri iubet, eáq; ſtatim comburi, vt eius qui ſeruaſſet, & velut nouæ vrbis conditor eſſet, mãdatis, ſcitis, placitíſque ac priuilegiis, non aliorum vterentur pareréntque. Eam in hunc modum conſcriptam fuiſſe comperimus;

REGIBVS Francorum dedititius perpetuò Genuenſis eſto. Eorum majeſtatem reuerenter & religiosè colito. Summa vi atque ope defendito. Quoſcunque hi hoſtes judicauerint, inſectator, bello & armis defatigato: donec deuicti, aut in amicitiam deuenerint. Iniurias, rapinas, damna, cædes; tum quicquid detrimenti ex fuga & exilio hactenus ſuſtuleris, tibi inuicem ſub abolitione vterque condonato. Bona fide ſine fraude in concordiam & gratiam rediiſſe exiſtimato. Arcem munitiſſimam ad Pharum publica impenſa, vt delecti ad id architecti cenſuerint, conſtruito. Quæ pertinent ad ærarium & ſocietatem ſancti Georgii, vt erant, perpetuò libera ſunto. Ex publicis vectigalibus, prætorianis militibus, & qui in præſidiis deinceps erunt, ſtipendia quotannis ſtatutis temporibus perſoluito. Quatuor longas naues, & totidem onerarias in armis, ſi maritimum bellum cum quovis hoſte gerere

P

contigerit, paratas habeto. Magiſtratus hi perpetuò annui ius dicunto, quos præfecti elegerint. His nihil inconſultis, qui pro Rege erunt, neque domi, neque militiæ vnquam attentato. Hi, ſi diſcordiæ & contentiones inciderint, inter litigantes diſceptanto. Carolo, qui Mediolanenſibus, Genuenſibus ac Aſtenſibus, Galliæq; Ciſalpinæ præeſt, pareto. Quem, ſi quæ illic controuerſia diſceptari non poterit, ob vicinitatem ſingulares eximiáſq; eius virtutes appellato, penes quem arbitrium decidendæ litis, pacíſque componendæ ſit.

Diſtat autem Mediolano itinere ferè dierum trium Genua vetus & diues, vt diximus, Liguriæ emporium, perpetua & magna mercatura celebre: ad quam ſarcinariis iumentis merces vltro citroq; ex mediterraneis locis pro compendio viarum terra comportantur, mari capaciſſimis onerariis nauibus. Nam etſi quatuor fluuii ex illius iugis montis erumpunt: ita tamen tenues ſunt, licet perennes, vt nauigia non capiant. Per confragroſas & recuruas valles Burmida Caſinos perluit; Vrba Apennini iuga diſcriminans ad ima perlabitur; Lemorus Gabium præterfluit; Scriuia, quam nonnulli Iriam appellare maluerunt, magno hiatu montes diuidit, & quà in plana erumpit, in vertice montis, ſeu faucium, cuſtos Serrauallæ ex re cognomen habet. Vnde ad mille ferè paſſus

ſuprà Antiria olim vetuſta ciuitas & opulenta, cuius veſtigia & ruinæ viſuntur, intercidit. Ita dicta fortaſſis, quòd in monte edito poſita confluentem ex aduerſo fluuium inflexu Apennini, velut in cubito, proſpiceret. Sed Lemorum Vrba, Vrbam Burmida, Burmidam per Genuenſes ſinuoſu tractu diſcurrens Tanarus, eorum aquas & famam auferens, excipit; qui ad Auguſtam Bartianorum, quam nunc mutatis litteris Baſſignanam vocant, lemborum ac paruarum nauium capax Padum ingreditur. Mons, quem ferratum appellant, fertilis, & vicatim habitabilis, diei ferè ſpatio ab Alpibus ſupra Taurinum diuiſus atq; diſcretus, per patentes ad dextram campos, & colles magis quàm iuga ad ſiniſtram inter vtroſq; fluuios attollitur. Nam ab ea parte Tanarus, ab hac Padus vrgent. Non igitur, etſi iudicta cc millium ſcutorum mulcta, capta Genua: ſed à ciuilibus diſcordiis, quibus maximè agitabatur, ab humaniſſimo Rege illæſa ſeruata; non euerſa aut deleta; ſed aucta, & diuina tanti Principis clementia perpetuò his legibus firmata fuit. Iactent jamjam illi, ſi DEO placet, veteres rerum ſcriptores ſuos Marcos Marcellos, qui captarum à ſe opulẽtiſſimarum vrbium afflictam fortunam & calamitoſam euerſionem defleant, ſi à direptione abſtinuiſſe compererint. Extollant Senatus Romani clementiſſima acta, quòd Syphacem ditiſſimum Numidiæ Re-

gem captiuum, Tiburi in cuſtodia mortuum, publico funere cenſuerit efferendum, ſi eum prius ſui iuris eſſe permiſerit. In Perſen qua clementia vſus eſt idem Senatus (vt ſilentio prætereamus pleraque huiuſcemodi illius humanitatis commemorata exempla) ſi vita functo eos honores ei tribui mandauit, quos viuenti non ſine iniuria abſtuliſſet? At hæc, non vt antiquitati detrahamus, recenſeo, quæ ſua gloria nuſquam fraudanda eſt: ſed vt rerum collatione dijudicet poſteritas non vmbratiles quaſdam virtutum effigies inuictiſſimum LVDOVICVM Regem aſſecutum fuiſſe; ſed veras virtutes ita perpetuò in omni negotio comites habuiſſe, vt nihil vnquam ſine virtute geſſerit. Quippe qui ea ſubiectis clementia parcere, & ea ſuperbos non debellatos humanitate frenare didicerit: vt pluris ſemper fecerit poſt victoriam ignouiſſe, quàm confligendo hoſtem profligaſſe. Quos enim delere iure potuiſſet, ſeruare quàm perimere, & viuos quàm fato functos muneribus proſequi maluit. Arce interim ad Pharum erigi cœpta, impoſitóque nouo præſidio, cui * * præfecit: vrbi, necnon omni Genuenſi ditioni * * præfectum conſtituit; magiſtratus impoſuit. Cæteras item alias arces communiri curauit.

GEORGII FLORI MEDIOLANENSIS I. C.

DE BELLO GERMANICO,

LIBER VNVS.

REDACTIS his legibus in deditionem Genuenſibus, compoſitiſq; in hunc modum rebus, LVDOVICVS Mediolanum, in Galliámq; Ciſalpinam proficiſci pergit. Ibi à populis, qui Regibus ſuis, maximè externis, aduentantibus gratulari cupiunt, tum quòd eos rarò videant, tum quòd ſe tali præſentia honoratos, & benignè amplexos eorum liberalitate atque munificentia, ſperent largitionem aut priuilegia aliqua poſſe conſequi, ob partam recèns victoriam ſumma alacritate expectabatur. Nam Mediolani omnis ordinis ciues maximè intenti, vt Regem quàm honorificentiſſimè exciperent. Alii non paruo ſtudio, quà tranſeundum erat, pon-

tes reficere; alii vias munire & ſternere; alii alibi ad excipiendum Regios proceres domos parare; alii pegmata conſtruere, vbi oppugnationes vrbium cernerentur, naualia prælia in conſpectu. Nonnulli currus, quibus captarum vrbium arma & ſpolia circumferrentur, componere. Alii arcus triumphales fabricare, è quorum ſummo vertice Rex, velut eminentiore ſpecula, in ſplendiſſimo ſolio, aureis liliis inter cyaneos colores depictis cum majeſtate ſedens ſubjectas vrbes, oppida, lacus, flumina, montes, prouincias, regiones, non ſine quadam coſmographica menſura deſcriptas, intueretur. In aliis item carmina, in aliis effigies legebantur, quibus ſubacta Genua demonſtrabatur cæteras Italiæ vrbes in Regiam poteſtatem facilè venturas. In veſtibulo portæ Ticinenſis, velut in frontiſpicio, quà ingreſſus erat, Mediolanum, cum omni eius ditione, Regiæ maieſtati à D. Ambroſio oblatum intrantibus ſeſe ſpectandum pulcherrimè offerebat. Hinc non recta via, qua itur ad aream portæ Iouis, ſed introrſus ad vicum auri-fabrorum, & ad ædem D. Mariæ maiorem omnia pannis & tapetis ad portam arcis vſque miro artificio, velut topiario opere intecta & inumbrata; parietes quoque theatricis velis obducti viſebantur. Tanta cura ac diligentia, qui opibus & potentatu pollebant, omnia parare, quæ ad excipiendum Regem quàm maximè digna vide-

rentur. Vrbem igitur ingressus est LVDOVICVS sub Maii principium, publico omnium applausu, summáque lætitia, omni ferè populo obuiam effuso: quem velut triumphantem sequebantur omnes ex terra Gallia atque Italia proceres, & sacerdotum primores; inter quos aderant XII. non paruæ auctoritatis Cardinales. Magnificum atque splendidissimum epulum Regi & proceribus plerique dedere; & in primis Ioannes Iacobus Triuultius summa lautitia & copia extra ædes suas in via, qua itur ad portam Romanam, constructo velut ex lignis & tabulis cum subselliis extemporali theatro. Item Galeacius Vicecomes; tum Sebastianus Ferrerius, Quæstorum amplissimus præfectus, Cardinales omnes, ac sacerdotum primores ducésque adipali cœna excepit. Ludi dein aliquot dies in area portæ Iouis in signum victoriæ celebrati; in quibus varia ab omni populo certaminum genera adstante Rege spectabantur. Constructa ad id complura ex solidis lignis tabulata & podia, & ex vicinis circumquaque domibus mœniana, vnde digniores & matronæ sine cuiusquam iniuria spectarent. Proposita victoribus præmia; summa vi & hasta & gladio bipennibúsque nunc equo, nunc pedes certatum est; vt alios cadere & confluere, alios cadenti similes videres. Sed huic publicæ lætitiæ inuidit fortuna, quæ prosperis semper aduersa immiscet; sparso

ſtatim rumore Maximilianum ex omni Germania publicos conuentus habuiſſe, omnes Imperii principes in Regiam majeſtatem concitaſſe, qui breui in Italiam non paruas copias tranſportarent. Huius rei auctores fuiſſe Venetos fama percrebuerat; quam augebant antiqua eorum in Mediolanenſes innata odia, & immenſa iamdiu concepta libido inuadendi finitimas vrbes, & occulta recèns in Neapolitano bello aduerſus Gallos præter fœdera Hiſpanis ſubminiſtrata auxilia; quòd ægrè ferre viderentur tantæ potentiæ Regem vicinum habere: quem ſi Italiæ finibus aliquo externo motu procul ſummouere poſſent, nihil vnquam impreſentiarum obſtare, quin eius vniuerſum imperium obtinerent. Itaque, ſiue quòd vererentur, ne capta Genua tantus exercitus in eorum perniciem duceretur, quum non tam vt Genua recuperaretur, comparatus videretur, quàm vt cæteræ Italiæ vrbes eius imperio ſubigerentur; ſiue quòd Regias vires tali tumultu atteri, & ſe Italia aliquando potiri poſſe ſperarent, clam Maximilianum maximis pollicitationibus ſollicitaſſe, vt quantis poſſet collectis militibus in Regem deſcendere feſtinaret, ne Imperii iuribus, ad quæ is ſubacta Genua aſpirare videretur, tam ignauè in Italia ſpoliaretur. Fingeret ſe Romam, capiendi gratiâ Imperii inſignia, velle proficiſci: peteretq; per Inſubres liberos aditus. Varia populorum eſſe

esse studia, & nouo regno plerosque infensos. Se autem pecunias, & quas in armis haberent, numerosissimas copias pro tuitione Imperii, cuius semper studiosissimi fuissent, ne in Gallos transferretur, vltro oblaturos. Quæ cùm vbique palam divulgarentur, omnium animos ingenti terrore concusserant; adeo vt alii destitutis agris intra vrbes, aut communita castella se & sua recipere properarent; alii ad vicina alterius ditionis oppida confugere destinarent. Huc accedebat, quòd nonnulli perditissimi homines clàm in vulgus iactitabant Regem, qui tunc cum proceribus Sauonam profectus fuerat, Ferdinandum Regem ex Neapoli in Hispaniam redeuntem excepturus, metu cum Carolo ac omni exercitu iam fugam parasse, vt Gallicis rebus, quæ Germanico motu titubare viderentur, quoquomodo consuleret; Mediolanúmque, & cæteras eius ditionis vrbes Maximiliano & eius militi in Italiam aduentanti prædæ reliquisse. Itaque metus & trepidatio in dies vbique conualescebat. Sed aduentu Caroli, quo cognitum est Venetos ad Regem sui purgandi gratiâ legatos misisse, cum quo antiqua fœdera firmarent, cuíque communem huius belli fortunam suscipere paratos se pollicerentur, aliquantulùm sedari cœpit; eiusq; oratione, quam ad IV Idus Iulias, conuocata in Curiam ex omni ordine frequentissima concione, luculentissimam habuit, confirmati ciuium

animi, depositúsque penè omnis timor. Nam in hæc ferè verba exorsus est;

NON sine causa, viri optimi, hactenus distuli aduentum ad vos meum: qui etsi nonnullis accelerațior debere in tanto discrimine esse videbatur, vt tam varia animorum consternatio ob nouos belli motus, qui ex Germania in hanc vrbem & Regem parari nuntiabantur, si non exstingui posset omnino, aliqua saltem ex parte sedaretur. Si rectè tamen & æqua lance omnia pensitentur, quæ interim gessimus, ne tantillum quidem inuenient, ex quo hæc nostra morula accusari, aut reprehendi meritò possit. Nam quum me oportuerit imprimis ex officio, vt par erat, Regiam Majestatem in Galliam fœlici successu redeuntem, post habitum Sauonæ celeberrimum, & splendidissimum illum cum Catholico Hispaniarum Rege conuentum, mea quidem sententia vniuersæ Reipub. Christianæ longè profuturum, ad radices Alpium deducere & comitari; deinde illinc ad loca magis opportuna proficisci: vbi, quæ interim pro magnitudine periculi necessaria videbantur ad excipiendum, imò veriùs ad opprimendum hostium impetum, & tumultuarium illum furorem, si fortassis, vt rumor erat, ex improuisò erupissent, matura diligentia præpararentur, nihil prætermisi (si vera fateri licet) quod ad officium meum spectare videretur. Ita enim facilè accepi quo

animo, quo apparatu, quibus sociis bellum suscipiendum: si suscipiendum sit, prudentissimè censeret Regia maiestas. Ego quoque interim salebrosos Alpium amfractus & arctissimas fauces ita hosti pro tempore occlusi, vt annus sit, etiamsi non subueniatur, antequam ipsas angustias superare possit. Inter quas si numerosum exercitum duxerit, inedia conficietur; si verò paruum, facilè internecione delebitur. Quamobrem nonnulli, vt audio, scelestissimi homines, si huiusmodi belluæ truculentissimæ homines appellandi sunt, quum non possint sui ipsorum, patriæ, parentum, liberorum, nedum Regiæ majestatis, pro quibus sua & semetipsos, si in aliquo bene sentirent, vltro deberent offerre, perfidissimi proditores meritò non vocari; quos aliquando, DEO propitio, tanquam marcescentes & putidos fœtus, ne bonos inficiant, è medio cum eorum maxima ignominia tollemus (sed motos præstat componere fluctus) existimantes ex tantula mora se occasionem nactos, ita sunt nouarum rerum auidi, plebem excitandi, & popularium animos, & eorum maximè qui rebus itidem nouis student, in nos irritandi, temerario satis conatu ausi sunt clàm primò, semotis suæ factionis conuenticulis, tum demum palàm rumorigerari, nos jam & Regem ipsum ad fugam paratos esse, & patriam hanc, tanquam nobis infensam irruenti hosti prædæ & direptioni relin-

quere; quaſi aliud interim aliquod nouum conſilium capiendum in tanta rerum perturbatione eſſet, pro tuendis focis, aris, liberis, parentibus, ac patria; quum eam Gallico præſidio, & ſe omnino deſtitutos eſſe omnibus perſuadere niterentur. Nam qui hæc falſis rumoribus excitarunt, ſi boni ciues eſſent, ſi fidi Regiæ majeſtati & principi ſuo, ſi ſaluam patriam & Rempub. ſi incolumes liberos & parentes cuperent, cognita aduentus Maximiliani Regis Romanorum fama, & ſparſo potiùs huius Germanici tumultus rumore, ſtatim ad Regiam maieſtatem aduolaſſent, quæ nondum Alpes tranſcenderat; eíque omnia quæ vociferarentur, expoſuiſſent: aut ad me certè vnum veniſſent, ſi tantum itineris ſuſcipere piguiſſet, quem planè ſciebant, etſi ad hoc munus plerique longè me præſtantiores, & auctoritate & longo vſu inueniri potuiſſent, ex Regio decreto huic Prouinciæ Ciſalpinæ præfectum eſſe. Hoc ita profectò gratum fuiſſet, vt nihil gratius hoc tempore accidere potuiſſet. Sed vt has immaniſſimas feras omittamus, quas aliquando tandiu vixiſſe pœnitebit, quum ſibi ipſis oneri ac dedecori futuros ſe eſſe intelligant, quòd res, vt opinabantur, euenire deſperent; quum ſaluam videant patriam, quam euertere omni ſtudio conabantur; iam res expoſtulare videretur, vt vobis quàm breuiſſimè oſtendamus, (quod eſt narrationis noſtræ propoſitum) qualis

animus Regiæ majeſtatis, & noſter in vos ſit, vt facilè cognoſcatis, an hæc loca noſtro præſidio deſtituere, & vos in prædam Germanico furori relinquere propoſuerimus; an verò omni conatu & viribus ſtudióque ea defendere ac tueri ſumma vi conſtituerimus. Nihil enim Regia majeſtas intereſſe putat bellum in hac Gallia Ciſalpina contra vos Mediolanenſes, an in Tranſalpina contra Pariſios à quovis hoſte gerẽdum ſit. Tanti profectò hanc Mediolanum vrbem facit, quanti Lutetiam primariam regni ſui ſedem. Nec minores apparatus, aut inferiores exercitus conſcribendos eſſe cenſet, pro defendenda ac tuenda hac Regia prouincia, etſi nuper in fidem recepta, quàm pro ipſo totius Regni primario emporio & Regio diademate, quod cælitus conceſſum eſt, conſeruando. Tantum enim abeſt, vt irruenti hoſti cedendum putet, vt non omnibus copiis ſolùm & viribus, ſed ſuo ipſius pectore pro muris, pro vallo vbique, pro gloria, & pro honore occurrere, ſi oportuerit, ſponte decreuerit. Magni quidem eſt animi Princeps, ſumma prudentia, optimo conſilio, maximi ingenii, raræ fidei & probitatis, exactiſſimæ diligentiæ, & promptiſſimæ liberalitatis: qui non labori, non impenſæ, non ſibi ipſi pro laude aut conſeruanda, aut comparanda vnquam parcit. Quod vt clariùs vobis liqueat, paucis recenſebo quid mihi in Galliam proficiſcenti commiſerit

& patefecerit. Nam ita est benigni apertíq; animi, vt mecum communicare non dubitauerit quid in hac tota expeditione præparare constituisset. Me autem imprimis MCCCCC cataphractis militibus, & III M sagittariorum equitum præfecit: quos in stationibus citra Alpes cum strenuissimis ducibus ad manum firmissimos reliquit; quibus addidit CC amplissimos nobiles viros, & totidem equites sagittarios, selectos ex prætorianis militibus, qui eius corpori ad custodiam solent assistere. Hæ quidem sunt non paruæ alæ & veteranorum militum turmæ, quum armatorum equitum supra XV M contineant; quæ longè maiores erunt, cùm DCC ex Vocontiis item cataphracti milites, qui cum suo peditatu iustum exercitum conficerent, superuenerint. Pedites autem ex his, qui ex bello Genuensi rediêre, non exauctorati ad VI M in statiuis continentur. Reliqui ex causa militiâ missi. His accedent III M Hispanorum. Item X M ex Vasconibus, & totidem ex Scotis: qui jam ab eorum Rege nauibus impositi, vt ad nos celeriùs mari comportentur. Ipse etiam ex eo delectu, quem hîc breui, re exigente, habiturus sum, aliquot millia conscribam. Hæ omnes copiæ intra mensem Septembrem ad omnia iussa nostra præsto paratæ erunt; & quò opus esse videbitur, statim ducetur. Singula præterea oppida, castella, arces & loca, per quæ hosti aditus ad nos pate-

re posset, maximè Gauennam, Nouocomum, Locarnum, Domidossolam, Tiranum, Piatamalam, Lucanos, Nouariam, & quæ Verbano & Lario imminent, annona affatim ac omni commeatu, muris, fossis, propugnaculis, aggeribus, turribus pro natura loci, ballistis, scorpionibus, bombardis, & omnis generis vehementissimis tormentis, omníque præsidio ad tutelam communiri quàm diligentissimè, vt mandauit, procuraui. Vrbem autem hanc Mediolanum, atque omnia eius suburbia breui circuncirca ingenti fossa, vallo, aggere, densissimísque propugnaculis ac muro pro tempore cingemus. Dicet aliquis fortassis, Quid Papiam, quæ remotior à Germanorum finibus videtur, communire contendis? Huic, etsi hunc locum non conscendimus, vt belli consilia aperiremus, sed vt intelligatis quid pro bello conficiendo præparauerimus, ita tamen responsum velim; Si hostis per vallem angustam, vt nonnulli arbitrantur, descenderet, nullus locus magis opportunus, aut firmior videretur ad eum opprimēdum, propter Ticini fluminis vicinitatem, si fortè relicta Nouaria per agrum Papiensem exercitum ducere moliretur, quàm Papia, vbi facilè inter duos amnes intercludi posset ne transiret. Verbano item & Lario cæterísque lacubus custodes fidissimos cum selecta manu præposuimus, qui præsint nautis & armamentis omnibus, vt hosti nulla copia sit

nauigandi, nedum copias tranſportandi, ſi illac iter facere conaretur. Hîc in dies noua tormenta ab optimo opifice fabricantur; vt non ſit vel minima tranſenna in omnibus totius ditionis noſtræ mœnibus, quæ aut ſcorpione, aut bombarda careat, præter ea quæ pro caſtris munitiſſima ac vehementiſsima habemus. Hi ſunt exercitus, hæ ſunt legiones, hæ munitiones, hi apparatus, præter auxiliares copias, quibus aduenienti Maximiliano, ſi fortè nobis inuitis iter per hanc noſtram Prouinciam ingredi attentauerit, nos occurrere Regia maieſtas ſtatuerit. Ipſe deinde cum validiſsima manu II M equitum, & ſagittariorum IIII M ex legionibus Gallicis, quæ XX M equos continent, Hiſpanorum equitum VI M, peditum L M ex omni totius Galliæ delectu optimorum militum ſubſequetur: quibuſcum à nobis iam defatigatum hoſtem excipiet; & ita excipiet, vt duobus validiſsimis & inuictiſsimis exercitibus interceptus ac intercluſus, ne fuga quidem, ſi velit, ſalutem ſibi comparare poſsit. Venetos præterea nobiſcum confœderatos ac ſocios in hoc bello cum eorum numeroſiſsimis copiis, vt aliàs ſemper, promptiſſimos habebimus. Duos item potentiſsimos Reges Hiſpaniarum & Scotorum, cum robuſtiſsimis eorum terrà marique exercitibus. Quid de Heluetiis referam, in quibus maximam ſibi ſpem Maximilianus ad hoc bellum gerendum repo-

ſuerat?

ſuerat? Nam ita ſe ad vnum pro nobis publicè declararunt, vt in eum, ſi contra nos mouerit, vltro coniurauerint. Quid de ipſis Imperii electoribus, & Germaniæ principibus, quorum primores ita partes noſtras ſtudio & gratia proſequuntur, vt nullo modo aſſentiri velint, vt bellum contra nos tam iniuſtè ſuſcipiatur? Adducat quæſo, ſi poteſt, aliquam vel leuem cauſam, quare contra nos arma ſumat. Qua enim vnquam iniuria laceſſitus? Fingat Romam ad ſummum Pontificem ſibi tutò non licere proficiſci, niſi Gallica præſidia ex Italia amoueantur, ſine quibus in Italia tutus eſſe non poſſet. His arceri ab Imperii inſignibus atque ornamentis, niſi bello Italia propulſentur, quorum virtute militari ac diſciplina ea comparari & tueri vbiq; facilè poſſent. Quo fortaſſis fit, vt vi atque armis eo obtentu Italiam inuadere feſtinet, vt eam ſuo præſidio viduatam euertat ac depopuletur. O inexcogitatam, ne dicam inauditam belli indicendi cauſam! ô nouam hominis prudentiam! qui ita coniecturis mentes hominum perſcrutari ſibi perſuadet; vt iam certa habeat quæ ex euentu pendere dignoſcuntur! ô exquiſitiſſimum iudicium! ô perſpicaciſſimum ingenium! ô ſapientiſſimum conſilium, ſi ſibi pollicetur huiuſmodi commento Italiam ſuis defenſoribus priuatam poſſe inuadere. Quis eum prohibet ne ad vrbem accedat? Chriſtianiſſimus Rex, aut eius præſidia?

qui eum ſummo honore & prompta liberalitate atque munificentia ſingulari, eximiáque humanitate, vt tantum principem decet, ſi amicus ad vrbem proficiſcens deſcenderit, libentiſſimè proſequetur. Quis ei impedimẽto eſſe vult, quò minus Imperii inſignia Romæ, vt moris eſt, conſequi poſſit? Inuictiſſimus Princeps noſter? qui ad id muneris & dignitatem conſequendam operá, ſtudio, gratia, ope, auxilio plurimùm, ſi popoſcerit, adeſſe cupit. Quid enim per immortalem DEVM vnquam attentauit religioſiſſimus Rex noſter contra Maximilianum, aut Imperii iura, vt de eo iuſtè conqueri poſſit? Scio ei profectò eam mentem nunquam fuiſſe, nec eum animum, vt ſuper Imperii iuriſdictione, aut rebus ad ipſum ſpectantibus aliquid vſurpare concupiuerit. Imò verò ita ſemper animatum fuiſſe, vt pro illius conſeruatione nihil prætermittendum vnquam cenſuerit. Tantùm certè abeſt, vt vel minimum quidem, quod ad quencunque vel priuatum, nedum ad Imperii decus ac ornamentum pertinens intelligat, inquietare aliqua ex parte velit, vt omni ſtudio, atque omni conatu, ſi quiſpiam fortaſſis contrà auſu temerario quicquam moliri tentaret, pro illius conſeruatione, pace ac tranquillitate nihil vnquam prætermiſſurus eſſet. Quæ autem inuidia eſt, ſi benignitate ſummi Redemptoris noſtri sereniſſimus Rex virtute ac robore ſuorum militum

hostium ferociam hactenus repressit? dominia ac regna à tyrannis diu iniustè occupata, quæ sibi vel successorio, vel hæreditario iure pertinebant, in suam ditionem potestatemq; redegit? Hanc dicat iustam belli causam; aut aliam, si DEO placet, confingat. Optima sanè Imperatoris est prudentia, consilio, auctoritate perturbatis rebus consulere, vt tutiore via pro conseruanda Christiana Repub. sedentur, quàm bello inquietentur. Itaque hîc jamjam omnia miscet, omnia concitat, & factiones vbique, quas nimirum ex Germania ad perpetuam multarum nationum perniciem ac euersionem nonnulli aliis temporibus transtulerunt, sollicitare non desistit, vt maiore odio ac pertinacia inter Christianos principes bella suscipiantur; quò facilè intestinis discordiis agitatos opprimere ac delere possit. Hoc ad Imperatorias virtutes pertinet; hoc ad summi Principis officium? Sed frustrà laborat. Iam cogniti antiqui mores, detectæ occultæ fraudes. Ita DEO OPT. MAX. confidimus; tantum iustæ causæ tribuimus, vt quum nos patriamq; nostram iniustè lacessiti tueamur, vt eius peruersa consilia ne tantillum quidem pertimescenda, nec eius potentiam reformidandam esse putemus. Imò verò si hostis descendere per hæc nostra loca attentauerit, certissimam victoriam nobis apertè polliceamur. Maiores vestri, ô Mediolanenses, soli à vicinis vrbibus destituti,

ſæpenumero maximos Germanorum exercitus innumerabilibus ſua virtute cladibus penè attriuere; nec ſuperari vnquam potuiſſent, niſi inteſtinæ diſcordiæ viam hoſti aperuiſſent. Et vos tanto Rege, tam magni animi & tantarum virium, tantæque prudentiæ defenſore, tot exercitibus, tot propugnatoribus ſtipati infirmiorem hoſtem, quàm illi ſuperiores eſſent, formidatis? Quò illa virtus abiit? Quò ille priſcus ſanguis? Expergiſcimini tandem, & bono iam eſtote animo. Quod à vobis ſolum in hoc bello petimus, jam metum omnem, vnde illa tam repentina conſternatio, abjicite; jam oblatrantibus & falſa rumorigerantibus, quorum peruerſa obtrectatio breui compeſcetur, aures occludite. Nam & numeroſiſsimæ & firmiſsimæ nobis copiæ præſto ſunt ex veteranis militum Gallicis & bellicoſiſſimis noſtris legionibus, præter nouos delectus, qui nunc ex veteri inſtituto in omni terra Gallia ad VIII M hominum habiti ſunt, expertiſsimi ſcientiſsimiq;, ac maximæ virtutis & auctoritatis in rebus bellicis duces, qui pro muro, pro vallo aduerſus irruentem hoſtem fortiſſimè ſtabunt. Ingens auri & argenti pondus, vt nullæ à vobis pecuniæ, vt aliàs hîc ab aliis factitatum fuit, nec in tota Regia ditione exigendæ ſint. Nam Galli, vt in initio eorum virtute huius inclytæ vrbis & multarum in Italia celeberrimi deuictis æmulis fundatores extiterunt: ita

posthac optimi ſemper ac fortiſſimi erunt propugnatores firmiſſimiq; inſtauratores. Nec minas cuiuſquam, nec pericula quæpiam vnquam reformidabunt. Non vos offendere, ſed defendere; non opprimere, ſed extollere; non diuitiis aut dignitate diminuere, ſed augere ſemper in animo optimi & clementiſſimi Regis noſtri fuit, ac omnium eius majorum. At Germani quot ſemper cladibus hanc vrbem & totam Italiam affecerint, longè antequam ſæuiſſimus ille Fredericus, Barbarubra cognominatus, eam ſolo æquaret, bona proſcriptorum ciuium, aut crudeliter obtrũcatorum diriperet, templa ſpoliaret, diuina atque humana, vt erat immaniſſimus, fœdaret, nemo eſt, qui vel leuem rerum cognitionem ſuperiorum temporum attigerit, & memoria parentum veſtrorum qui ignoret. Putant ſe iterum & ſæpius ditari poſſe ex Italicis ſpoliis, qui hoc bellum expoſtulant. Sed vehementer errant. Nam ita, DEO propitio, quem bonarum rerum omnium auctorem eſſe cognoſcimus, nos & noſtra tuebimur, adeo vt eos tam temerarii incœpti meritò poſſit pœnitere. Sileant igitur, & iam blatterare deſinant, qui nos ad fugam paratos eſſe oblatrant; & vos, optimi ciues, animos facite, & bonam ſpem induite, quum nihil pulchrius, aut laudabilius eſſe putemus, quàm pro patria, pro honore, pro gloria, pro virtute decertantes atrociſſimum

hostem profligare, & sanguine nostro ac ære vos liberosq́;, ac omnes res vestras incolumes seruare.

Ad hæc præfectus annonæ pro ciuibus pauca respondit, Mediolanenses omnes ita animatos esse pro Regia majestate, vt nihil magis cuperent, quàm ei plurimùm gratificari. Iuberet, se promptissimos, ac paratos esse, vt fidos subditos decet, expeditissimè parere, ac omnia exequi; si qui fortè tam impii ac scelesti inuenirentur (hoc accidere posse: vt in tam populosa ciuitate aliqui mali essent) qui aliquid contra molirentur, in eos tanquam in sæuissimos parricidas animaduertendum esse. Eum rumorem non bonos concussisse, qui Regias vires satis cognitas haberent, & eius diuini animi singularē prudentiam & benignitaem in maximis rebus perspexissent (in quo tantam sibi spem collocassent, quantam populus vnquam in quovis optimo Principe) sed quosdam fortassis vulgares nullam rerum experientiam callentes. Et ob id non misisse legatos, qui eum terrorem nuntiarent; quum interim omnia in vrbe quieta essent; ciues ad omnia discrimina parati apertè viderentur, pro Regia majestate, & omni eius ditione tuenda. Hac oratione habita, etsi mirum in modum conuersæ omnium ciuium mentes videbantur, summáque alacritas & cupiditas se pro Rege defendendi, & belli contra quemvis hostem gerendi.

Carolus tamen plerosq;, quos vel dubiæ fidei, vel noui alicuius consilii ob studia partium suspectos haberet, in Galliam secedere iubet; ne aliquid contra Regem, eo tumultu commoti, clàm moliri in patria tentarent; suæq; factionis viros, qui potentia & armis plurimùm valerent, concitarent. Ita enim facilè contineri posse ciuium animos à studio partium arbitrabatur, si potentiores aliquot amouerentur. Copias prætereà, quæ ex Hispanis & Vasconibus superuenerant, partiendas sibi ac latiùs distribuendas esse putauit, vt si qui fortassis nouis rebus studerent, ac rebellione attentata ad bellum mobiliter celeritérque excitarentur, priusquam plures ciuitates conspirare possent, præsentia militum, eorum conatus reprimerentur. Itaque tria millia Hispanorum in Placentinos, qui proximi Pado flumini sunt, cum CCCCC equitibus mittit. Vasconum VI M cum magno numero equitatus ad lacum Verbanum proficisci iubet, ne ex his regionibus Maximiliano ab Heluetiis auxilia in Italiam mittantur; ac tantæ nationes coniungantur. In valle Telina supra lacum Larium, quà Maximiliano iter faciundum erat, si in agrum Mediolanensem descendere constituisset, X M peditum cum validissimo equitatu in præsidiis collocat. His mandat vt à maleficiis subditorum abstineant; omnes montanas gentes in officio contineant. in suburbiis Mediolani III M Vasco-

num continet. Mille item $\overline{\text{ccccc}}$ equites ex prætorianis militibus, quos $\overline{\text{cc}}$ Regios nobiles appellant, & ſagittarios equites cccc, qui Regi ad cuſtodiam corporis aſſiſtunt. Reliquos exercitus, præter eos qui in Liguribus erant, Parmæ, Terdonæ, Alexandriæ, Nouariæ, Laudæ, Papiæ, cæteríſq; in oppidis, vt commodum erat, diſtribuit. Maxima per idem tempus de reformanda moneta altercatio fuit. Nam quòd ſuperioribus annis, ob continuos bellorum motus, nulla, vt antea ſolitum erat, Mediolani pecunia cuderetur; omnis peregrina non ſatis proba in vrbem inuecta admittebatur; adeo vt aureus nummus, cum maximo Reipub. detrimento libris quinque, quas vocant Imperialium, vænierit. Sed eodem anno, etſi conſtituti erant Regio decreto, qui rei monetariæ & officinæ, vt noua pecunia proba cuderetur, præeſſent: ceſſatum tamen eſt, donec Germanicum bellum confectum eſſet.

FINIS.

INDEX

INDEX LIBRORVM
HVIVS OPVSCVLI.

Tvmvlvs LVDOVICI XII. FRANCORVM Regis, P. P.

Iacet *sub isto Franciæ* Rex *marmore*
Lodoicvs, Anna *cum Britanna coniuge.*
Hunc nempe, qui res pensitant consultius
Patriæ patrem populiq; verum Principem,
Ratione nequaquam indecenti nuncupant:
Quando insolentiam vetustam militum
Coërcuit primus seuerè ac fortiter;
Fauore plebis tutior quò degeret,
Vitamque faustam duceret tranquillius.
Tributa minuit ac relaxauit lubens,

Priſcumque reuocans aureumq; ſeculum
Suis benignus imperauit ciuibus,
Sceptrumq; geßit, quod vocant ἀναίματον,
Leges reformans moribus ſtuduit bonis,
Sua cuique reddens, nemini quidquam abſtulit:
Vltro pepercit vltionis neſcius,
Priuatus & quas plurimas acceperat
Faſces adeptus Regijſque inſignibus
Functus remiſit perbenignè iniurias.
Parentibuſque deſtitutos Principes
Velut tenellos educauit liberos.
Curans honeſtis imbui illos moribus,
Ut rem juuarent in futurum publicam,
Quod faxit ingens omnium rerum Sator.
Profuſus ipſe largiendo non fuit,
Vt qui modeſtè publicam pecuniam
Miſeræ putaret plebis eſſe, non ſuam.
Procul foriſque bella geßit prouidus.
Domi ſuos in pace populos continens,
Tranſgreſſus Alpes bellicâ ſæpißimè
Uirtute totam Oenotriam conterruit;
Paterna iura dum tyrannorum manu
Eruere ſatagit, ſed parum feliciter:
Nam Liguriam Campaniam ac Inſubriam
Ferro ſibi ſubjecit, & mox perdidit,
Velut iocante ſorte, & in ludi modum

Vertente retro vltroque res mortalium,
Tragœdiaſque agente miras caſuum.
Verùm repente poſt triumphos inclitos
Claraſque terra in extera victorias
Intra penates prouocatus ab hoſtibus,
Morboque preſſus impetum vix reppulit
Equitum ſuorum non ſuâpte ignauiâ,
Nouiſque pacem ægrè redemit nuptiis.
Tandem hîc quieſcit optimus Princeps: vide
Quàm lubricum ſit Regium faſtigium,
Quantiſque rerum fluctuet periculis!
Sors quippe fallit, nec fauet ſemper DEVS,
Cuius potente ſceptra moderantur manu.

OBIIT KAL. IANVARIIS,
A. S. M D. XIII.

IANVS OLIVERIVS, Abbas
S. Medardi Sueſſionenſis, F.